

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

2 грудня 2022 року

Харків – 2022

Редакційна колегія:

Євтушенко О.В., кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Каплін О. Д., доктор історичних наук, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Лиман С. І., доктор історичних наук, професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Онацький М.Ю., кандидат історичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Панасенко Г.С., кандидат політичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Парфіненко А.Ю., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Посохов І.С., кандидат історичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Резніков В.В., доктор наук з державного управління, професор, декан факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, кафедра туристичного бізнесу та країнознавства 61022, м. Харків, майдан Свободи 6, к. 366-а, тел. (057) 707-53-06, e-mail: turbiz@karazin.ua

*Затверджено до друку за рішенням Вченої ради
факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 9 від 27 квітня 2023 р.)*

Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах:
У 45 Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (2 грудня 2022 року). Харків, 2022. 132 с.

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції присвячені актуальним міжнародним проблемам. До збірника увійшли публікації в яких досліджуються роль та місце України в міжнародних процесах, особливості двосторонньої та багатосторонньої взаємодії України з країнами Європи та світу, вплив російсько-української війни на сучасний стан міжнародних відносин, а також на розвиток світової економіки та міжнародного туризму.

ЗМІСТ

ПАРФІНЕНКО А.Ю. РОСІЙСЬКИЙ РЕВІЗІОНІЗМ ЯК ВИКЛИК ЛІБЕРАЛЬНОМУ СВІТОВОМУ ПОРЯДКУ	6
БАРАНОВА В.В., ШЕВЯКОВ І.Д. ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ВІДНОСИНИ КНР ТА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	10
БАСАРАБ В.О. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН.....	13
БАТРАКОВА А.Г. ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ЄВРОПЕЙСЬКУ ЕНЕРГЕТИЧНУ БЕЗПЕКУ	16
БЕСКРОВНА А.В. ВПЛИВ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ.....	21
БІГУН А.Д. ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНА–НАТО НА ТЛІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	25
ВОЛКОВА І.І., САРТІНА А.М МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ СХІДНОЇ АДРІАТИКИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ	28
ГАПОНЕНКО Г.І. МЕТОДОЛОГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ ХАРКОВА У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	31
ГАПОНЕНКО Г.І., БОЛОТО К.І. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВІДНОВЛЕННЯ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ПІСЛЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ТА ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....	34
ГАПОНЕНКО Г.І., РОМАНЕНКО М.О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ СХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	37
ГУБИНА В.Ю. ПЕРСПЕКТИВИ ДВОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЕСТОНІЇ ТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ.....	40
ДАНЬКІВ Є.Ю. ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	43
ДОВБНЯ Ю.А. СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ТУРЕЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРАХ У 2000-Х РР.....	46
ДУНА Н.Г., КУЗНЕЦОВА І.В. РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВІДНОВЛЕННІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	48
ЄВТУШЕНКО О.В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ В ТУРИСТИЧНОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ	50
ЖЕРЕБЦОВА Т.В. ТЕРОРИСТИЧНІ ДІЇ РФ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: НАСЛІДКИ ДЛЯ ЄВРОПИ ТА СВІТУ	53
ЗІМНИЦЬКИЙ М.С. ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИЦІЇ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЩОДО ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ	56
КАЗАКОВА Н.А., КУЧЕР Д.Ю. ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ЗОВНІШНІЙ БОРГ УКРАЇНИ.....	58

КАТАСОНОВА М.С. ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА З БОКУ ПОЛЬЩІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ	62
КУЧЕЧУК Л.В. ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ СВІТУ	65
ЛЄ ХИОНГ ТІ, ХОАНГ ТХІ КІЄУ ЧІНЬ ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СЕРБІЮ ТА КОСОВСЬКИЙ КОНФЛІКТ	68
ЛИМАН, С.І., РЯБОВОЛ Є.О. ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПОЛІТИКУ БЕЗПЕКИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА	71
ЛИТОВЧЕНКО В.П. РИТОРИКА «РУСЬКОГО МИРУ» В НОВИНАХ УПЦ НА ПОЧАТКУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	74
ОНАЦЬКИЙ М.Ю. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ	76
ПАНАСЕНКО Г.С. СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР	79
ПАНАСЕНКО Г.С., ГОРДІСНКО Г.С. РОЛЬ КРАЇН «ВЕЛИКОЇ СІМКИ» У РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ	82
ПАНАСЕНКО Г.С., ЯЩЕНКО К.О. ПІВДЕННО-СХІДНА АЗІЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ	84
ПАНОВА І.О., ЛЛЮЩЕНКО І.І. ФОРМУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ШВЕЦІЇ	87
ПОДЛЕПІНА П.О. НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	90
ПОДОЛІННА Д.О. УКРАЇНА ТА КРАЇНИ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ: РОЗВИТОК ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН В ЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРАХ У 2000-Х РР.	92
ПОСОХОВ І.С., МУКОМЕЛ В.В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНО-ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	97
РИТОВА В.Ю. ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ НА БЕЗПЕКОВУ СКЛАДОВУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ.....	100
РУДЕНКО С.С. ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКУ ТА СВІТОВУ БЕЗПЕКУ.....	102
СИТНИК М.М. НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	105
ЧЕРВОНИЙ В.М., ТАРАСОВА М.В. НАСЛІДКИ ВПЛИВУ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	108
ЧУРСІНА А.Ю. ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ПІД ВПЛИВОМ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ.....	110
ШАМАРА І.М., МОРГУНЕНКО О.В. МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК ПІДТРИМКИ МИРУ У СВІТІ	112

ШАМАРА І.М., ЧОРНОБАЙ А.М. ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНО-БАЛТІЙСЬКИХ ВІДНОСИНИ.....	114
ШАРЛАЙ О.Р. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ	117
ШЕВЧЕНКО А.І. ДВОСТОРОННЄ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ІСПАНІЄЮ: ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	120
ЩЕРБІНА Х.О. ВПЛИВ COVID-19 НА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ РОДУ КНЯЗІВ ОСТРОЗЬКИХ У М. ДУБНО ТА М. СТАРОКОНСТЯНТИНІВ	124
ЯНОВСЬКА О.І. ЯДЕРНЕ РОЗЗБРОЄННЯ УКРАЇНИ В 1990-Х РР.....	126
ЯРМАЧЕНКО К.С. РОСІЙСЬКА ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ: РИЗИКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ.....	129

РОСІЙСЬКИЙ РЕВІЗІОНІЗМ ЯК ВИКЛИК ЛІБЕРАЛЬНОМУ СВІТОВОМУ ПОРЯДКУ

Парфіненко Анатолій Юрійович

завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук, доцент

E-mail: parfinenko@karazin.ua

Ревізіонізм є рушійним чинником зовнішньополітичного курсу Росії і залишається наразі ключовим викликом європейській безпеці. Для обґрунтування територіальних претензій і перегляду російських кордонів Кремль вдається до ревізії суспільно-політичних концепцій і подій минулого, які виступають ідеологічною основою російської зовнішньополітичної доктрини, що передбачає повернення до архаїчної практики встановлення сфер впливу в світі. Повномасштабне вторгнення в Україну було підготовлене багатолітньою політикою поширення ревізіоністського нарративу, який став визначальною складовою створеної в Росії системи дезінформації. Російський автократичний режим має на меті не тільки загарбання території незалежної держави, а й демонстрацію сили як вирішального чинника міжнародних відносин та руйнування ліберального міжнародного порядку. Зважаючи на це, розкриття концептуальних основ російського ревізіонізму та з'ясування його претензій до нинішнього світопорядку є актуальним науково-практичним завданням.

Сучасний ліберальний міжнародний порядок почав формуватися після Другої світової війни. Він ґрунтується на правилах та нормах, що сполучають поширення демократії і захист прав людини, міжнародну взаємодію через багатосторонні інститути, вільну торгівлю та збільшення мобільності товарів, капіталів, людей і послуг. Із закінченням холодної війни та розпадом біполярної системи, ліберальна модель поширилася на посткомуністичний світ, що забезпечило універсалізацію міжнародної співпраці. Постбіполярний світ втілював ідеї неоліберального інтернаціоналізму при беззаперечному глобальному лідерстві США, які виступали гарантом цього світового порядку.

Росія, як і інші постсоціалістичні країни, також скористалася можливостями економічного лібералізму, економіка та геополітичний вплив Москви починаючи з 2000-х рр. стрімко зростали. Але вона вже не була ані світовою наддержавою, ані імперією. Втрата такого статусу плекала не тільки ностальгію за великодержавністю, а й ревізіоністські прагнення та приховані імперські амбіції, що зробило Росію відвертим противником ліберального «кінця історії». На цьому тлі російські та китайські владні кола активно пропагували одну з ключових ідей реалістичного мислення про багатополарність міжнародного порядку.

В Росії вона асоціювалася з ім'ям міністра закордонних справ Євгеном Прімаковим. Однак, якщо в реалістичному дискурсі багатополярність виступала як констеляція самодостатніх центрів влади і в цілому доволі песимістична концепція, що загрожувала конфліктами, російський політикум пропагував її як «справедливий» розподіл влади між різними полюсами тяжіння. В будь-якому випадку, з середини 1990-х рр. саме ця концепція стане однією з визначальних складових зовнішньополітичної доктрини Кремля й втіленням погано завуальованої претензії на широкомасштабний перерозподіл влади та впливу. Яскравим прикладом в цьому сенсі є підписана у 1997 р. Борисом Єльциним та Цзян Цземінем амбіційна китайсько-російська Декларація про багатополярний мир та формування нового міжнародного порядку.

Нова Росія, оголосивши себе правонаступницею СРСР, практично відразу вдалася до відродження традицій імперського минулого, що знаходить втілення у зовнішньополітичному курсі Кремля на пострадянському просторі. Важливими інструментами досягнення геополітичних цілей Кремля на пострадянському просторі стали «заморожені» конфлікти та нав'язування інтеграційних проєктів.

По мірі формування автократичного режиму в Росії, науковці все частіше почали помічати в російському суспільстві риси, властиві фашистським суспільствам. Відомий нідерландський політолог Van Herpen у книзі «Putinism: The slow rise of a radical right regime in Russia» (2013), яка вийшла друком ще до окупації Криму, звертає увагу на «ультранационалістичний» характер російської державної ідеології. Вся робота пронизана великою кількістю паралелей між «путінізмом» та фашизмом, між Веймарською Німеччиною та пострадянською Росією, адже обидві у свій час переживали постімперський синдром втрати територій, гіперінфляцію та інституційний хаос, які примножували розчарування від втрати імперій [Van Herpen, 2013].

Після захоплення Криму та інтервенції на Сході України Росія почала сприйматися як позаінституційний та позасистемний актор системи міжнародних відносин. Доволі чітко це дали зрозуміти у Білому домі, включивши у національній військовій стратегії 2015 р. Росію, разом з Іраном, Китаєм та КНДР до переліку «ревізіоністських держав». В стратегії національної безпеки Сполучених Штатів 2017 р. Китай та Росія також визначалися як «ревізіоністські держави», які прагнуть сформувати світ, протилежний цінностям та інтересам США, спроектувати свій вплив у світі й, зокрема, у всіх частинах Європи та Центральної Азії [White House, 2017].

Російське вторгнення в Україну зміцнило трансатлантичні зв'язки і об'єднало світові демократії у протистоянні агресору. Не випадково ключовою темою Стратегії національної безпеки США, оприлюдненої у жовтні 2022 р., стала конфронтація між демократією та авторитаризмом. У стратегії зазначається, що Сполучені Штати й світ вступають у період «вирішального десятиліття» (згадується декілька раз), яке визначить умови геополітичного протистояння. Оскільки Китай, Росія та інші авторитарні режими намагаються змінити сам міжнародний порядок. Найбільша стратегічна проблеми, зазначається в Стратегії, надходить від держав, які «сполучають авторитарне

управління з ревізійністською зовнішньою політикою» [*White House*, 2022: 8]. Стратегія виокремлює Китай і Росію як особливі, але різні виклики, перед якими стоять різні завдання. Якщо Росія визначається як «безпосередня загроза вільної та відкритої міжнародної системи», яка зневажає сьогодні усі норми міжнародного порядку, то Китай є викликом глобального порядку. КНР, в розумінні Білого дому, є «єдиним конкурентом», який має на меті «змінити існуючий міжнародний порядок» [*White House*, 2022: 8].

В геополітичному сенсі російський ревізійнізм спрямований на помсту Заходу за поразку у холодній війні й пов'язані із цим спроби дестабілізації ліберального проєкту ЄС та США. Він передбачає встановлення «багатополярного світу» з великодержавними сферами впливу Москви в Європі.

Російський ревізійнізм ґрунтується на геополітичних амбіціях політичного режиму В. Путіна щодо побудови багатополярного міжнародного порядку. Він передбачає утвердження за Росією статусу «Великої держави» і цивілізаційного полюсу, який здійснює проєкцію сили у межах російської сфери впливу. Передусім це стосується пострадянського простору, де Москва прагне покласти на себе роль регулятора безпеки і нав'язує концепцію «обмеженого суверенітету» для країн-сателітів. Скотившись до силової, антисистемної стратегії, російський ревізійнізм становить наразі найбільшу загрозу відкритій міжнародній системі порівняно з ревізійністськими проєктами Китаю та Ірану. Ревізійністська політика Кремля має на меті нав'язати нову архітектури безпеки в Європі, обмежити вплив НАТО та підірвати довіру до демократичних інституцій ЄС. Індикатором досягнення такого стану Москва бачить задоволення ультимативної вимоги визнання гарантій безпеки на основі міжнародної угоди, яка б зафіксувала принцип сфер впливу. У межах цієї геополітичної логіки повномасштабна неспровокована війна проти України має на меті зруйнувати існуючий міжнародний статус-кво у Європі та фактично продемонструвати утвердження Росією принципу сфер впливу.

Для ідеологічного обґрунтування зовнішньополітичної доктрини російського ревізійнізму Кремль використовує химерне поєднання геополітичних концепцій та ідеологем різних епох російської державності – Московського царства, Російської імперії, Радянського Союзу. Розв'язана Росією загарбницька війна безпосередньо спирається на націонал-консервативну ідеологію «Руського світу». Вона сповідує захист «Святої Русі» та традиційних цінностей, натомість поширюючи антилібералізм та критику західного світу. Цим пояснюється необхідність впровадження в Росії «освіченого авторитаризму», мілітаризації суспільства, обмеження прав та свобод людини як елементів ідеальної політичної системи, яка дозволяє захистити «справжні» християнські цінності та «справжній» російський суверенітет.

Російський ревізійнізм становить екзистенційну загрозу не тільки для суверенітету України, європейських інститутів та цінностей і не обмежується прагненням до регіональної гегемонії Москви на пострадянському просторі. З огляду на виклики світовій продовольчій та енергетичній безпеці, погрози

застосування ядерної зброї, а головне – світоглядний конфлікт, російсько-українська війна набуває глобального характеру. Йдеться передусім про глобальне протистояння ліберальних та авторитарних поглядів на майбутнє світового устрою, де ревізіоністська силова політика претендує на власне розуміння демократії, суверенітету та міжнародного права. Ця політика відкидає універсальні людські права та стверджує утопічну оруелівську картину про просторову фрагментацію світу, представленого кордонами декількох супердержав.

Утопічне бачення майбутнього світового устрою зумовлено не тільки хворобливими установками російських політичних еліт, а й глобальною ерозією демократії та ліберального світового порядку, який був всебічно атакований авторитарними режимами та російською пропагандою як непридатний для вирішення сучасних викликів. На цьому тлі консолідація західних демократій у підтримці суверенітету України стала неочікуваним поворотом для Кремля. Російське вторгнення надало нових сил і сенсів для просування демократії та лібералізму і різко підірвало претензії Росії на статус великої держави. Українська перемога в перспективі має стати початком кінця «авторитарного інтернаціоналу». Це потребує проведення обов'язкового міжнародного кримінального трибуналу над агресором та реформування Ради Безпеки ООН, де зловживання правом вето загрожує заснованому на правилах міжнародному порядку.

Список літератури

1. *United Nations (1997) 'Russian-Chinese joint declaration on a multipolar world and the establishment of a New International Order, adopted in Moscow on 23 April 1997, annexed to the Letter dated 15 May 1997 from the Permanent Representatives of China and the Russian Federation to the United Nations addressed to the Secretary-General', A/52/153-S/1997/384 (20 May 1997), available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/132/79/PDF/N9713279.pdf?OpenElement>.* 2. *White House (2017) 'National Security Strategy of the United States of America', available at: <https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/nss/NSS2017.pdf?ver=CnFwURrw09pJ0q5EogFpwwg%3d%3d>.* 3. *White House (2022) 'National Security Strategy', available at: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.* 4. *Van Herpen, Marcel H. (2013) Putinism: The slow rise of a radical right regime in Russia. London: Palgrave Macmillan, 278 p.* 5. *Parfinenko, A. (2023). Russian Revisionism as a Challenge to the International Order. Actual Problems of International Relations, 154(1), 18–33.*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ВІДНОСИНИ КНР ТА КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Баранова Валерія Вадимівна

професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
доктор економічних наук, доцент

E-mail: v.v.baranova@karazin.ua

Шевяков Ілля Дмитрович

магістрант кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: i.d.shevykov@gmail.com

Актуальність розгляду питання ролі російської агресії проти України у формуванні двосторонніх та багатосторонніх відносин КНР з країнами Східної Європи, пов'язана з подібністю відносин держав цього регіону з КНР до війни із українсько-китайськими відносинами. Зважаючи на розуміння того, що спричинило теперішній стан двосторонніх та багатосторонніх відносин країн зазначеного регіону з КНР допоможе нам зрозуміти вірогідність того, що подібні суперечності можуть постати в українсько-китайських відносинах вже після завершення війни. Саме тому, предметом дослідження є відносини між державами Східної Європи та КНР. Об'єктом дослідження є вплив російського вторгнення на територію України на відносини Східної Європи та КНР.

Якщо розглядати питання впливу російської агресії на відносини Східної Європи та КНР, то можна виділити дві категорії наслідків. Першою з яких є прямі наслідки – наслідки пов'язані із ставленням країн Східної Європи до КНР та змінами, які відбулися у ньому після початку російського вторгнення. Другою категорією є непрямі наслідки – пов'язані зі загальним зближенням країн Європи з США на тлі викликів регіональній безпеці та як наслідок погіршення відносин з усіма державами, що виступають у якості опонента «колективного Заходу». Якщо казати про першу категорію, то тут наслідки для двосторонніх та багатосторонніх відносин були достатньо важкими у зв'язку із двоїстою позицією щодо російської агресії. Так, Латвія та Естонія через подібну позицію Пекіну вийшли із формату «16+1», що посилює розкол який виник внаслідок виходу Литви з формату «17+1» в 2021 році внаслідок конфлікту з КНР. В той же, парламент Чеської Республіки прийняв постанову у якій закликав уряд та президента країни вийти з формату «14+1» (формально «16+1»). При цьому, ключовий учасник формату – Польща хоча і не заявила про вихід, але стала активно висловлювати своє занепокоєння з приводу позиції КНР щодо російсько-української війни. Не змогло виправити ситуацію і турне спеціального уповноваженого КНР щодо реалізації формату «16+1». Навіть

польський президент, пан А. Дуда, відмовився від зустрічі з китайським посланцем. Разом із тим такі держави як Угорщина, висловилися за продовження співробітництва у існуючому форматі [1; 2]. Однак при цьому розглядаючи першу категорію наслідків не варто забувати, що Китайська реакція на російське вторгнення не була причиною суперечностей між державами Східної Європи та КНР. Зокрема, цілий ряд країн регіону починаючи з 2019 року висловлювали розчарування у тому, що обіцяні китайські інвестиції виявилися набагато скромнішими ніж очікувалося, а КНР так і не полегшила доступ місцевим виробникам на свій ринок. А більша частина товарообігу Європейського Союзу та КНР, як більша частина китайських інвестицій продовжує припадати на країни Західної Європи.

Таблиця 1

Обсяг китайських інвестицій у Європу в 2021 році

	ФРН	Франція	Східна Європа
Обсяг інвестицій КНР, млрд. євро	1,5	0,50	0,38

Складено автором за матеріалами [5].

Таблиця демонструє обсяг китайських інвестицій в одну лише ФРН в кризовому 2020 році, який перевищував загальний обсяг китайських інвестицій у всі країни Східної Європи. При цьому, обсяг інвестицій у Францію яка історично не мала тісних економічних зв'язків з КНР у тому ж 2021 році перевищив загальний обсяг китайських інвестицій у країни Східної Європи приблизно на третину.

Разом із тим відношення країн регіону з КНР погіршилися ще у грудні 2021 року, коли КНР підтримало російський ультиматум, щодо відводу сил та інфраструктури НАТО на позиції 1997 року, що означало б фактичне оновлювання членства країн Східної Європи у НАТО – це у поєднанні із розчаруванням у економічному співробітництві з КНР заклало підґрунтя для тих процесів які були пришвидшені та посилені російським вторгненням в Україну та китайською реакцією на ці події [3].

Якщо ж розглядати непрямі наслідки, то вони пов'язані із переоцінкою пріоритетів зовнішньої політики більшістю країн Європейського континенту, особливо це стосується країн Східної Європи через їх географічну наближеність до РФ. Так, в умовах кризи регіональної системи безпеки підтримка дружніх відносин з США, що виступають гарантом регіональної безпеки стали основним пріоритетом для зовнішньої політики країн регіон. В таких умовах скорочення не надто перспективних контактів з Китаєм, з одного боку, не несучи значних ризиків для держав Східної Європи могло б при цьому

продемонструвати прихильність до союзних зобов'язань, які покладаються на них як союзників США у рамках НАТО [4].

До того ж для урядів скорочення зв'язків з КНР було б вигідним PR-кроком, оскільки це відповідало б запиту населення країн регіону, що починаючи з 2019 року висловлює суттєві занепокоєння щодо співробітництва з КНР як підтримки політики китайського уряду націленої на репресії проти етнічних та релігійних меншин Китаю та придушення прав громадян країни загалом [3; 4].

Наступною непрямою причиною можна вважати бажання ряду країн регіону залагодити конфлікти із структурами Європейського Союзу, що в умовах російської агресії стало запорукою енергетичної безпеки в наслідок припинення транзиту російського газу. Так, представники Європейського Союзу протягом періоду реалізації формату співробітництва «17+1» багато разів висловлювали своє занепокоєння через його реалізацію, але вбачали у ньому ризик для повноцінного функціонування Європейського Союзу у майбутньому. Відтак скорочення співробітництва з Китаєм може розглядатися як поступка країн регіону Брюсселю у намаганні залагодити суперечності, що виникали починаючи з 2015 року [2; 4].

Підводячи підсумки можна сказати, що зміни, які відбулися у відносинах держав Східної Європи та КНР після російського вторгнення до України можна вважати як спричиненими позицією КНР щодо дій Росії по відношенню до України, так і закономірним розвитком двосторонніх та багатосторонніх відносин між державами регіону та КНР, який був лише пришвидшений тими умовами, що склалися після початку російською агресією проти України та реакцією Китаю на такі події. Реакція китайського керівництва на широкомасштабне вторгнення РФ до України стало скоріше не причиною тих процесів, що ми бачимо у відносинах Східноєвропейських країн з КНР, а скоріше може вважатися останньою краплею, що виникли на давні розбіжності та розчарування від результатів співробітництва.

Список літератури

1. Edward Lucas *Chinese Influence in Central and Eastern Europe*: стаття: CEPA, 2022 URL: <https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-central-and-eastern-europe/>
2. James Lamond, Edward Lucas *Getting Ahead of the Curve: Chinese Influence in Central and Eastern Europe*: стаття: CEPA, 2022 URL: <https://cepa.org/comprehensive-reports/getting-ahead-of-the-curve-chinese-influence-in-central-and-eastern-europe/>,
3. Pepijn Bergsen, Valdonė Šniukaitė *Central and Eastern Europe become hawkish on China*: стаття: CHATHAM HOUSE, 2022 URL: <https://www.chathamhouse.org/2022/09/central-and-eastern-europe-become-hawkish-china>,
4. Ivana Karásková *How China lost Central and Eastern Europe*: стаття: MERICS, 2022 URL: <https://merics.org/en/short-analysis/how-china-lost-central-and-eastern-europe>
5. *Доновідь Chinese FDI in Europe: 2021 Update* Agatha Kratz, Max J. Zenglein, Gregor Sebastian, Mark Witzke: MERICS, 2022 URL: <https://merics.org/en/report/chinese-fdi-europe-2021-update>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Басараб Вікторія Олександрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: basarab2021uk11@student.karazin.ua

Науковий керівник: к. політ. н., ст. викл. Михальська В.В.

Стратегія зовнішньополітичної діяльності України та інші угоди, укладені між Україною та Китаєм, характеризують відносини між країнами як стратегічне партнерство. Однак ситуація від 24 лютого 2022 року створила виклики для українсько-китайських відносин: повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну та позиція КНР щодо цих подій в цілому можуть спричинити зміни в двосторонніх відносинах між країнами, що зумовлює актуальність даної теми серед дослідників міжнародних відносин.

Метою роботи є визначення стану та перспектив розвитку українсько-китайських відносин.

Дослідженню відносин України та Китайської народної республіки присвячено роботи таких вітчизняних вчених, як: С. Троян, В. Левківський, А. Гончарук, В. Голод, Ю. Курнишова, І. Погорелова, В. Седнев, С. Сидоренко.

Китай визнав Україну 27 грудня 1991 року, а дипломатичні відносини були встановлені 4 січня 1992 року. КНР підтримує суверенітет України, Україна зі свого боку визнає політику «одного Китаю».

Востаннє візити глав держав на найвищому рівні були в 2011 та 2013 роках. У результаті візиту Голови КНР Ху Цзіньтао в червні 2011 року була підписана Спільна декларація про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. Пізніше, у грудні 2013 року, Президент України Віктор Янукович відвідав Китай і було підписано Договір про дружбу і співробітництво між Україною і КНР, Спільну декларація про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства та Програму розвитку відносин на 2014 – 2018 роки; вперше були визначені конкретні напрямки практичної співпраці та реалізації спільних проектів. Окрім того, порушувалися питання стосовно активізації відносин в науково-технічній та торгово-економічній сферах, зокрема збільшення китайських інвестицій в Україну.

Після початку російської агресії в 2014 році Китай офіційно висловив підтримку незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України та закликав сторони до переговорів. Разом із тим з боку КНР були присутні неоднозначні коментарі, які викликали різну реакцію. Незважаючи на це, українсько-китайські відносини не похитнулися, і в січні 2015 р. відбулася

зустріч Президента України Петра Порошенка з Прем'єром Державної ради КНР Лі Кецяном у рамках засідання Всесвітнього економічного форуму (м. Давос).

Також комунікації здійснюються на рівні парламентів - в минулому скликанні парламенту до депутатської групи ВРУ з міжпарламентських зв'язків з Китайською Народною Республікою входило 237 депутатів, в цьому скликанні це 153 народні депутати. Це досить високий показник за кількістю, що свідчить про той факт, що чисельна кількість народних депутатів з різних фракцій вбачають україно-китайські відносини важливими.

Окрім цього значимою є участь України в китайській ініціативі «Один пояс, один шлях» - глобальній стратегії розвитку інфраструктури, що включає інвестування в країни та міжнародні організації. У 2017 році делегація України взяла участь у міжнародному форумі ініціативи «Один пояс, один шлях» (Пекін), а в 2019 року Перший віце-прем'єр-міністр України – Міністр економічного розвитку і торгівлі України Степан Кубів був учасником Другого форуму міжнародного співробітництва «Один пояс, один шлях» [1]. Той факт, що Україна офіційно ввійшла до переліку країн, через територію яких проходить сухопутна частина «Нового шовкового шляху», дає можливість отримати інвестиції на вигідних умовах для реалізації масштабних проектів, зокрема модернізації інфраструктури».

Подальша взаємодія між Україною та Китаєм стосувалося переважно спільних намірів у торговельно-економічній, інвестиційній, промисловій та гуманітарній сферах, секторах інфраструктури та енергетики. З огляду на зовнішню політику КНР, зокрема на стосунки з Україною, можна зробити висновок, що в даному випадку стратегічне партнерство передбачає низький рівень політичної співпраці, надаючи перевагу економічному аспекту відносин; рівність відносин та неконфронтацію; відмову від дій проти третьої країни [2]. Втім, українське зовнішньополітичне відомство вбачало потужні перспективи для роботи в Азійському регіоні в цілому та в Китаї зокрема, про що свідчить той факт, що напередодні 2022 року міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба анонсував початок втілення Азійської стратегії, прийнятої в тому числі на виконання Стратегії зовнішньополітичної діяльності України.

Новою сторінкою українсько-китайських відносин став початок повномасштабної російської війни проти України, тому Китай знову, як і в 2014 році, постав перед вибором своєї позиції. Так, представники КНР погоджуються з тим, що припинення війни проти України відповідає інтересам миру, продовольчої безпеки та міжнародної торгівлі, що було зазначено й під час телефонних розмов між Міністром закордонних справ України Дмитром Кулебою та Міністром закордонних справ КНР Ван Ї у березні та квітні 2022 року [1].

Разом із тим Китай утримався при голосуванні за резолюцію ООН «Гуманітарні наслідки агресії проти України», не визнає вторгнення РФ агресією. 14 листопада 2022 року під час голосування на Генеральній Асамблеї ООН за резолюцію по просуванню засобів правового захисту та репарацій за агресію проти України Китай вперше висловився проти, а не утримався, як зазвичай. Китайські ЗМІ публікують новини про події в Україні через призму

російської пропаганди, формуючи хибне уявлення про військово-політичну ситуацію як у громадян КНР, так і в аудиторії по всьому світу (китайські медіа мають значний вплив та часто перекладаються кількома мовами).

Також важливим чинником є й те, що Україна широко користується різноманітною підтримкою США, які є опонентом КНР в геополітичному просторі. Зважаючи на це деякі експерти вважають позицію Китаю скоріше антиамериканською, аніж проросійською [3]. Важливо також відзначити, що в умовах глобального протистояння Китаю зі США Китай може бути зацікавленим у втриманні агресивного режиму в Російській Федерації, який не буде готовим до зближення із заходом.

Ще однією перешкодою в китайсько-українських відносинах може стати зближення України та Тайваню. Хоч офіційно Київ все ще відданий політиці «одного Китаю» та займає позицію не провокувати Пекін в час досить нестабільних відносин, однак Китайська Республіка активно підтримує Україну, зокрема вже 25 лютого запровадила санкції проти Росії, виділяє кошти на гуманітарну допомогу, планує взяти участь у повоєнному відновленні України [4].

Аналізуючи загальний стан відносин між Україною та КНР до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну та враховуючи особливості, що виникли після 24 лютого 2022 року, можливим є розвиток у нових напрямках.

Ще до недавнього часу відносини між КНР та Україною не були реалізовані як стратегічні повною мірою, однак зараз вони потребуватимуть повного оновлення і найближчим часом можуть обмежитися лише торговельно-економічною та науково-технічною сферами. Перш за все, Китайська народна республіка може певною мірою долучитися до повоєнної відбудови української інфраструктури; активно реалізовуватимуться проекти в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». Цьому факту зокрема сприятиме статус України як кандидата на вступ до Європейського Союзу, адже європейський ринок є одним із найбільших та пріоритетних для Китаю. В той же час, зважаючи на глобальне протистояння Китаю зі США та опосередковано із НАТО в цілому, Китай не зацікавлений в послабленні Російської Федерації та її впливу в регіоні, і тому на цьому етапі навряд можна передбачити надання Китаєм такої підтримки Україні, яка спричинить притягнення РФ до відповідальності в тій мірі, на яку сподівається Україна.

Список літератури

1. Політичні відносини між Україною та Китаєм. Посольство України в Китайській Народній Республіці та в Монголії (за сумісництвом). URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobotnistvo/185-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem>;
2. Цанко, О.М. Українсько-китайські відносини на сучасному етапі. In: Україна - Китай - 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях»: монографія / кер. авт. колективу і науковий редактор О.М.Олійник. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. с. 217 – 233. URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/ukraina-kytai-258786887.html> ;
3. Голод В. Погляд на майбутнє українсько-китайських відносин у короткостроковій перспективі. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/vita_golod/524361_poglyad_maybutnie.html;
4. Ерман Г. Україна почала зближуватися з Тайванем? Чи може це викликати конфлікт з Китаєм. BBC News Україна.

URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63576207> ; 5. Троян С. С. Сучасні відносини Україна–КНР: проблеми і перспективи // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2018. №. 1. С. 86-95. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/irtpa_2018_1_10.pdf

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ЄВРОПЕЙСКУ ЕНЕРГЕТИЧНУ БЕЗПЕКУ

Батракова Аліна Геннадіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу і країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: batrackova.lina@gmail.com

Науковий керівник: д.і.н., проф. Лиман С.І.

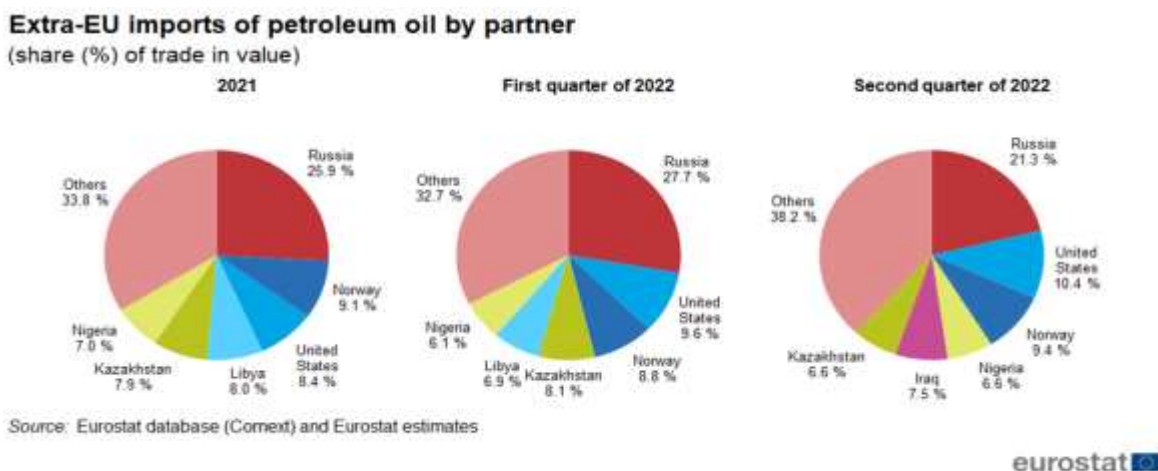
Сучасний світ знаходиться у стані енергетичної кризи, а економіка переважної кількості країн постійно залежить від високих та нестабільних цін, зокрема й цін на паливо. За останні два роки, під час пандемії COVID-19, енергетичний ринок вже відчував екстремальне коливання цін. На початку пандемії, у 2020 р. попит на енергетичні ресурси був зменшений, а пропозиція скорочувалася, що у майбутньому стало наслідком різкого сплеску попиту, який випереджає пропозицію, що призвело до енергетичної та економічної кризи [8].

Європа, яка ще не відновила від кризи, що спричинив COVID-19, приймає новий виклик сьогоденню — 24 лютого 2022 р. війна Росії проти України досягла ще не баченого з 2014 року масштабу. Ця війна впливає не лише на життя мільйонів українців, але й має масштабні наслідки для усього Європейського Союзу.

Згідно з даними Eurostat [3], до кінця 2021 року Росія була основним постачальником нафти (зображення 1) і природного газу до ЄС (зображення 2).

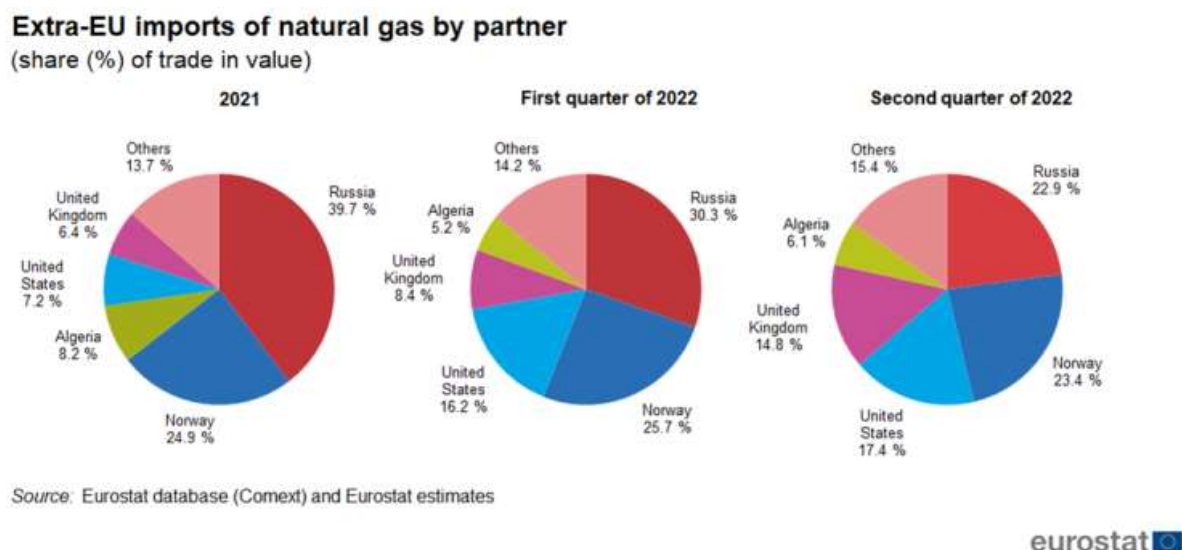
Після російського повномасштабного вторгнення Європейський Союз вже відреагував вісьмома пакетами санкцій, які мають послабити країну-агресора. Натомість РФ, на протидію цим санкціям використовує так звану “енергетичну зброю”, коли Кремль намагається змусити енергозалежну Європу скасувати важелі протидії збройній агресії.

Імпорт нафти ЄС, 2021 рік, перші два квартали 2022 року (частка (%) торгівлі у вартості)

Джерело: Eurostat

Імпорт природного газу ЄС, 2021 рік, перші два квартали 2022 року (частка (%) торгівлі у вартості)

Джерело: Eurostat

Незважаючи на загрозу енергетичній безпеці, Європейський Союз прийняв рішення щодо скорочення та подальшого остаточного припинення залежності від російських енергоресурсів. 18 травня 2022 р. ЄС оприлюднив свій план REPowerEU [6], як шлях до енергетичної незалежності від РФ та швидкого переходу до “зеленої енергетики”. Згідно з REPowerEU, зменшення залежності від російського викопного палива потребує слідування наступним крокам:

економія енергії, диверсифікація поставок, заміна викопного палива “зеленою енергетикою” та поєднання інвестицій та реформ. Потрібно розуміти, що вищезгадані міри зменшення енергозалежності є довгостроковою перспективою і моментальна відмова від російських енергоресурсів, нафти і газу для Європейського Союзу неможлива.

Європейському Союзу знадобилося 7 місяців після повномасштабного вторгнення РФ для запровадження ембарго на російське вугілля. З трьох видів викопного палива, вугілля відіграє найменш значущу роль на ринку ЄС, і його найлегше замінити іншими джерелами та енергоресурсами. Більш складною ситуація є з повною відмовою від нафти та нафтопродуктів. У шостому пакеті санкцій ЄС прийняв рішення щодо обмеження імпорту нафти на $\frac{2}{3}$ [1].

Це обмеження фактично забороняє морське транспортування сирової нафти та нафтопродуктів до країн Євросоюзу, окрім Угорщини, Словаччини та Чеської Республіки, до яких нафта постачається шляхом нафтопроводу «Дружба». Голова Європейського Ради заявив, що ці заходи скоротять імпорт нафти на 90 відсотків до кінця року. Станом на кінець листопада 2022 р. газопровід «Дружба» припинив постачання нафти внаслідок влучання у трубопровід російської ракети, що змусило прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана скликати Раду безпеки і оборони.

Найбільша проблема відмови від спонсорування російської військової машини за рахунок імпорту енергоресурсів є заміна газу. Споживання російського газу у 2021 році сягнуло 40% від загального імпорту, а відсутність інших постачальників природного газу ускладнило негайне зниження цієї залежності, відкриваючи РФ шляхи втручатися не тільки в європейські енергетичні ринки, а й в політику деяких європейських держав. Вразливість ЄС дозволяє росії використовувати «газові війни» у власних інтересах. Спочатку від російського газу було відрізано Фінляндію, Польщу, Болгарію, а з червня 2022 р. «Газпром» скоротив постачання газу «Північним потоком-1» на 60%, пояснюючи це «неповерненням німецькою компанією Siemens газокompресорних установок» [4]. У кінці вересня 2022 року на газопроводах «Північного потоку-1» та ще не запущеного «Північного потоку-2» сталися вибухи, які скоротили постачання газу у Європу. До сьогодні невідомо, хто саме причетний до інциденту, але у даній ситуації можна знайти вигоду для російської сторони, оскільки даний «саботаж» вже спричинив ще більше зростання цін на газ у Європі, що також може призвести до політичної кризи у країнах ЄС та Союзі в цілому.

Ще одним маркером, що Росії вигідно влаштувати енергетичну кризу є знищення критично важливих енергетичних підприємств України. У березні 2022 р. Україна та ЄС завершили об'єднання енергосистем і тепер наша країна стала членом “енергетичного Євросоюзу”. Це повідомив Президент України В. Зеленський [1]. Це означає можливість використовувати європейську енергетику у разі необхідності, або навпаки, Україна, при надлишку вироблення енергії матиме можливість продавати її в Європу.

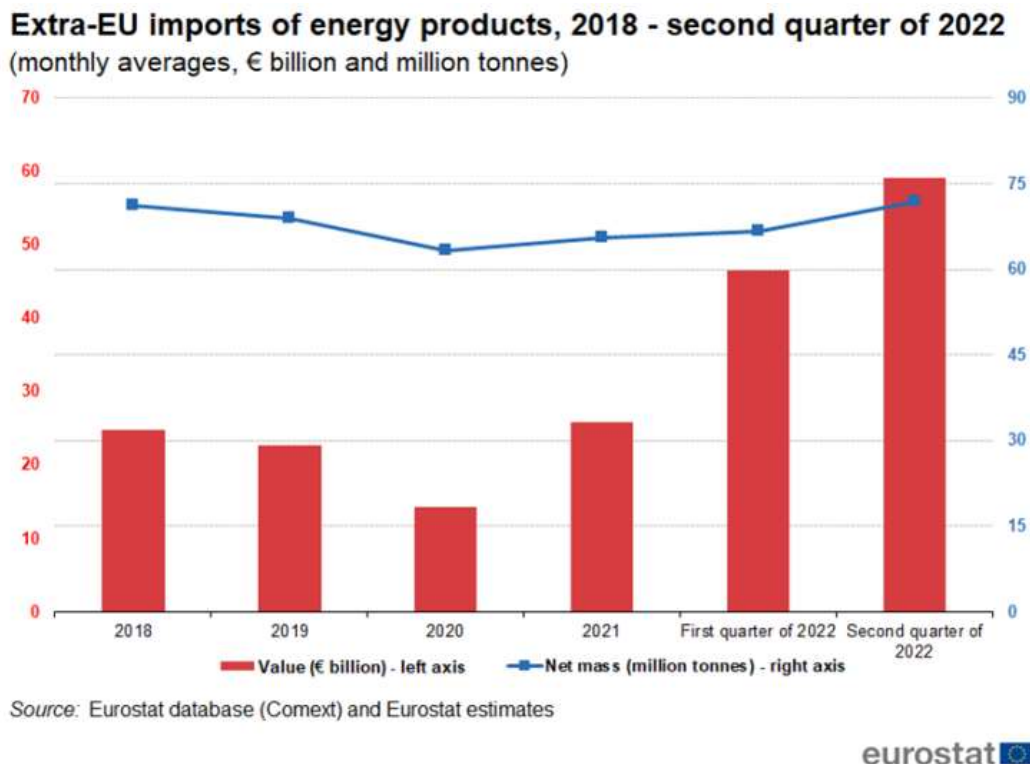
Тож, руйнівне знищення об'єктів енергетичної інфраструктури ставить під загрозу енергетичну безпеку всієї Європи. Наступним кроком маніпуляцій росії є захоплення Запорізької АЕС, що може призвести до техногенної катастрофи.

Цей факт є прикладом ядерного тероризму, який також може політично вплинути на країни Європи.

Аналіз наступної діаграми (зображення 3), показує, що середньомісячна вартість імпорту енергетичних товарів зросла більш ніж вдвічі, порівняно з 2021 р.

Рис. 3.

Ціна імпорту ЄС енергетичних ресурсів (середня місячна, млрд євро/млн тонн)

Джерело: Eurostat

Наслідком енергетичної кризи, може стати скорочення виробництва компаній разом із втратою робочих місць через нестачу електроенергії. Країни вже зараз переживають стрімку інфляцію. Це все може стати причиною і політичної кризи, яку так хоче влаштувати РФ у країнах Європи. Прикладом є Велика Британія, котру на кінець 2022 р. представляє уряд третього прем'єр-міністра протягом 2022 р. Останньою краплею відставки Бориса Джонсона стала інфляція, яка зросла до 9,1% на час відставки голови уряду [5], що супроводжувалася зростанням цін на нафту і вартості продуктів харчування. Наступною пост прем'єр-міністра посіла Ліз Трасс, котра не витримавши глибоку економічну кризу залишила пост через 45 днів — рекордно коротким терміном перебування на посаді. На разі, уряд Британії очолює в минулому міністр фінансів Великої Британії — Ріши Сунак. Уряди Італії, Молдови, Словаччини та навіть США відчують політичні наслідки глибокої енергетичної та економічної кризи.

Незважаючи на це, станом на вересень 2022 року дані опитувань європейців показують, що переважна більшість громадян ЄС погоджуються з

тим, що ЄС має зменшити свою залежність від російських джерел енергії (86%) і що сховища газу в країнах ЄС мають бути швидко заповнені, щоб забезпечити безперебійне постачання газу протягом зими (86%), інвестувати у відновлювані джерела енергії (87%), крім того, 85% вважають, що підвищення енергоефективності зробить ЄС менш залежними від виробників енергії за межами ЄС. 78% респондентів підтримали уряди своїх країн щодо економії енергії [3].

Європейська енергетична система зараз стикається з серйозними викликами, які Європа не бачила з періоду великих енергетичних криз 70-х років минулого століття, найбільшою причиною чого стала російська агресія в Україні. Щоб покласти залежність від російських енергоресурсів, Європейська Комісія вже прийняла план RePowerEU, який є початком зменшення залежності від російського палива та швидкого переходу на «зелену енергетику». Ця енергетична криза є поштовхом ще швидшого переходу Європи на відновлювані джерела енергії, як способу самостійного забезпечення енергетикою та покласти край енергетичній залежності. У цей період, Європі, як ніколи потрібно діяти консолідовано і не піддаватися на енергетичні провокації та шантажі країни-терориста. Не менш важливо приділяти увагу вдосконаленню енергетичного партнерства з Україною та іншими країнами світу.

Список літератури

1. Володимир Зеленський. [Україна стала членом «енергетичного Євросоюзу»]. Twitter. URL: <https://twitter.com/ZelenskyUa/status/1504091132640251904>
2. EU adopts 6th package of sanctions against Russia. 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2802;
3. EU imports of energy products - recent developments - Statistics Explained. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_recent_developments;
4. Eurobarometer: Trust in the EU on the rise, amid strong support for the EU's response to Russia invasion of Ukraine and energy policies. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_5266;
5. Gazprom. ["Regarding operation of Portovaya compressor station"]. Twitter. URL: <https://twitter.com/GazpromEN/status/1536680482842234887>;
6. Office for national statistics. URL: <https://www.ons.gov.uk/>;
7. REPowerEU: A plan to rapidly reduce dependence on Russian fossil fuels and fast forward the green transition*. 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3131
8. United Nations. Global impact of war in Ukraine: Energy crisis - Global Crisis Response Group, Brief No. 3. 2022. URL: <https://unctad.org/webflyer/global-impact-war-ukraine-energy-crisis>.

ВПЛИВ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ

Бескровна Анастасія Віталіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: ndan44enko@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Сідоров М.В.

Світовий туризм у 2022 році все ще переживає наслідки епідемії COVID-19. Згідно з останнім Всесвітнім туристичним барометром ЮНВТО світовий туризм у 2022 році відновився на 57% від допандемічного рівня [8]. У лютому 2022 року з початком повномасштабної війни Російської Федерації проти України, світ зіштовхнувся з новою глобальною кризою – як політичною, так і економічною. Після початку війни проти України Oxford Economics істотно переглянула свої прогнози глобального ВВП у бік зниження. Дослідники очікують, що глобальний ВВП впаде на 0,4% в 2022 році і на 0,9% в 2023 році [16].

Наразі наслідки війни відчутні у всіх галузях економіки, в тому числі і у туристичній. Всесвітня туристична організація прогнозує, що світові надходження від туризму у 2022 році зменшаться на 14 млрд доларів, при чому найбільш відчутно криза торкнеться європейського туризму.

Найбільші втрати будуть викликані крахом українського та російського туризму. У зв'язку з санкціями країн світу проти РФ, більшість кордонів для російських туристів закриті, а у країнах, які приймають росіян зберігається негативне ставлення до громадян країни-агресора. Враховуючи також заборони на російські авіалінії та обмеження на використання повітряного простору, подорожі для більшості росіян зараз є недоступними. Тим часом громадяни України, рятуючись від війни, вимушені виїжджати за кордон, але не як туристи, а в статусі біженців. Варто зауважити, що у 2019 році внесок України у світовий туризм склав 8,5 млрд доларів США, тож втрата українських туристів буде надзвичайно відчутною у певних регіонах [6].

За даними Міжнародної асоціації повітряного транспорту (ІАТА), у 2022 році ціни на авіаційне паливо є на 80% вищими, ніж рік тому. Враховуючи, що на паливо припадає 30 – 40% операційних витрат авіакомпаній, ціни на авіаквитки відчутно зросли.

UNWTO World Tourism Barometer також повідомили, що після вторгнення попит на подорожі ненадовго впав, причому кількість бронювань внутрішньо-європейських авіарейсів знизилася на 15% і 17% за перші 2 тижні війни. Окрім того, значно зросли ціни на страхування.

Крім того слід зазначити, що багатьом авіакомпаніям доводиться здійснювати відхилення, щоб уникнути польотів через російський повітряний простір, а деякі європейські компанії взагалі скасовують свої рейси до Азії. Так фінська авіакомпанія Finnair з листопада до березня скасувала свої рейси до Японії, Китаю та Південної Кореї. Її рейси до Осаки та Гонконгу скасовано до кінця листопада [17].

Загальний потік авіаперевезень зменшився і через призупинення або скорочення діяльності українських авіаліній та через заборону більшості рейсів для авіакомпаній країни-агресора, заборону страхувань російських авіаперевізників і нестачу обладнання та деталей для їх обслуговування.

Ще до початку повномасштабної війни IATA прогнозувала збитки авіакомпаній у обсязі 11,6 мільярдів доларів США у 2022 році після втрати близько 190 мільярдів доларів США у 2020-2021 роках [7]. Проте, якщо збільшення витрат буде перекладено на клієнтів, за допомогою підвищення цін на квитки, авіакомпанії можуть зіткнутися з падінням попиту на авіаперевезення, що істотно перешкоджатиме відновленню після пандемії COVID-19 [11].

Оскільки війна спричиняє хаос на енергетичних і продовольчих ринках, а також високу інфляцію, туризм певних країн особливо сильно відчуває наслідки кризи.

Єгипет та Туреччина є найпопулярнішими напрямками для українських туристів. До пандемії туризм Туреччини становив 10% ВВП країни. У 2021 році після зняття обмежень на поїздки країну відвідали близько 2,1 млн українців: 8,5% від усіх 24,7 мільйонів іноземних гостей за весь рік.

Варто зауважити, що Туреччина – єдина країна-член НАТО, яка не розірвала економічних відносин з Росією та не закрила небо для російських авіаперевізників. Тож цілком можливо, що частка українських туристів компенсується потоком туристів із Росії, яким закриті двері багатьох туристичних напрямків, та які відмовились від відпочинку на території тимчасово окупованого Криму цього року.

Згідно зі звітом Colliers International за 2020 рік, до пандемії кількість українських поїздок до Єгипту зросла на 49% у 2019 році порівняно з попереднім роком, що зробило українців другим за величиною ринком відправлення для цієї країни після Німеччини [3]. Після відновлення авіасполучення в липні 2021 року, за повідомленням заступника міністра туризму Гада Шалабі, українці були першими туристами, які повернулися до Єгипту [14].

Особливо сильно туристична галузь постраждає у країнах, що розвиваються. Так, у травні Світовий банк знизив прогноз економічного зростання Чорногорії на 2022 рік до 3,6 % з попередніх 5,9 %, частково через очікуване скорочення кількості туристів, які витрачають великі гроші у країні [9].

Через географічну близькість до театру воєнних дій, спостерігається різке зниження бронювань авіаквитків до країн Балтії та Центрально-Східної Європи, навіть до тих, що не мають спільних кордонів з Україною.

- За два тижні з 24 лютого по 9 березня 2022 року бронювання авіаквитків до країн Балтії та Угорщини впало на 30–50%, а до Польщі, Словаччини та Румунії на 10–30%, порівняно з попередніми двома тижнями [12].
- Кількість рейсів у Молдові впала на 69%, у Словенії на 42%, у Латвії на 38% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року [1].
- Дані Угорського туристичного агентства свідчать про падіння відвідуваності країни на 37% за перші шість місяців 2022 року порівняно з 2019 роком. Кількість туристів зі США скоротилась на 65% [12].
- Словаччина, яка має спільний кордон із західною Україною, зафіксувала падіння кількості іноземних відвідувачів на 49% порівняно з 2019 роком.
- Лійна Марія Лепік, директор Ради з туризму Естонії, каже, що половина із 350 круїзних лайнерів, які мали відвідати Таллінн у 2022 році, були скасовані «безпосередньо через війну», оскільки вони більше не можуть зупинятися у Санкт-Петербурзі.

Більше того, переважна більшість наведеної статистики була підрахована до вибуху ракети у Польщі 16 листопада 2022 року, що неодмінно відверне частину туристів від подорожі до Центрально-Східної Європи.

Оскільки сусідні з Україною країни зараз стикаються з потоком біженців, потенційні туристи можуть відмовитися від подорожей у ці країни через етичні погляди.

Політики шукають нові шляхи підтримки сектора. У деяких країнах, наприклад у Польщі та Естонії, для розміщення біженців використовують вільні місця в готелях. Країни також перевіряють, чи може цей сектор підтримувати шляхи роботи для біженців,

Скорочення наявного доходу через підвищення цін на енергоносії та продукти харчування, особливо в Європі, негативно вплине на відновлення туризму. Продовольча криза внаслідок російської агресії має прямий вплив на готелі та ресторани, які змушені перекласти витрати на клієнтів. Підприємства, включаючи готелі, ресторани та туроператорів, 85% яких є малими та середніми підприємствами, вже перебували в крихкій фінансовій ситуації після важких двох років, і тому мають невеликий буфер для поглинання цих цінових шоків, особливо після того, як заходи екстреної підтримки під час пандемії, були скасовані в багатьох країнах [10]. ЕІУ очікує, що цього року витрати в готелях і ресторанах різко впадуть у доларовому еквіваленті [5].

Зусилля, які країни кожного з напрямків докладають, щоб замінити традиційний потік відвідувачів, вимагатимуть значної диверсифікації, маркетингу та часу, оскільки туристи з нових ринків шукають інших видів відпочинку. Таке реформування потребує значних капіталовкладень та спричинить ще більше зростання туристичних витрат.

З 2017 року Україна мала найшвидший темп зростання показника Індексу конкурентоспроможності подорожей і туризму (ТТСІ) у субрегіоні Євразії, піднявшись на 10 позицій і посівши 78 місце у світовому рейтингу. [13] Зараз туризм становить лише 1,4% ВВП України. [6]

Згідно з даними Державного агентства розвитку туризму, внутрішній туризм, який агентство визначає як виїзд з рідного міста для відпочинку, зріс на

24% з 2019 по 2021 рік. У 2021 році Україну відвідали майже 4,2 мільйона іноземних туристів — це на 30% більше, ніж у попередньому році [2].

Проте з початком повномасштабної війни поїздки іноземних туристів в Україну скоротилися на 85–90%. Українські історичні та природні пам'ятки, музеї, галереї та міста щоденно знищуються і розкрадаються Російською Федерацією. Завдану індустрії туризму шкоду для неможливо оцінити в повному обсязі.

Проте, варто зауважити, що в перспективі, після завершення війни Україна привертатиме іноземних туристів новими туристичними місцями, пов'язаними з воєнними діями, героїзмом українського народу. Вже зараз такий тренд задають сучасні митці та інфлюенсери, прикладом чого є акція всесвітньо відомого митця Banksy, який створив стріт-арт на зруйнованих будівлях Київської області [4]. Окрім того, можна спостерігати всесвітній потяг до української історичної і культурної спадщини, що видно за мільйонами переглядів відео з оглядом міст України від блогерів з усього світу, та лекцій з історії України професора Тімоті Снайдера. [15] Цей фактор також є сприятливим для повернення іноземних туристів до подорожі в Україну після завершення війни.

Список літератури

1. Поточна ситуація з повітряним транспортом у Європі – Eurocontrol. URL : <https://www.eurocontrol.int/> ;
2. Право на відпочинок під час війни: як російське вторгнення вплинуло на туризм в Україні – Foreignukraines. URL: <https://foreignukraines.com/2022/10/20/how-the-russian-invasion-affected-tourism-in-ukraine/#:~:text=%>;
3. Annual report 2020 – Colliers. URL: https://corporate.colliers.com/-/media/files/investor-relations/annual-reports/colliers-2020-annual-report.ashx?sc_lang=en;
4. Banksy in Ukraine: how his defiant new works offer hope – The conversation. URL: <https://theconversation.com/banksy-in-ukraine-how-his-defiant-new-works-offer-hope-194952>;
5. How the Russia Ukraine war will affect tourism – EIU. URL: https://www.eiu.com/n/campaigns/how-the-russia-ukraine-war-will-affect-tourism/#mkttoForm_anchor;
6. How the War in Ukraine Affected Tourism in Europe - The Warsaw Institute. URL : https://warsawinstitute.review/news-en/how-the-war-in-ukraine-affected-tourism-in-europe/#_ftn1;
7. IATA's Annual Review – IATA. URL: <https://www.iata.org/en/publications/annual-review/>;
8. International tourism back to 60% of pre-pandemic levels in january-july 2022 – UNWTO. URL: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-back-to-60-of-pre-pandemic-levels-in-january-july-2022#:~:text=International%20tourism%20continued%20to%20show,the%20same%20period%20of%202021>;
9. Montenegro Faces New Economic Headwinds Despite Strong Post-Pandemic Recovery – Worldbank. URL : <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/05/04/montenegro-faces-new-economic-headwinds-despite-strong-post-pandemic-recovery>;
10. More tough times ahead for the tourism sector – the impacts of the war in Ukraine – Oecdogito. URL: <https://oecdogito.blog/2022/04/08/more-tough-times-ahead-for-the-tourism-sector-the-impacts-of-the-war-in-ukraine/>;
11. Russia-Ukraine War and the global tourism sector - Dharen Kumar Pandey. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13683500.2022.2081789>;
12. The business impact of the war in the Ukraine - Petra Hedorfer. URL: <https://www.germany.travel/en/newsroom/blog-podcast/blog-detail-44486.html>;
13. The Travel & Tourism Competitiveness Report – Weforum. URL: <https://www.weforum.org/reports/>;
14. The Ukraine war's \$7 billion hit to global tourism has Middle East hotspots 'trying to survive' – CNN travel. URL : <https://edition.cnn.com/travel/article/mideast-summary-04-01-2022-intl/index.html>;
15. Timothy Snyder: The Making of Modern Ukraine. Class 1: Ukrainian Questions Posed by Russian Invasion

– Youtube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bJczLlwp-d8>; 16. *Tourism effects of Russia's war on Ukraine* – Oxford Economics. URL: [https://www.oxfordeconomics.com/resource/tourism-effects-of-russias-war-on-ukraine/#:~:text=Over%20the%20longer%20term%2C%20the,in%20Western%20economies%2C%20especially%20in](https://www.oxfordeconomics.com/resource/tourism-effects-of-russias-war-on-ukraine/#:~:text=Over%20the%20longer%20term%2C%20the,in%20Western%20economies%2C%20especially%20in;); 17. *What impact will the Russia-Ukraine conflict have on the tourism industry?* - Investment Monitor. URL : <https://www.investmentmonitor.ai/special-focus/ukraine-crisis/russia-ukraine-conflict-impact-tourism-industry>.

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНА–НАТО НА ТЛІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Бігун Анна Дмитрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: annabegun31@gmail.com

Науковий керівник: к. політ. наук., доц. Панасенко Г.С.

Сьогодні Україна є центром Європи, в прямому та в переносному сенсі цього слова. Наша країна підтримуючи, відстоюючи демократичні, європейські цінності, боронить себе та весь цивілізований світ у цій страшній війні, яку почала Російська Федерація. Війна, котра підірвала мир в Європі та посилила геополітичні зміни на міжнародній арені. Україна стала центром прийняття рішень, які на пряму впливають на гарантії миру в Європі, та довела своє право бути частиною провідних міжнародних об'єднань, таких, як НАТО й ЄС.

Дослідженням розвитку відносин та перспектив між НАТО та Україною займалися такі українські вчені, як: Тарасюк Б., Герасимчук С., Федонюк С., Лажнік В., Моренчук А., Романюк Н., представники українського видавництва Українського інституту розвитку медіа тощо.

НАТО – це найбільший військово-політичний альянс в світі, який складається з 30 держав – членів з Північної Америки та Європи. Головною метою НАТО є захист свободи і безпеки всіх її членів політичними та військовими засобами відповідно до Статуту ООН. Основними принципами НАТО є колективна оборона, яка має на меті: у разі нападу на одного члена, на допомогу придуть інші держави-члени; кооперативна безпека – розвиток партнерства та співробітництва з іншими державами, управління кризовими ситуаціями, тобто НАТО може відправляти свої війська за межі юрисдикції [2, С. 25–26].

Загалом розвиток відносин НАТО та Україною започатковано після набуття нашою країною незалежності: про це свідчить підписання Хартії про особливе партнерство між НАТО та Україною в 1997 році. Цей документ є рамковим, системним та стратегічним. Також для динамічного розвитку

відносин Україна – НАТО та втілення положень «Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО» також було створено Комісію Україна-НАТО (КУН). У 2002 році Рада національної безпеки і оборони вперше прийняла рішення про курс на членство в НАТО. 2008 рік став ключовим: НАТО на своєму саміті в Бухаресті приймає рішення про те, що Україна має перспективи на членство в НАТО [5].

Досить активно відносини між Україною та НАТО почали розвиватися після початку російської агресії в 2014 році, коли РФ незаконно анексувала (тимчасово) Крим та розпалила війну на Сході України. НАТО почав активно підтримувати Україну шляхом поглибленого політичного діалогу, подальших навчань та допомогою українській армії. У 2019 році були внесені зміни до Конституції України, в яких затверджувався пріоритетний напрям політики України, ціль якої є євроатлантична інтеграція. На початку літа 2020 р. Україна отримала статус партнера НАТО із розширеними можливостями. В кінці вересня 2022 року Україна подала заявку на прискорений вступ до НАТО [3].

На сучасному етапі дуже важливо проаналізувати перспективи розвитку відносин та членства України в НАТО, адже агресія з боку Російської Федерації, повномасштабне вторгнення 2022 року зміцнило відносини НАТО та України. Позиція нашої країни щодо вступу до Північноатлантичного альянсу на правах повноправного члена стала ще більше вираженою, це є очевидним, адже Україна, держава, яка потерпає від агресії Росії, прагне отримати гарантії військової безпеки. Тут важливо розуміти, в Україні є великі сподівання щодо повноправного членства, адже для нашої держави цей крок буде мати такі переваги:

- гарантії щодо безпеки від агресії інших країн;
- підвищення рівня оснащення ЗСУ;
- перехід на стандарти НАТО допоможе українській військовій промисловості розширити ринки збуту техніки за рахунок членів Альянсу [4].

На сьогоднішній день можна відобразити декілька сценаріїв розвитку відносин між НАТО та Україною.

Сценарій 1. Україна продовжує активно співпрацювати з країнами-членами НАТО, тим самим показуючи свою прихильність до членства, підтримуючи діалог на міжнародному рівні. Україна перемагає РФ у війні, починає внутрішні реформи, інституційну реформу оборонних механізмів, оборонних закупівель, удосконалює систему антикорупційного сектору, згодом підписує оновлений план дій щодо членства в НАТО, та чекає на вступ.

Сценарій 2. Україна вже в період війни починає удосконалюватися під стандарти НАТО, наведення сильних аргументів на користь членства України в Альянсі потребуватиме посилення внеску України в діяльність держав Альянсу, здобутки ЗСУ у війні з Росією можуть слугувати ривком до прискореного членства України в НАТО.

Сценарій 3. Україна продовжує активну співпрацю на правах постійного партнера НАТО, посилює співпрацю в КУН, як під час війни так і після. Можливе створення інших проєктів, для залучення та поглиблення військової

співпраці, але не розраховуючи на повноправне членство. Можливо створення нового регіонального безпекового союзу з окремими країнами-членами НАТО [1, с. 2–15].

Вбачається, що «Сценарій 2» є найбільш нереальним через складність вступу до альянсу до завершення війни. «Сценарій 1» є реальним, але не в швидкій перспективі, для цього потрібен час. «Сценарій 3» є менш реальним ніж «Сценарій 1», але більш реальним за «Сценарій 2» через велику прихильність України на вступ до НАТО.

Отже, Україні треба продовжувати удосконалювати свою внутрішню та зовнішню політику. Перш за все треба здобути перемогу у війні, і далі повинні бути реальні дії, утвердження інституційних реформ, оборонних механізмів, оборонних закупівель, антикорупційних реформ, урядових реформ тощо. Подальше зближення з окремими країнами-членами НАТО, для посилення політичного діалогу. Війна, яка триває зараз, вже багато що довела та продемонструвала світовій спільноті: наприклад, високий рівень підготовки нашої армії, видатні досягнення на фронті, високий рівень патріотизму й єдності й те, що Україна беззаперечно заслуговує на членство в НАТО.

Список літератури

1. Герасимчук С. Від Праги до Варшави: перспективи членства України в НАТО, перемоги, поразки та сподівання // Рада зовнішньої політики: українська призма. Серія «Світ крізь призму українських інтересів». 2017. С. 2–15.
2. Федонюк С. В., Лажнік В. Й., Моренчук А. А., Романюк Н. І. НАТО: Історія, структура, діяльність, перспективи: Навч. посіб. Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 258 с.
3. Відносини Україна НАТО. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/2/pdf/220214-factsheet_NATO-Ukraine_Relations_-2.pdf;
4. Перспективи членства в НАТО. URL <http://comin.kmu.gov.ua/document/151647/NATO.pdf>
5. Тарасюк Б. 20 років Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО. URL: <https://ba.org.ua/boris-tarasyuk-20-rokiv-xartii-pro-osoblive-partnerstvo-mizh-ukrainoyu-i-nato/>

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ СХІДНОЇ АДРІАТИКИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Волкова Ірина Ігорівна

старший викладач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: volkova@karazin.ua

Сартіна Анна Миколаївна

магістрант кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: annasartina529@gmail.com

До країн Східної Адріатики відносяться чотири країни на східному узбережжі Адріатичного моря: Словенія, Хорватія, Чорногорія та Албанія. Держави розташовані на Балканському півострові у Південній Європі. Загальна площа району складає 119 425 км², що становить близько 2 % від площі Європи. Загальна кількість населення країн Східної Адріатики у 2021 р. склала 6714 млн. чоловік (приблизно 1% від населення Європи).

Завдяки вдалому фізико-географічному положенню, країни Східної Адріатики мають величезний запас туристичних ресурсів. Всі країни регіону мають вихід до Адріатичного моря, а Албанія, до того ж, ще омивається водами Іонічного моря. Температура води змінюється у серпні від +24 до +26 °С. Регіон розташований у субтропічному поясі для якого характерний субтропічний середземноморський тип клімату, де переважає сухе та спекотне літо з температурами липня в середньому від +23 до +25 °С. Туристичний сезон розпочинається в травні і триває ще в жовтні. Району Адріатичного узбережжя притаманна розчленована берегова лінія, особливо в Хорватії, що і робить його особливо атрактивним. Такі природні умови сприяють розвитку купально-пляжного туризму.

Визначальним чинником розвитку туризму є його матеріально-технічна база. На сьогоднішній день в країнах Східної Адріатики налічується близько 180,2 тис. закладів розміщення. Система закладів розміщення країн даного району представлена готелями, кемпінгами, спа-центрами, туристичними базами, хостелами та іншими закладами. В регіоні понад 45 тисяч закладів харчування.

За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) в 2021 році в країнах Східної Адріатики було зареєстровано 19,8 млн. міжнародних туристичних прибуттів, що становить близько 14 % від показника країн Південної Європи.

На сьогоднішній день взаємовідносини України з країнами Адріатичного узбережжя в сфері туризму знаходяться на стадії розвитку, однак, мають

хорошу перспективу. Один із найголовніших показників співробітництва між країнами є туристичні потоки між ними. На жаль, останні данні з в'їзного та виїзного потоків тільки за 2017 рік.

Таблиця 1.

Структура в'їзного туризму в Україну з країн Східної Адриатики

Назва країни	Кількість іноземних громадян, які в'їхали в Україну	Із них – за метою поїздки				
		службова, ділова, дипломатична	туризм	приватна	імміграція	культурний та спортивний обмін, релігійна мета та інші
Словенія	6083	55	8	5831	4	185
Хорватія	6555	13	2	6334	-	206
Чорногорія	1999	22	1	1936	-	40
Албанія	1366	8	14	1301	-	43

Складено автором за матеріалами [1].

Загальна кількість іноземних громадян, які в'їхали в Україну з цих країн, складає 16003 осіб. Більше всього приїхало з Хорватії – 41% та Словенії – 38%. На Чорногорію та Албанію припадає 12% та 9% відповідно. Основною метою відвідування України жителями Східної Адриатики є приватні цілі. Цей показник становить 95-96% в усіх країнах від загальної кількості відвідувань. На другому місці культурний та спортивний обмін, релігійні та інші цілі – близько 2-3%. З службовою ціллю приїжджають ще менше. Відсоток громадян Східної Адриатики, які приїжджають до України з туристичною метою, зовсім невеликий: в Албанії склав 1%, Словенії – 0,2%, Хорватії – 0,03%, а Чорногорії – 0,01%. З ціллю імміграції відвідало Україну тільки 4 жителів з Словенії.

Що стосується виїзного туризму то можна спостерігати зовсім іншу картину.

Таблиця 2.

Виїзд громадян України в країни Східної Адриатики

Країна	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон – усього	Із них – за метою поїздки		
		службова поїздка	організований туризм	приватна поїздка
Словенія	4 887	-	-	4 887
Хорватія	5 505	-	-	5 505
Чорногорія	40317	-	735	39582
Албанія	5405	-	-	5405

Таблицю складено авторами за матеріалами [1].

Кількість громадян України, які виїжджали в країни Східної Адриатики 56114 осіб, це в 3,5 рази більше в'їзного потоку з цих країн. Це за рахунок виїзду до Чорногорії, в яку українців виїхало в 20 разів більше ніж громадян Чорногорії в Україну. Це ж стосується і Албанії, в яку приїжджає в 4 рази більше ніж виїжджає в Україну. Ситуація з Хорватією та Словенією є іншою. Так, в Україну з них в'їхало в 1,2 рази більше, ніж українців виїхало до них. До того ж, згідно з даними Держприкордонслужби, в 2017 році громадяни України виїжджали до країн Східної Адриатики виключно з приватною метою, крім Чорногорії.

Відносно організованого туризму, існує велика диспропорція між кількістю туристів з України у країни Східної Адриатики та туристами з цих країн в Україну.

Таблиця 3.

Кількість осіб, що були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності

Країни	2018 р.		2019 р.		2020 р.	
	Виїзні туристи	В'їзні (іноземні) туристи	Виїзні туристи	В'їзні (іноземні) туристи	Виїзні туристи	В'їзні (іноземні) туристи
Словенія	1929	151	3291	56	160	1
Хорватія	13028	32	14107	47	9371	2
Чорногорія	46903	6	44788	3	32866	5
Албанія	6506	1	10425	71	14236	-
Всього	68366	190	72611	177	56633	8

Таблицю складено авторами за матеріалами [1].

Кількість виїзних туристів в країни Східної Адриатики, що були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності, збільшилась у 2019 р. на 11%. Але в 2020 р., в зв'язку з коронавірусом, кількість туристів впала на 22%. Найбільшою популярністю у українців користувалися чорногорські курорти (близько 1% від загального показника виїзного туризму). На другому місці опинилась Хорватія, далі Албанія, а останню позицію зайняла Словенія. В 2020 р. на другу позицію вийшла Албанія. Кількість туристів до Чорногорії за 3 роки зменшилась приблизно у 1,5 рази. В Хорватію зростала, але в 2020 р. зменшилась на третину. Навпаки, в Албанію виїзд українських туристів постійно збільшується и за 2 роки більше ніж у 2 рази. Що стосується Словенії, то за рік з 2018 до 2019 кількість туристів зросла на 70%, але у 2020 р. спостерігається різкий спад аж у 20 разів. Це можна пояснити тим, що українці вибирають перш за все недорогий туристичний продукт. Також приваблюють нові напрямки, прикладом є Албанія.

У зв'язку з військовими діями, в Україні відсутнє авіасполучення. Кількість автобусних рейсів збільшилась втричі. Тому можна спрогнозувати, що структура виїзного потоку з метою купально-пляжного туризму може

змінюватися на користь країн Східної Адріатики.

На жаль, туристів з цих країн Україна цікавить мало. Так, у 2018 р. до України приїхало всього 190 осіб, в 2019 р. – 177 осіб, а в 2020 р. всього 8. Більше за все приїжджали з Словенії та Хорватії.

Для того, щоб залучити туристичні потоки в Україну з країн Східної Адріатики, необхідно розвивати та просувати пізнавальний, діловий, науковий та релігійний туризм. Слід зазначити, що наш туристичний потенціал використовується не в повній мірі та, крім основних міст-мільйонників, Україна може запропонувати досить багато цікавих місць для туристів. В післявоєнний час може бути привабливим мілітарі-туризм.

Список літератури

1. Державна служба статистики України: веб сайт URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/tyr/tyr_u/vig2017_u.htm .	2. Державна служба статистики України: веб сайт URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/tyr/tyr_u/vigw2017_u.htm .
3. Державна служба статистики України: веб сайт URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm	

МЕТОДОЛОГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ ХАРКОВА У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Гапоненко Ганна Ігорівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

Події сучасності впливають на стан архітектурних споруд Харкова та демонструють, що багато будівель залишаються зруйнованими війною і можуть бути втрачені назавжди. Дуже важливим напрямом містобудівної політики мають стати розробка та реалізація ефективних заходів щодо збереження та відновлення об'єктів історико-архітектурної спадщини, у тому числі, специфічних стилів та окремих форм зведених раніше об'єктів, а також їх елементів. Такі заходи мають бути системними та науково-обґрунтованими, зокрема, повинні враховувати сучасний стан об'єкта та оточення міського середовища, що склалося до теперішнього часу.

План по відновленню міста вже розроблюється. Відомо, що для відновлення Харкова будуть залучені іноземні архітектори. Свою готовність брати участь у відновленні Харкова висловив архітектор Apple Park. Британський містобудівник та дизайнер, лауреат Імператорської та

Пулітцерівської премій Норман Роберт Фостер дав свою згоду у проведенні відродження Першої столиці після війни.

Загалом план по відновленню України та українських міст залежить від різносторонніх економічних процесів, що мають місце в країні. План розвитку економіки України після війни ще в процесі, але вже сформовано ключові принципи, а саме [1]:

- повний доступ до ринків ЄС та Великої сімки. Велика Британія та країни ЄС вже оголосили про відміну імпорتنих мит на українські товари. Очікуються аналогічні дії з боку урядів США, Японії та Канади;
- набуття статусу кандидата, а потім повноправного члена ЄС;
- побудова економіки на засадах дерегуляції та лібералізації (скасування або скорочення державного регулювання у певній сфері суспільних відносин та процес розширення прав і свобод громадян країни – насамперед у політичній, економічній, культурній та інших сферах суспільного життя);
- налаштування логістичних маршрутів у напрямку Західної Європи. Уряд працює над розширенням їх пропускнуої спроможності. Вже є перші результати – між Україною та Польщею підписано відповідний меморандум;
- перехід від виробництва та експорту сировини до переробки в сільському господарстві та металургії, що дають найбільшу експортну виручку;
- розвиток вітчизняного оборонно-промислового комплексу. Йдеться не лише про закупівлю зброї, а й про виробництво, зокрема за рахунок трансферу військових технологій;
- самодостатність в енергетиці. Планується, що вона досягатиметься збільшенням видобутку власного газу та розвитком атомної енергетики. За 3-5 років мета – здобути енергетичну самостійність;
- кліматична модернізація. Створення нових об'єктів у різних галузях промисловості з урахуванням принципу «зеленої економіки»;
- локалізація, тобто залучення до оновлення країни вітчизняних компаній та виробників. Це дасть поштовх економіці, створить нові робочі місця, пожвавить підприємницьку активність.

В залежності від темпів відновлення економіки, вирішуватимуться подальші плани щодо відновлення архітектури міст. Зараз план детально ще не розроблений, але вже має певний вигляд та має назву U-24. Це план поновлення України. Планують створити відповідний фонд відновлення, який буде розраховано на роботу в три стадії. Перший етап – це оперативне тимчасове відновлення зруйнованих об'єктів. Він триває зараз. Другий етап – це швидке поновлення одразу після завершення бойових дій. Насамперед відновлення постачання води та електрики, щоб люди могли забезпечити своє існування на зруйнованих територіях, а вже потім інших складових, в тому числі архітектури. На третьому етапі настане повноцінне оновлення міст, містечок, будівель, інфраструктури та країни загалом.

Одним з напрямків розробки пропонується системний метод збереження об'єктів історико-архітектурної спадщини, що передбачає (рис. 1):

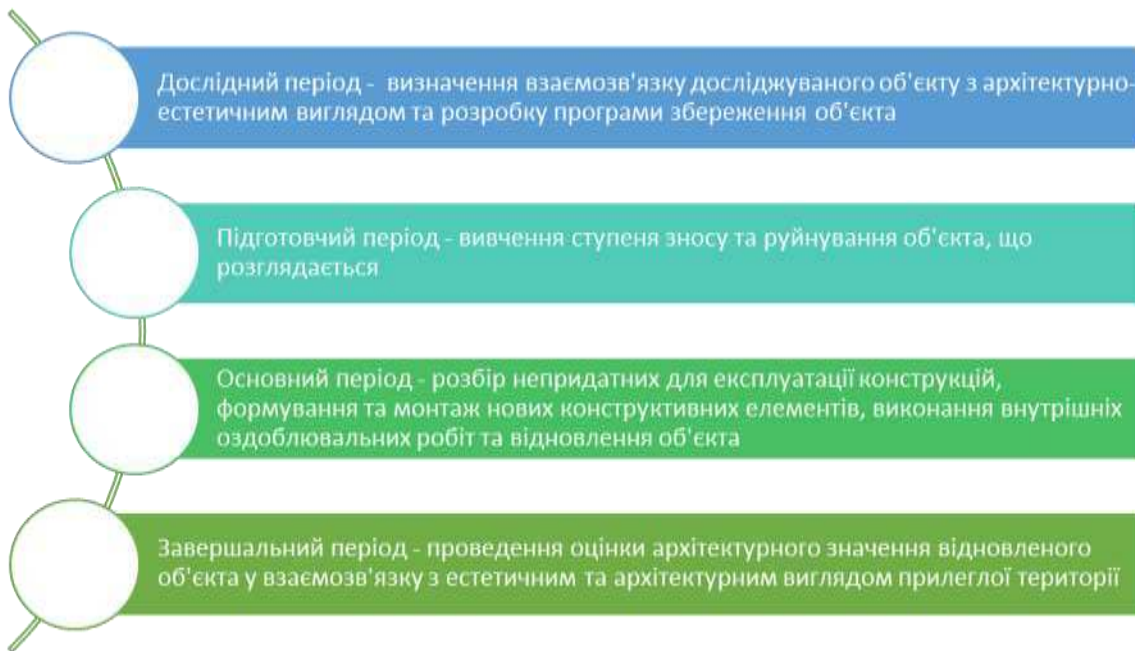

Рис. 1. Заходи для збереження об'єктів історико-архітектурної спадщини м. Харків

1) дослідний період, у якому призначаються такі процедури: дослідження містобудівних особливостей навколишнього архітектурно-планувального середовища, визначення історико-архітектурної цінності об'єкта, проведення оцінки ветхості об'єкта та його придатності до подальшої експлуатації, визначення взаємозв'язку досліджуваного об'єкту з архітектурно-естетичним виглядом та розробку програми збереження об'єкта;

2) підготовчий період, у якому передбачається вивчення ступеня зносу та руйнування об'єкта, що розглядається, розробку технологій із зміцнення елементів конструкцій, доставку будівельних матеріалів та підготовку робочого майданчика для виконання відновлювальних робіт;

3) основний період, у якому планується розбір непридатних для експлуатації конструкцій, формування та монтаж нових елементів конструкцій, виконання внутрішніх оздоблювальних робіт та відновлення об'єкта;

4) завершальний період, характерними рисами якого мають стати: проведення оцінки архітектурного значення відновленого об'єкта у взаємозв'язку з естетичним та архітектурним виглядом прилеглої території.

Методи збереження об'єкта історико-архітектурної спадщини, залежно від його стану, можуть передбачати: при задовільному стані реставрацію і, при необхідності, відновлення внутрішнього планування. За наявності проблем конструктивного характеру – посилення утримуючих конструктивних елементів, а також реставрацію призначення.

Тож робота у вирішенні цього питання дозволить підвищити значення міста у національному та європейському масштабі, забезпечить досягнення партнерства між Харковом та його передмістями. А орієнтація міста на високий стандарт якості умов життя та ділової інфраструктури, порівняних із рівнем світових міст Східної Європи, дозволять розвивати, залучати та утримувати у Харкові людський капітал високої якості.

Список літератури

1. *Захист туристичних об'єктів від терористичних нападів. Посібник з передової практики. Глобальна програма протидії терористичним загрозам щодо вразливих цілей. Контртерористичне Управління Організації Об'єднаних Націй. 2022. URL: https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/2118451r-vt-mod3-tourist_sites_web.pdf*

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ВІДНОВЛЕННЯ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ПІСЛЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ТА ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Гапоненко Ганна Ігорівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

Болото Карина Ігорівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: bolotokarina@gmail.com

Туристична індустрія в країнах світу виступає як багатогранне вище, що поєднує в собі соціально-економічні, екологічні та культурні аспекти життєдіяльності людини та країни вцілому. Проте, туризм піддається дуже сильному впливу природних та техногенних чинників зовнішнього середовища.

Збройні конфлікти, терористичні акти, політична нестабільність країн, масові вбивства, державні перевороти – все це має вкрай негативний вплив на всі сфери діяльності людини, що потім відбивається у зниженні довіри та безпеки серед туристів під час перебування на території країни, і як наслідок спостерігається зниження кількості туристичних потоків з/до дестинації, недоотримання доходу від туризму тощо. Крім того, під час збройних конфліктів руйнується туристична інфраструктура, можуть вивозитись або бути повністю знищеними пам'ятки культурно-історичного надбання регіону або країни вцілому.

Потрібно відзначити, що ЮНВТО рекомендує розробити країнам з підвищеними ризиками за підсумками багатосторонньої взаємодії державного та приватного секторів Національні плани забезпечення охорони та безпеки туризму й охопити в ньому такі напрями діяльності [4]:

- визначення потенційних ризиків для туристів залежно від видів подорожей, секторів туризму та їх розташування;

- виявлення та попередження злочинів проти туристів;
- захист туристичних об'єктів та споруд від незаконного втручання;
- започаткування керівних принципів для операторів туристичних об'єктів на випадок виникнення такого втручання;
- планування управління у кризових ситуаціях у разі стихійного лиха чи іншої надзвичайної ситуації;
- облік аспектів охорони та безпеки при ліцензуванні об'єктів для розміщення туристів, ресторанів, таксомоторних компаній та гідів;
- надання населенню відповідної документації та інформації з питань безпеки туристів – як для тих, хто виїжджає, так і для тих, хто в'їжджає.

Наразі триває повномасштабне воєнне вторгнення з боку Російської Федерації на територію України, і попри чисельні втрати військового та цивільного населення, руйнування вітчизняної туристичної інфраструктури, спеціалісти туристичної галузі вже почали замислюватися над її відновленням після війни.

З досвіду інших країн, які вже пережили подібне, ми можемо бачити поступове зростання туристичних потоків до цих країн [1]. Тому, досліджуючи та вивчаючи приклади країн як кейсів повоєнного відновлення туризму, можемо правильно та чітко сформулювати напрямки та стратегію відновлення туристичної індустрії в Україні.

Яскравий приклад повоєнного відновлення туристичної галузі продемонструвала Японія. Такі міста, як Хіросіма та Нагасакі, що піддалися ядерному бомбардуванню 6 та 9 серпня 1945, зазнали значного руйнування та великої кількості жертв серед цивільного населення, проте зараз вони приймають мільйон туристів щороку. Японський уряд в своєму законі про будівництво в Хіросімі 1949 року передбачав зміну образу міста та перетворення Хіросіми на меморіальне місто світу, що символізує щире прагнення справжнього та сталого миру [2]. На березі річки Мотоясу знаходиться Хіросімський меморіальний «Парк миру», який було збудовано для увіковічення пам'яті загиблих після ядерного бомбардування та заклик до незастосування ядерної зброї. На території цього парку, окрім великої кількості цікавих пам'яток, знаходиться також Хіросімський меморіал миру (Купол атомного бомбардування), що являє собою руїни будівлі, що знаходилась в 150 м від епіцентру вибуху. В 1996 році її було занесено до Світової спадщини ЮНЕСКО.

Різке зростання туристичних потоків після війни продемонструвала Хорватія. Під час Хорватської війни протягом 1991-1995 років за незалежність та цілісність, туристична галузь майже повністю припинила своє функціонування. Однак на початку ХХІ ст. почався бурхливий розвиток туристичної інфраструктури завдяки іноземному інвестуванню, розвиток лоукостерних авіарейсів, відкриття пляжів та впровадження круїзних маршрутів. Все це посприяло збільшенню туристів. Згідно з даними статистичного бюро Хорватії, в доковідний період доходи країни від туризму зростали на 11% щорічно [3].

У відповідь на хвилю терористичних актів на Філіппінах, яка призвела до різкого скорочення кількості відвідувачів на початку 2000 року, Департамент

туризму запуслав маркетингову кампанію під назвою «Чудові Філіппіни». У цій ініціативі, що охопила три континенти, включаючи Північну Америку, Азію та Європу взяли участь представники місцевих органів управління та туристичної індустрії, а також інвестори, такі як авіакомпанія «Філіппін ейрлайнз». У 2003 році на Міжнародній туристичній біржі в Берліні кампанія «Чудові Філіппіни» була визнана як найкраща маркетингова ініціатива у сфері національного туризму. Було відзначено заслуги цієї кампанії у тому, що Філіппіни знову стали привабливим туристичним напрямком. У період 2007-2012 років кількість іноземних відвідувачів на Філіппінах збільшилася приблизно з 3 млн до 4,27 млн осіб. Завдяки цій кампанії було також створено 2800–4000 нових робочих місць.

Найбільш вдалим прикладом для відновлення туризму в Україні є досвід Ізраїлю. Військовий конфлікт між Ізраїлем та сусідньою країною Палестиною тягнеться десятиліттями і туристична сфера Ізраїлю зуміла пристосуватися до постійної військової загрози. На туризм припадає 6,2% економіки країни. Основними видами туризму в країні є культурний та паломництво до найголовніших святинь країни [3]. Щоразу, коли військовий конфлікт загострюється, наприклад як той, що був у травні 2021 року, туристична сфера практично не отримує доходів, а туристичні потоки скорочуються в рази. Проте галузь пристосувалася до таких коливань і нарощує свої темпи розвитку одразу після зниження рівня загрози.

У світі є низка країн, які мають досвід у відновленні туристичної індустрії після воєнних конфліктів, політичної нестабільності тощо, тому вивчення їх як кейсів повоєнного відновлення допоможе знайти шляхи для відбудови туристичної сфери України. Можемо зробити висновок, що меморіалізація місць, де проходили бойові дії, залучення іноземних інвестицій, продумана маркетингова кампанія та ребрендинг нашої країни як туристичної дестинації, призведе до зростання кількості туристів та відродження туристичної галузі.

Список літератури

1. Як туристична галузь країни працює під час війни та як зміниться після її завершення. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/yak-turistichna-galuz-krayini-pracyue-pid-chas-viyuni-ta-yak-zminitsya-pislya-yi-zavershennya> (дата звернення: 22.11.2022). 2. Дворська І. Відновлення туристичної інфраструктури після Другої світової війни. Чому може навчити досвід країн. TravelHub. URL: <https://hubs.ua/economy/irina-dvors-ka-travelhub-vidnovlennya-turistichnoyi-infrastrukturi-pislya-drugoyi-svitovoyi-vijni-chomu-mozhe-navchiti-dosvid-krayin-271682.html> (дата звернення: 22.11.2022). 3. Маджумар Ольга, Гончарова Катерина. Повстали з руїн. Які країни після війни стали популярними у туристів. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/-1647724135.html> (дата звернення: 22.11.2022). 4. Захист туристичних об'єктів від терористичних нападів. Посібник з передової практики. Глобальна програма протидії терористичним загрозам щодо вразливих цілей. Контртерористичне Управління Організації Об'єднаних Націй. 2022. URL: https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/2118451r-vt-mod3-tourist_sites_web.pdf

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ СХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Гапоненко Ганна Ігорівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

Романенко Марина Олегівна

магістрант кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: 663623105m@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Гапоненко Г.І.

Питання розвитку зеленого туризму у повоєнний період набувають особливої значущості у зв'язку з актуалізацією і значним підвищенням уваги до проблем ефективності і раціонального використання природного капіталу, а також переходу до принципів «зеленої економіки».

У найближчий посткризовий період у сфері зеленого туризму основні науково-методичні та методологічні підходи спрямовуватимуться на дослідження умов максимальної соціальної та економічної віддачі, одночасно мінімізуючи негативні впливи на навколишнє природне середовище. У Програмі сталого розвитку до 2030 р. Всесвітня туристична організація визначає зелений туризм як мотивуючий чинник змін у політиці, бізнесі, поведінці споживача. Зелений туризм розглядається як рушій основних перетворень, виходячи з його ролі у п'яти цілях, представлених на рис. 1.

Бачення розвитку зеленого туризму в Східному регіоні України у повоєнний період ґрунтується на передумові, згідно якої: розумні та раціональні інвестиції в райони, привабливі з перспективи туризму та культури, призведуть до перетворення Східного регіону у туристичний центр, який буде обладнаний достатньою кількістю агросадиб, центрів відпочинку та рекреації, розважальних центрів тощо, які за своїм стандарту відповідатимуть вимогам сучасного зеленого туризму. В свою чергу Східний регіон України має виглядати як: Гостинний регіон, який задовольняє широкий спектр потреб туристів та мешканців, що пропонує привабливі послуги на високому рівні, що зробить її впізнаваним місцем на туристичній карті України та пунктом призначення для подорожей.

Рис. 1. Цілі сталого розвитку сільського зеленого туризму

Стратегічно важливі дії для розвитку зеленого туризму у Східному регіоні України у повоєнний період:

1. Розробка Концепції розвитку зеленого туризму в сільській місцевості Східного регіону.

2. Фінансування заходів передбачених Концепцією.

3. Впровадження національних стандартів безпеки якості продуктів харчування та сільськогосподарської продукції, а також національних стандартів та нормативів проживання населення у сільській місцевості, що відповідають стандартам ЄС.

4. Створення бренду зеленого туризму у Східному регіоні.

5. Підтримка консультативних центрів, громадських та міжнародних організацій, активізувати консультування та навчання власників садиб, фермерів, охочих займатися зеленим туризмом.

6. Створення єдиної інформаційної бази розміщення туристів. Виявлення якнайбільше власників які займаються зеленим туризмом, з метою зниження ризику збільшення негативного іміджу.

Реалізація Концепції розвитку зеленого туризму в сільській місцевості Східного регіону в повоєнний період включає здійснення заходів, спрямованих на формування нормативної правової бази зеленого туризму та системи управління розвитком туризму на території Східного регіону України.

Передбачається три етапи реалізації Концепції (Рис. 2):

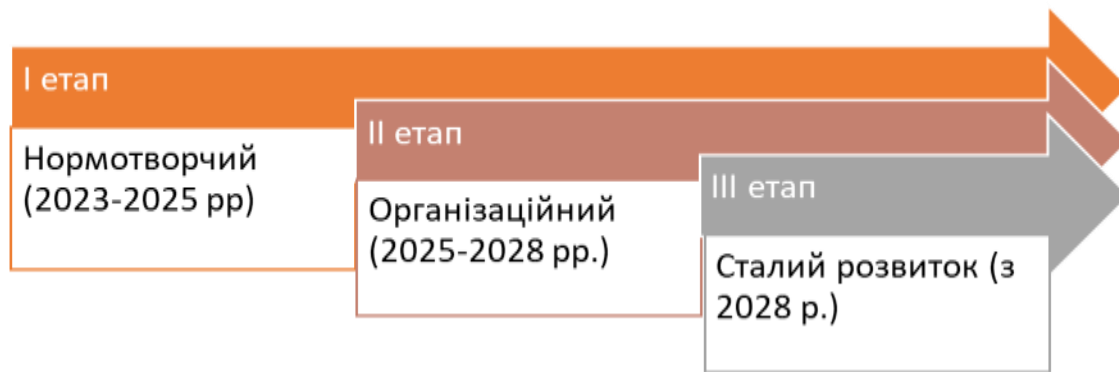

Рис. 2. Етапи реалізації Концепції розвитку зеленого туризму в сільській місцевості Східного регіону в повоєнний період

1 етап – нормотворчий (2023-2025 рр.). На цьому етапі передбачається розробити нормативні документи, що підтримують підприємців, які займаються розвитком зеленого туризму та інвесторів, які інвестують в інфраструктуру зеленого туризму регіону. Планується розробка регламентів для адміністрацій муніципальних утворень щодо розвитку зеленого туризму на своїх територіях, системи регіональної атестації гостьових будинків та туристичних послуг. Крім передбачається робота з первинного туристичного брендування сільських територій.

2 етап – організаційний (2025-2028 рр.). Опрацювання питань формування туристично-рекреаційних зон у сільській місцевості Східного регіону на основі наявних культурно-історичних та бальнеологічних ресурсів, підтримка досліджень ресурсів сільських територій. Підтримка створення організаційних структур, керуючих розвитком туристично-рекреаційних зон у сільській місцевості регіону, їх просування на зовнішніх ринках. Підготовка інвестиційних майданчиків. Створення реєстру агротуристичних господарств та гостьових будинків на основі їх відповідності стандартам надання послуг.

3 етап – сталий розвиток (з 2028 р.). Перевод агротуристичних господарств на повне самофінансування та самозабезпечення. Розвиток сформованих сільських туристично-рекреаційних зон. Підвищення рівня обслуговування до світових стандартів.

У ході реалізації положень Концепції очікується отримати такі результати:

- Зростання кількості туристів, які відвідують Східний регіон України
- Зростання кількості садиб, що надають послуги зеленого туризму;
- Підвищення рівня зайнятості та самозайнятості у сільській місцевості Східного регіону України;
- Розширення асортименту продукції присадибного господарства;
- Зростання надходжень до місцевих бюджетів;
- Відновлення та збереження місцевих пам'яток, місцевих звичаїв, фольклору, народних промислів;

- Зростання ділової ініціативи населення за рахунок власних фінансових, майнових, трудових, інтелектуальних ресурсів поселення.

Список літератури

1. Державне агентство розвитку туризму ДАРТ: веб-сайт. URL: <https://www.tourism.gov.ua/>. 2. Екологічний паспорт Харківської області. Департамент екології та природних ресурсів Харківської області: веб-сайт. URL: <http://ecodepart.kh.gov.ua/>. 3. Зелений туризм під час воєнного стану. URL: <https://khemelnytskyi.name/ru/articles-3886-zelenyj-turyzm-na-hmelnychchyni-pid-chas-voennogo-stanu>. 4. Подорожі та війна: якою буде туриндустрія після перемоги. Веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/21/689436/>. 5. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.17 р. № 168. Офіційний вісник України. 2017. № 26. С. 86.

ПЕРСПЕКТИВИ ДВОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЕСТОНІЇ ТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ

Губіна Валерія Юріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: valeriia2519@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С.І.

Дипломатичні відносини між Україною та Естонією були встановлені у 1991 р, коли Естонія, однією з перших, визнала незалежність нашої держави. Вже у 1993 році набув чинності Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Естонською Республікою від 26 травня 1992 року, в якому, згідно з 1 Статтею, Сторони домовились розвивати свої відносини як дружні держави, керуватися принципами суверенної рівності, відмовитися від застосування сили або загрози силою, про непорушність кордонів, територіальної цілісності, про мирне врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи, поважання прав людини і основних свобод, рівноправності і права народів розпоряджатись своєю долею, про взаємовигідне співробітництво, та сумлінне виконання міжнародних зобов'язань. 3 Стаття наголошує, що безпека є неподільною і що вона нерозривно пов'язана з безпекою всіх держав-учасниць Наради з безпеки і співробітництва в Європі, про необхідність послідовно здійснювати партнерство в сфері безпеки і будувати свої відносини на основі поважання суверенітету одна одної, рівності та взаємодії [1].

В історичному минулому України та Естонії є щонайменше дві спільні риси - жага до незалежності в цілому, та насамперед жага до незалежності від СРСР та його правонаступниці - Росії. Наші країни мають спільного сусіда,

імперіалістична поведінка якого вже не одне століття намагається нав'язувати свої наративи, асимілювати нації, та розширяти кордони своїх володінь. З часів набуття Україною незалежності, держава-агресор намагалася втручатися у внутрішні справи нашої держави, користуючись подекуди нестабільною ситуацією в економічному та політичному напрямку.

Так, у листопаді 2013 року розпочалася Революція гідності - Євромайдан, протест народу проти відходу від Європейського курсу та непідписання асоціації з Євросоюзом. Активісти вимагали відставки уряду та позачергові вибори. 22 лютого 2014 року Янукович разом зі своїми поплічниками втік до Росії [2]. У березні-квітні 2014 року в ході сепаратистських проросійських протестів були захоплені адміністративні будівлі у Харкові, Донецьку, Маріуполі, Луганську та інших містах. В травні, після проведення фейкових самовизначних референдумів, сепаратисти проголосили державну самостійність квазіреспублік «ДНР»/«ЛНР». В кінці лютого Росія розпочала анексію Кримського півострову, а згодом в квітні почалися бойові дії на Донбасі, що передували повномасштабному вторгненню Росії в Україну 24 лютого 2022 року.

Ще напередодні вторгнення, 22 лютого 2022 року відбулися переговори з Президентом Естонської Республіки А. Карісом у Києві. Він зазначив, що Естонія залишається поряд з Україною і продовжуватиме підтримувати нашу країну всіма можливими способами. А. Каріс виступив за те, щоб двері Євросоюзу та НАТО були відкритими для України [3]. А вже 24 лютого в офіційній заяві А. Каріс заявив: « В 21 столітті більше немає чужої війни. Новий напад Росії на Україну - це оголошення війни демократичному світу та нинішньому порядку безпеки. Захищаючи свою свободу та незалежність від агресора, Україна бореться за всю Європу. Ми допоможемо вам усіма можливими засобами, наша мета - зупинити агресора та змусити його відступити. Ми з тобою, Україно! І так само, як ви не втомилися і не дозволите зломити свою волю, не втомимося і ми» [4].

Естонія почала всебічну підтримку України, зокрема: Голова Естонії закликав до більш рішучих дій зі сторони Заходу, та окрім введених санкцій відключити Росію від платіжної системи SWIFT; Естонія, як і багато інших європейських країн закрила повітряний простір для літаків агресора; вже в травні Організація United Delivery Mission, відправила дві вантажівки автомобілів для Збройних сил України; у Таллінні відбувся День української культури, де українці мали змогу поділитися своєю культурою та традиціями з місцевою та міжнародною спільнотою; вже влітку 2022 року, кількість українських біженців до Естонії зросла до понад 41 тисячі, приблизно 27 тис. з них залишилися в Естонії, інші були транзитом; Естонія допомагає з транзитом українцям, яким довелося виїжджати через терену окупанта; влітку була розпочата програма адаптації для українських біженців війни, які отримали тимчасовий захист. Метою програми є підтримка українських біженців, яким надано тимчасовий захист, шляхом надання їм знань з питань, пов'язаних з функціонуванням естонської держави та суспільства, повсякденним життям, роботою, навчанням та сім'єю; естонські волонтери зібрали понад 100 тисяч євро для українських безпілотників.

Уряд і народ Естонії надали Україні гуманітарну допомогу на загальну суму майже 20 мільйонів євро, на військову допомогу – 250 мільйонів євро, яка включає протитанкові ракети Javelin, гаубиці, протитанкові міни, протитанкові гранатомети, міномети, різне легке озброєння, боєприпаси, транспортні засоби, засоби зв'язку, медичне обладнання та інвентар, засоби індивідуального захисту, а також продовольчі пайки військових. Ця допомога – еквівалент третини річного оборонного бюджету Естонії.

У День Незалежності України 24 серпня 2022 р. Міністр закордонних справ Естонії заявив: «Ми разом з українським народом, який захищає свою батьківщину та свободу, Естонія підтверджує свою тісну дружбу з Українською державою та її народом, надаючи Україні і всебічну політичну підтримку, і військову й гуманітарну допомогу» [5]. 25 серпня Банк Естонії, відзначив День незалежності України, перерахувавши 354 117 тисячі євро, отримані від продажу монетної картки з монетою номіналом два євро, присвяченої Україні та свободі, до Українського центробанку в рамках свого партнерського проекту.

У вересні Естонія та Україна посилюють співпрацю у розвитку цифрового суспільства. Країни підписали в Києві угоду про співпрацю для сприяння обміну досвідом у сфері цифрової трансформації [6]; робота зосереджена на кібербезпеці та національних цифрових рішеннях.

20 вересня 2022 року Естонія представила в ООН заяву парламенту щодо військових злочинів Росії. Міністр закордонних справ Естонії У. Рейнсалу зазначив, що дії Росії демонструють явний намір вчинити геноцид проти українського народу, додавши, що міжнародне співтовариство має вжити заходів, щоб жоден злочин не залишився безкарним. Тому важливо створити спеціальний трибунал для розслідування організованих керівництвом Росії злочинів агресії та забезпечення юридичної відповідальності [5]. 18 жовтня 2022, Парламент Естонії ухвалив заяву, в якій засудив анексію територій України та визнав Росію терористичним режимом. В середині листопада міністр оборони Естонії Х. Певкур заявив: «Ми вітаємо запуск навчальної місії ЄС і, звісно, готові сприяти цьому. Ми вже розпочали навчання українських військових в Естонії та будемо продовжувати навчати на території Естонії в рамках місії Європейського Союзу» [5].

Також у жовтні Міністерство закордонних справ Естонії виділило 337 216 євро Управлінню порятунку Естонії для відправки обладнання для знешкодження вибухонебезпечних боєприпасів в Україну та допомоги в подоланні гуманітарної кризи в країні [5].

Таким чином, Україна та Естонія продовжують плідну спільну роботу в багатьох сферах: у військовій, науково-технічній, культурно-гуманітарній, торгівельно-економічній, як і було зазначено в Договорі про дружбу і співробітництво між Україною і Естонською Республікою. Російська навала не змогла стати на спільному шляху розвитку, і показала хто українцям насправді братній народ.

Список літератури:

1. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Естонською Республікою. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_008#Text ;2. Євромайдан. Революція от начала и до конца. URL: [https://www.currenttime.tv/a/ukraina-ce-evropa-euromaidan-](https://www.currenttime.tv/a/ukraina-ce-evropa-euromaidan-42)

timeline/29610790.html ;3. Володимир Зеленський: Визнанням «незалежності» ОРДЛО Росія створює юридичне підґрунтя для подальшої збройної агресії проти України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-viznannnyam-nezalezhnosti-ordlo-rosiya-st-730494>. Заявлення президента А.а Каруса: Президент Путин вибрав війну URL: <https://president.ee/ru/sluzhebnyye-obyazannosti/zayavleniya/53424-zayavlenie-prezidenta-alara-karisa-prezident-putin-vybral-voynu> 5. Russia's invasion of Ukraine – reactions in Estonia. URL: <https://estonianworld.com/security/blog-russia-ukraine-crisis-a-view-from-estonia/> 6. “Україна задає темп і ціль”: міністр ІТ Естонії про цифровізацію України та боротьбу за свободу URL: <https://rubryka.com/article/kristjan-jarvan/>

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Даньків Єлизавета Юріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: dankivyelyzaveta@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Панова І.О.

XXI століття поставило перед світом нові виклики, які потребують тіснішої співпраці між державами задля подолання геополітичних складнощів. З міркувань безпеки та розвитку економічних, політичних та культурних зв'язків Україна і Польща продовжують будувати тривалу історію стратегічного партнерства.

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України Польща не залишається осторонь і надає Україні військову та гуманітарну допомогу, що відіграє помітну роль у протистоянні з агресором та покращенні двосторонніх відносин між Україною і Польщею.

Питанню дослідження відносин України та Польщі низку робіт, зокрема українських дослідників В. Будкіна, Г. Зеленько, Т. Зарецької, Я. Матійчика, С. Стоєцького, С. Павленка, а також польських – Е. Орлоф, В. Балюка, Т. Ольшанського, В. Осадчого [1].

Історія міждержавних зв'язків між Україною та Польщею починається ще з часів Київської Русі та Польського королівства, коли їхні інтереси були об'єднані боротьбою проти спільних зовнішніх загроз (наприклад, через наближеність до Росії, Австрії та Пруссії). Складні події ХХ століття, а саме дві війни, також вплинули на відносини України та Польщі, породивши такі події, як зіткнення у Львові й спільна боротьба проти Радянської Росії. В історії українсько-польських відносин відзначилися Варшавський договір та Ризький мир.

Особливої уваги заслуговує Волинська трагедія, яка й досі позначається на відносинах Польщі й України. Після багаторічного шляху до примирення, у

2016 році польський сейм визнав волинську трагедію геноцидом, вчиненим українськими націоналістами, на що Верховна Рада України прийняла заяву про те, що це є політизацією питання [2]. Крім того, Польща відігравала роль і в подіях «Помаранчевої революції» 2004 року.

Вивчаючи відносини України та Польщі, слід з'ясувати інтереси двох держав та дослідити нормативно-правове регулювання, яке закріплює їх на юридичному рівні. Визначення за пріоритет вступ до Європейського Союзу та НАТО, відстоювання національних інтересів, зокрема безпеки в регіоні, стали для держав спільним мотивом для зближення. Стратегічне партнерство з Республікою Польща Україна врегулювала Стратегією зовнішньої політики, де у пункті 111 зазначається, що співробітництво потребує подальшого наповнення новими масштабними проектами в безпековій, енергетичній, військовій, торговельно-економічній сферах [3].

Із загостренням українсько-російських відносин після 24 лютого 2022 року Польща залишається одним із головних партнерів України, надаючи економічну, військову, гуманітарну допомогу. У статті Forbes про 20 країн, які найбільше допомогли Україні з моменту російського вторгнення, Польща займає перше місце у рейтингу «друзів України» з 100 балами зі 100 можливих [4].

Політична підтримка, надана Україні з боку Польщі, має вагомим значення на сьогоднішній день. На міжнародній арені Польща є лобістом інтересів України. Так, президент Польщі Анджей Дуда їздив країнами Європи й здійснював переговори перед рішенням органів ЄС про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Анджей Дуда також здійснював візити в Україну в розпал війни. 13 квітня політичні лідери Польщі та прибалтійських країн Анджей Дуда, Гітанас Науседа, Егілс Левітс і Алар Каріс відвідали до Бучі.

У травні саме президент Польщі Анджей Дуда став першим іноземним лідером, який виступив в стінах українського парламенту з моменту початку війни. Держава надала базову підтримку, визнавши геноцид Росії проти України, виславши 45 російських дипломатів з країни та надавши допомогу на понад 3,1 млрд доларів. Більш того, Президент та прем'єр Польщі неодноразово зустрічалися з Президентом України Володимиром Зеленським.

Крім того, Польща також надає військово-технічну допомогу. Республіка відправила Україні більшу частину своєї зброї сумарно на 2 мільярди доларів, у тому числі 240 танків. Через це Польща вимагає терміново відновити запаси бойових машин, артилерії, боєприпасів та іншого устаткування.

Польща підтримувала антиросійські санкції, погоджуючись навіть з запропонованими країнами ембарго. У березні прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький, у свою чергу, пропонував країнам ЄС розглянути більш жорсткі санкції проти Росії та ввести її повну «торгову блокаду». У статті Politico, він розказав про 10 пунктів, розроблених разом зі Словенією та Чехією для припинення війни. Одними з пунктів були: відключити всі банки РФ від SWIFT, блокувати російські судна в портах Європи, виключити РФ з усіх міжнародних організацій тощо [5]. 15 квітня Анджей Дуда підписав закон, що вводить ембарго на російське вугілля, а також передбачає можливість «заморожувати» активи осіб, що підтримують вторгнення Росії в Україну.

Польща має позицію однакову з українською щодо політичного вектору. На початку це було виражено наголошенням на закритті неба України силами НАТО, а в подальшому – запереченням потреби в пошуках компромісу з агресором, засудженням бездіяльності деяких держав, наполяганням на введенні розширених пакетів санкцій.

Вагомим внеском стала й гуманітарна підтримка з боку Польщі. Анджей Дуда 13 березня підписав закон про допомогу для громадян України, які рятуються від війни. Згідно з цим законом, українські біженці можуть подати заяву на отримання номеру PESEL, одержати доступ до ринку праці, медичних послуг та освіти в Польщі, а також до фінансової підтримки в розмірі 300 злотих на людину [6]. Польща не тільки стала прихистком для понад 4 млн українців (що є найбільшим показником серед інших країн), але й здійснює культурну діяльність, спрямовану на захист України. Одним з органів, що здійснює таку гуманітарну діяльність, є Посольство України в Польщі. Дипломатична установа сприяє комфорту мігрантів у державі та намагається інтегрувати їх у місцеве життя. Країна надає біженцям допомогу у вигляді спрощених юридичних процедур, фінансів, одягу, житла й, за потреби, психологічної підтримки.

Окрім заходів, спрямованих на допомогу українцям, Польща працює й над підвищенням рівня свідомості поляків. Це відбувається шляхом мітингів, благодійних акцій, концертів та фестивалів. Наприклад, 9 травня у Польщі відбувся мітинг на підтримку захисників Азовсталі.

Важливим став Марш вдячності або Марш дружби, який влаштували українці на знак подяки полякам за надану допомогу і є яскравим символом того, як консолідувалися два народи.

Отже, спільні цінності та інтереси Польщі й України на міжнародній арені, а також схожа геополітична ситуація стали основою взаємної прихильності двох держав.

Після повномасштабного вторгнення РФ, двостороння співпраця між Республікою Польща та Україною тільки посилилася за різними напрямками, зокрема: політичним, військовим, економічним, енергетичним, гуманітарним та культурним. Яскравим маркером зміцнення відносин між країнами є й заяви лідерів держав: підтримка з боку Польщі та подяка з боку України за надану допомогу. Польща залишається головним стратегічним партнером України.

Список літератури

1. Митрофанова, О. (2006). *Польща як стратегічний партнер України. Політичний менеджмент*. 6, 153-160. 2. *Про Заяву Верховної Ради України у зв'язку з ухваленням Сенатом і Сеймом Республіки Польща постанов від 7 липня 2016 року та 22 липня 2016 року щодо оцінки польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни : Постанова Верхов. Ради України від 08.09.2016 р. № 1507-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1507-19#Text>. 3. *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України" : Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 448/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#Text>. 4. Ланда В. *Польща, Естонія, США та ще 17 країн, які найбільше допомагають під час війни. Рейтинг друзів України від Forbes – Forbes.ua. Forbes.ua / Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/inside/polshcha-estoniya-ssha-ta-shche-17-krain-yaki-naybilshe>***

dopomagayut-pid-chas-viyni-reyting-druziv-ukraini-vid-forbes-24082022-7895.

5. *Morawiecki M. Poland's 10-point plan to save Ukraine. POLITICO. URL: <https://www.politico.eu/article/poland-10-point-plan-save-ukraine/>.* 6. *Onet. Pomoc uchodźcom z Ukrainy. Prezydent złożył podpis pod specustawą. Onet – Jesteś na bieżąco. URL: <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/pomoc-uchodzcom-z-ukrainy-prezydent-zlozyl-podpis-pod-specustawa/5r7d0r8,79cfc278>.*

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ТУРЕЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ В ЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРАХ У 2000-х рр.

Довбня Юліана Андріївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: julianadovbnya@gmail.com

Науковий керівник: к. і. н., доц. Онацький М.Ю.

Туреччина та Україна мають довгу хронологію історичних, географічних та культурних контактів. Дипломатичні відносини між двома країнами були встановлені 3 лютого 1992 р., коли Туреччина стала однією з перших держав у світі, яка офіційно оголосила про визнання суверенної України [2]. Туреччина відкрила посольство в Києві та генеральне консульство в Одесі. Україна – посольство в Анкарі та генеральне консульство в Стамбулі.

В 2000-х рр. Україна перетворилась на важливий ринок збуту для турецьких товаровиробників. Щорічний експорт турецьких товарів до України протягом 2001 – 2011 рр. зріс із 289 млн дол. до 1730 млн дол. [9].

Протягом останніх років турецько-українські відносини розвивались досить динамічно. Анкара розглядала партнерство з Києвом з точки зору перспективи зміцнення своїх позицій у Чорноморському регіоні. Натомість Київ за допомогою Анкари мав на меті розширити свої зв'язки з країнами близькосхідного регіону. У 2011 р. між Туреччиною та Україною було сформовано механізм Ради стратегічного співробітництва, що дало змогу вивести відносини на якісно новий рівень [7].

Важливим напрямом двостороннього співробітництва виступає співпраця у військовій сфері. Турецька Республіка стала одним із небагатьох партнерів України, які погодилися на серйозне співробітництво у військово-промисловій галузі, що було вкрай актуально для Києва, особливо після 2014 р. Зокрема, Туреччина здійснювала поставки ударних безпілотних літальних апаратів типу «Байрактар» для української армії [1].

Продовжували зростати між країнами й обсяги двостороннього товарообігу. Станом на 2021 р. взаємний товарообіг склав 7,42 млрд. дол. Туреччина стала третьою країною за обсягами українського експорту. Експорт з

України до Туреччини у 2021 році склав 4,14 млрд дол. Імпорт України з Туреччини за цей же рік становив 2,23 млрд дол. США [8]. Основними експортними товарами з боку Туреччини є сталь, системи кондиціонування повітря, меблі, папір, лісоматеріали, сільськогосподарські товари, продукція галузі суднобудування та автомобілебудування [8]. В 2017 р. між двома країнами запроваджено безвізовий режим, завдяки чому для здійснення взаємних подорожей турецьким та українським громадянам достатньо посвідчення особи [7].

3 лютого 2022 р. Україна і Туреччина підписали угоду про створення зони вільної торгівлі. Відповідно до умов вказаного договору Туреччина значно розширить перелік секторів економіки, де українські компанії зможуть працювати на постійній основі. Щоправда, це може мати і зворотний ефект – регулювання бізнесу в Туреччині набагато простіше, ніж в Україні. За таких умов у деяких українських компаній може з'явитися прагнення змінити місце реєстрації на турецьке. Прогнозується, що укладена угода про створення зони вільної торгівлі, сприятиме щорічному зростанню обсягів ВВП приблизно до 2%, а двосторонній обсяг товарообігу між країнами досягне 10 млрд. дол. [6].

Після початку російського вторгнення в Україну Туреччина намагається відігравати роль посередника в переговорному процесі між Україною та Росією. Турецька Республіка виступає за територіальну цілісність України, але не підтримує санкції, які запроваджені проти Росії. Утримується Анкара також і від запровадження законодавчих актів, які дозволяють тривале перебування українських мігрантів на території Турецької Республіки. На сучасному етапі максимальний термін перебування українських громадян у Туреччині складає лише 90 днів [4].

18 серпня 2022 року у Львові за присутності президента України В. Зеленського та президента Туреччини Р. Ердогана було підписано меморандум про взаєморозуміння щодо відбудови інфраструктури, який передбачає участь Туреччини в післявоєнному відновленні України [5].

Одним із напрямів взаємодії між Анкарою та Києвом є співпраця в гуманітарній сфері. Україна і Туреччина є давніми партнерами в сфері науки, культури та освіти. Значне місце в українсько-турецьких відносинах посідає розвиток тюркології, вивчення турецької мови, літератури, фольклору, історії та етнографії тюркських народів. Нині в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка та в Київському лінгвістичному університеті створено спеціальності, в межах яких здобувачі вищої освіти мають змогу опанувати турецьку мову. Для викладання турецької мови запрошуються викладачі з Туреччини. В літній період студенти українських вишів мають змогу брати участь в освітніх програмах у Туреччині. На території України здійснюють свою діяльність турецькі культурні та освітні центри.

Таким чином, протягом 1990-х – 2000-х рр. відносини між Україною та Туреччиною розвивались досить динамічно. Основними напрямками двосторонньої взаємодії виступають економічна, військово-промислова та гуманітарна сфери. Співробітництво у цих сферах має довгострокові перспективи і відповідає національним інтересам як України, так і Туреччини.

Список літератури

1. Ердоган каже, що Туреччина не може відмовитися від зв'язків з Росією чи Україною, Reuters, 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/erdogan-says-turkey-cannot-abandon-ties-with-russia-or-ukraine-2022-02-28/>; 2. Політичні відносини Туреччини з Україною. Міністерство закордонних справ Турецької Республіки. 2011. URL: https://web.archive.org/web/20110608194259/http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-political-relations-with-ukraine.en.mfa; 3. Сергійчук Б., Сергійчук В. На межі двох світів. Українсько-турецькі відносини в середині XVI — на початку XXI ст., 2011, С.320; 4. Тонджу Е., Позднякова Н., Війна в Україні. До чого призведе активний нейтралітет Туреччини. Deutsche Welle. 2022. URL: <https://www.dw.com/vijna-v-ukraine-do-chogo-pruzvede-aktivnyj-nejtralitet-turechcunu-61306460>; 5. Україна підписала з Туреччиною меморандум про післявоєнне відновлення, Інформаційне агентство Report. 2022. URL: <https://report.az/v-regione/ukraina-pidpusala-s-turechcinoju-memorandum-pro-posljavoenne-vidnovlenna/>; 6. Угода про зону вільної торгівлі між Україною та Туреччиною / Офіційне інтернет-представництво президента України. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-zonu-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-j-turechchin-72705>; 7. Шах Йилмаз М., Амуєва У. Туреччина віддана територіальній цілісності та суверенітету України, Deutsche Welle. 2022. URL: <https://cutt.ly/DMha1no>; 8. Юсупов А. Ердоган прямує з візитом до України. ANADOLU AGENCY. 2022. URL: <https://cutt.ly/YNhZMMD>; 9. Яроцук О., Країни-антоніми: як і чому Туреччина випередила Україну. DT.UA. 2018. URL: https://zn.ua/macrolevel/krayinu-antonimy-jak-i-chomu-turehcuna-vuperedula-ukrainu-302577_.html

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВІДНОВЛЕННІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Дуна Наталія Геннадіївна

в.о. завідувача кафедри міжнародної економіки
та світового господарства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент
E-mail: n.duna@karazin.ua

Кузнецова Інеса Володимирівна

магістрант кафедри міжнародної економіки
та світового господарства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
E-mail: inesakuznetsova70@gmail.com

Війна в Україні різко посилила глобальну економічну нестабільність. Економічні наслідки російсько-української війни будуть відчуватися у всьому світі ще тривалий час. Але зараз наукова спільнота має приділити увагу аналізу можливостей та перспектив відновлення економіки на національному та міжнародному рівні.

На наш погляд, ключову роль у відродженні світової економіки мають зіграти цифрові інновації.

Цифрова економіка є основою Четвертої промислової революції, в межах якої відбувається зміна техніко-економічної парадигми [2 с. 11].

До головних «наскрізних» цифрових технологій можна віднести: великі дані, квантові технології, компоненти робототехніки та сенсоріку, нейротехнології та штучний інтелект, промисловий Інтернет, системи розподіленого реєстру, технології бездротового зв'язку, технології віртуальної та доповненої реальності [1, с. 9-10].

На рівні бізнесу цифрові інновації надають сучасним компаніям додаткові функціональні переваги щодо забезпечення їх конкурентоспроможності. По-перше, цифрові технології сприяють суттєвому розширенню мережевих ринків та появи цифрових платформ. По-друге, на основі використання цифрових інструментів відбувається трансформація традиційного маркетингу на цифровий, що призводить до якісної зміни форм комунікацій з клієнтами. По-третє, цифрові інновації забезпечують динамічний розвиток електронної комерції. По-четверте, цифрові технології формують новітню мотивацію акціонерів та інвесторів, що сприяє розвитку фондового ринку.

Стратегії, що базуються на цифрових рішеннях, відкривають нові можливості для розвитку бізнесу. В умовах техніко-технологічних трансформацій цифрові технології стають активом. Збирання, опис, зберігання та опрацювання великих даних (Big Data) дають змогу отримувати цінну інформацію для прийняття управлінських рішень.

Впровадження цифрових технологій забезпечує суттєве скорочення витрат, а саме витрат на укладання угод (розвиток електронної комерції, електронного документообігу, віртуальні контракти); витрат на пошук інформації (доступність великих масивів інформації, можливість її миттєвої передачі); витрат на ведення переговорів (онлайн-переговори, електронна пошта, Zoom).

На рівні цифрового споживання суттєво розширюються обсяги замовлень клієнтів на основі використання відповідних мобільних застосунків. Відкрите мережеве суспільство створює новітні можливості розвитку бізнесу. В сучасних умовах основним інструментом забезпечення дозвілля для більшості населення стає цифровий контент. Спеціалізовані цифрові платформи формують систему цифрового розподілу та обміну в мережі Інтернет. Так, цифрові продукти вже докорінно змінили цілі сектори світової економіки, а саме туристичну галузь, приватні перевезення, роздрібну торгівлю тощо.

Взагалі цифровізація сприяє якісним перетворенням у всіх сферах життєдіяльності людини. Так, цифрові інновації змінюють систему державного управління, охорони здоров'я, освіти. Сучасні цифрові сервіси та "розумний" простір поліпшують якість життя населення. "Розумні" міста та будинки, цифрові робочі місця розширюють межі традиційних ролей людини як робітника, споживача, клієнта та громадянина.

Ефективність процесів цифровізації на рівні національних економік є різною. Вона залежить, по-перше, від рівня готовності до впровадження найсучасніших цифрових технологій (ступінь розвиненості ІКТ та їхньої

інфраструктури, параметри накопичення і використання цифрового капіталу, цифрові навички населення тощо). По-друге, технічного та технологічного рівня виробництва в країні.

Таким чином, пріоритетною задачею на національному та глобальному рівні є збільшення частки цифрової економіки та відповідне прискорення зростання ВВП, що забезпечить умови для відновлення світової економіки.

Список літератури:

1. *Цифрова економіка: підручник / Т.І. Олешко, Н.В. Касьянова, С.Ф. Смерічевський та ін. Київ: НАУ, 2022. 200 с.* 2. *Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Київ: Видавництво «Заповіт». 2020.*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ В ТУРИСТИЧНОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Євтушенко Олена Віталіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
кандидат економічних наук, доцент

E-mail: evvtushenko@karazin.ua

Нейромаркетинг – це всесвітньо відомий інструмент впливу на підсвідомість людина за допомогою різноманітних механізмів. Зараз туристичний ринок важко уявити без використання підсвідомого впливу для підсилення продажів, проте нейромаркетингові дослідження в своїй більшості використовуються у США та деяких країнах Європи, а в Україні цей напрям маркетингу розвинений не надто сильно. Цьому сприяє ряд негативних причин: надзвичайно висока вартість проведення досліджень, складність пошуку піддослідних та спеціалістів для проведення досліджень та негативний вплив лабораторних експериментів на учасників досліді та репрезентативність результатів [1, с. 81].

В Україні нейромаркетинговими дослідженнями займаються дві головні компанії: «Neurotrack» та «Neuro-knowledge». «Neuro-knowledge» - це взагалі перше нейромаркетингове агентство в Україні, яке надає широкий спектр послуг, наприклад профайлінг споживача (профіль потенційного споживача, його мотиви та рекомендації з правильної комунікації); нейротест рекламних матеріалів (аналіз телевізійних роликів, брошур, інтернет-банерів); нейротест бренду (айдентика, концепція бренду, асоціативна карта бренду); нейротест сайту та багато інших послуг.

Тобто, українські дослідження споживачів за допомогою нейромаркетингу хоч і не стоять на місці, але дуже повільно розвиваються. Найбільшу кількість усіх досліджень замовляють великі продовольчі магазини, а туристичні

компанії України майже не займаються вивченням своєї клієнтури за допомогою нейомаркетингу.

Українські вчені тільки починають своє знайомство з нейромаркетинговими технологіями: поліграфічні дослідження, читання міміки обличчя, електроенцефалографія (ЕЕГ) та функціональна магнітно-резонансна томографія (ФМРТ) – все це маленькими кроками вивчається українськими науковцями і, можливо, у майбутньому Україна наздожене країни Європи та США у цьому [3, с. 23].

У 2014-2015 роках в Україні було проведено перше нейромаркетингове дослідження, ціллю якого було встановити наскільки ефективними є традиційні методи реклами. Респондентам 21-25 років демонстрували рекламні плакати, в основі яких були різні образи: бренд, якість, впізнаваність. Під час дослідження був використаний метод традиційного маркетингу – опитування та нейромаркетингу – ЕЕГ. Результати показали, що під час опитування велика кількість респондентів прореагувала на плакат позитивно, в той час як нейромаркетинг показав біль негативну реакцію піддослідних. Тому, нейромаркетингові дослідження є важливим інструментом, оскільки дозволяють сканувати мозкову діяльність. Людина може сказати неправду, а ось її мозок – ні [2].

Індустрія туризму безперервним чином освоює відхід від простого маркетингу туризму завдяки розвитку сучасних технологій і засобів комунікації, які дозволяють значно перебудувати її. Перехід до інноваційних форм туристського продукту за умов економіки вражень і цифровізації у туризмі обумовлюється одними з головних тенденцій у сучасному туризмі. Це насамперед використання інформаційно-комунікаційних технологій та використання унікального місцевого туристичного потенціалу.

Через те, що туристична послуга є невловима як така, туристичні підприємства трохи обмежені у використанні широко спектру інструментів нейромаркетингу, але в них залишається опція комунікативності та деяких сенсорних методів.

Нейромаркетинг туристичного підприємства базується на так званій комунікативності та онлайн-комунікативності. Комунікативність у сфері людського спілкування - це вміння людини посилати повідомлення таким чином, щоб воно було правильно трансформовано і розшифровано співрозмовником. Таким чином, під комунікативністю розуміють отримання заздалегідь прогнозованої реакції адресата на надіслані йому інформаційні або емоційні імпульси .

Деякі найпопулярніші комерційні програми, такі як динамічні цифрові карти із зображеннями та відео, віртуальні тури, електронні книги та програми віртуальної реальності, що являють собою тривимірне та інтерактивне середовище, змінили туристичну маркетингову систему та її оточення. Інтернет – це ефективне середовище спілкування, що впроваджує прозорість, конкурентоспроможність, гнучкість, швидкість передачі інформації, зручність та різноманітність альтернатив постачальникам туристичної продукції та дозволяє ефективно впливати на свідомість людини у рамках нейромаркетингу [3].

Відносно онлайн-ресурсів комунікативність проявляється в якості позитивної відповідної реакції користувача сайту на розміщену інформацію, при цьому реакція відвідувача повинна бути прогнозованою з боку власника сайту.

У випадках коли в завдання сайту входить не лише інформативна функція (одностороння комунікація), але і функція залучення клієнтів, комунікативність онлайн-ресурсу починає відігравати велику роль в успішності всього бізнесу.

Використання нейромаркетингових технологій в онлайн просторі відбувається з припущення, що за допомогою фотографій, анімації та слів на сайті компанії впливають на клієнтів, тобто шляхом візуальних компонентів. Але насправді застосовуючи фотографії або картинки на сайті, дуже легко «змусити» людини не просто побачити картинку, а відчутти атмосферу і запахи, які можуть оточувати його, якби він був в тому місці, яке зображено на картинці. Таким чином, на сайтах використовуються різні методи нейромаркетингу.

Виходячи з вищесказаного, сайт можна вважати комунікативним, якщо він містить елементи, які посилюють комунікацію з відвідувачем (слова, звуки або зображення, асоціативно пов'язані з пропонованим продуктом або послугою), і дозволяє трансформувати їх в образи, посилюючи комунікацію з відвідувачем, тобто містить зашифровані послання для мозку відвідувача, які він без важкості розшифрує.

Прийоми онлайн-нейромаркетингу туристичного підприємства можна згрупувати в п'ять категорій: копірайт-техніки, візуальна підтримка переконання, емоційна підтримка, мотивація негайного звернення та впізнавання обслуговування [4, с.37].

Але не тільки онлайн-комунікація впливають на рішення та враження клієнтів. Аромамаркетинг та аудіомаркетинг відіграють важливу роль у формуванні думки туриста. Певні аромати, наприклад пахощі екзотичних фруктів, сезонні композиції тощо, аудіосупровід моря, вітру чи джунглів, фірмові солодощі (печиво, кориця, шоколад) агенції – це найпоширеніші інструменти нейромаркетингу, які використовуються безпосередньо в офісі туристичної фірми.

Отже, нейромаркетинг – це, хоч і нова, але дуже важлива наука, використання якої дасть змогу туристичним компаніям, великим брендам, DESTINACIЯM, готелям приваблювати більшу кількість аудиторії, розробляти свої продукти в залежності від потреб клієнтури та отримувати більші прибутки, проводячи дослідження споживачів своїх послуг.

Методи неврології, що застосовуються у всіх дослідженнях, дають змогу охарактеризувати особливості споживчої поведінки у відповідь на маркетингові подразники. Так як людина обирає товар чи послугу підсвідомістю, то існує великий сенс вивчати клієнта на більш вужчому, нейропсихологічному рівні. Використовуючи нейромаркетинг у своїх дослідженнях, таким чином, задоволеними залишаються дві сторони – споживач та туристична компанія. Споживач отримує необхідну йому послугу, розроблену за його запитам та бажаннями, стає більш задоволений, а туристична компанія отримує більший

прибуток, велику перспективу росту та спроможність конкурувати з іншими компаніями і стати лідером у туристичній галузі.

Список літератури:

1. Вудвуд В. В. *Нейромаркетинг – новітній інструмент впливу на поведінку споживачів у недосконалих умовах ринкової економіки України* / пер. А. Я. Білоус. 7-ме вид. Інновац. економіка, 2013. 212 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_7_50 .2. Євтушенко О. В. *Сенсорний маркетинг у туристичному бізнесі – новітня технологія в просуванні туристичного продукту* // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1086. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». Вип. 2. С. 145-149. 3. Курбан С. О. *Нейромаркетинг: історія, напрями та перспективи розвитку* // Інститут журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка. 2017. С. 21–27. URL: <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/59/42>. 4. Окландер М. *Нейромаркетинг – теорія та практика впливу на підсвідомість споживача* / пер. з англійська Ю. Губарева. 11-те вид. Економіст, 2014. 62 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_11_18 (дата звернення: 20.04.2022).

ТЕРОРИСТИЧНІ ДІЇ РФ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: НАСЛІДКИ ДЛЯ ЄВРОПИ ТА СВІТУ

Жеребцова Тетяна Володимирівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: zerebcovat6@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С.І.

Згідно до закону України «Про боротьбу з тероризмом», тероризм визначається як суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя та здоров'я ні в чому не повинних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1]. Можна виділити багато форм прояву тероризму, наприклад, релігійний, етнонаціоналістичний та сепаратистський, екологічний, ядерний, продовольчий тощо. Кожен із актів тероризму в залежності від своєї форми має певні наслідки, які можуть бути згубними як для окремих осіб і регіонів, так і для всього світу.

24 лютого 2022 РФ вторглася Україну. За тиждень після повномасштабного вторгнення російські війська захопили найбільшу в Європі атомну електростанцію – в Енергодарі Запорізької області. З тих пір ЗАЕС не один раз була обстріляна з боку ЗС РФ. На рис. 1. можна побачити хронологію подій на ЗАЕС після захоплення.

Рис. 1. Обстріли ЗАЕС та її інфраструктури російським агресором [6].

Так, 16 березня внаслідок обстрілу було пошкоджено лінію електропередач АЕС, а після обстрілу 28 квітня ЗАЕС було переведено на забезпечення живлення лише власних потреб через пошкодження високовольтної лінії. Обстріли повторилися 6, 11, 13 та 20 серпня. А 25 серпня Запорізька АЕС уперше в історії була повністю відключена від енергомережі. Підключити її вдалося наступного дня [6].

15 листопада внаслідок масованого обстрілу міст України Рівненська та Хмельницька атомні електростанції були змушені зупинити роботу 1 та 2 енергоблоків відповідно [3].

Такі дії з боку РФ можна розглядати як акти ядерного тероризму, який може призвести до невивірених наслідків, адже регулярні обстріли безпосередньо АЕС, вимушені відключення енергоблоків через пошкодження ліній електропередач, відсутність електропостачання можуть становити загрозу ядерній безпеці та збільшують ризик утворення аварії, що спровокує ядерну катастрофу, яка зачепить не тільки Україну, але сусідні країни. Вибух завдасть шкоди для усього людства.

Щоразу бойові успіхи ЗСУ на фронті несуть за собою нові акти тероризму з боку РФ. Так, після того як російські війська протягом першої половини жовтня були відкинуті на 20-30 км назад на Херсонщині [8], та удару по Кримському мосту, через який відбувалося постачання армії РФ зброєю [2], почався енергетичний терор України, метою якого є зруйнувати енергетичну інфраструктуру та залишити якомога більшу частину України без світла.

Так, 10 жовтня атакам було піддано Львів, Київ, Тернопіль, Житомир, Дніпро, Кременчук, Запоріжжя, Харків, що спровокувало повний блекаут у більшості областей України [7].

15 листопада ЗС РФ випустили близько 100 ракет по Україні, що зробило це наймасштабнішим нападом. Ракети влучили в житлові будинки Києва та по Хмельницькій, Волинській, Рівненській, Вінницькій, Житомирській, Львівській, Харківській, Полтавській, Дніпропетровській областях [9].

Через обстріли енергетичної інфраструктури Україна була вимушена відмовитись від експорту електроенергії у країни ЄС та Молдову.

РФ вдається також й до продовольчого тероризму. У 2019-2021 рр. на Україну припадало майже 10% світового експорту пшениці, 15% - кукурудзи та ячменю, та майже 50% соняшникової олії. Ряд країн в Африці та на близькому Сході залежать від українського експорту, проте війна 2022 року спричинила блокування портів, що в свою чергу загрожувало голодом для 1.7 млрд людей [4].

22 липня Україна, Туреччина та ООН підписали у Стамбулі угоду, яка стосується розблокування портів та вивезення українського зерна, дзеркальну угоду також підписала Росія, Туреччина та ООН. Попри те, що угода була підписана, з боку РФ було 4 спроби зірвати зернову ініціативу та загальмувати роботу «зернового коридору». Через продовольчий тероризм зараз у Босфорі заблоковано понад 2 млн т зерна, та ще 1 млн т чекає на свою чергу [5]. Результатом таких дій вже є зріст цін на продовольства та підвищений ризик голоду у світі.

Таким чином, регулярний обстріл енергетичної інфраструктури та, зокрема, АЕС, що має на меті тероризування мирного населення України та не має ніяких воєнно обґрунтованих причин, є актами тероризму з боку РФ, який в свою чергу може мати негативні наслідки не лише для України, а й для світу. Блокування портів та зривання «зернової угоди» – це продовольчий тероризм, через який зростають ціни на продукти харчування та виникає загроза голоду в світі. Факти, приведені вище, доводять, що РФ є державою терористом, саме тому зараз світ повинен не боятися протидіяти тероризму та об'єднатися заради миру.

Список літератури

1. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV : станом на 12 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>. 2. "Блискуча спецоперація". Як вибух на Кримському мосту змінить хід війни - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63183830>. 3. Кузнецова К. Ядерный терроризм РФ: Ровенская АЭС остановила работу одного из четырех энергоблоков, а Хмельницкая – два. ТСН.ua. URL: <https://tsn.ua/ru/ato/yadernyy-terrorizm-rf-rovenskaya-aes-ostanovila-rabotu-odnogo-iz-chetyreh-energoblokov-a-hmelnickaya-dva-2203555.html>. 4. Світу загрожує "найсильніший голод з часів Другої світової війни". До чого тут Росія і чому це зачепить усіх. Суспільне. URL: <https://suspilne.media/277606-svitu-zagrozue-najsilnisij-golod-z-casiv-drugoi-svitovoi-vijni-do-cogo-tut-rosia-i-comu-ce-zacepit-usih/>. 5. Четверта спроба: у навісних діях РФ щодо зриву зернової угоди вневнений експерт аграрного ринку (ВІДЕО) - UATV. UATV. URL: <https://uatv.ua/uk/chetverta-sproba-u-navmysnosti-dij-rf-shhodo-zryvu-zernovoyi-ugody-vpevnenyj-ekspert-agrarnogo-rynku-video/>. 6. Ядерний терор: як часто росія обстрілює Запорізьку АЕС. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/19/infografika/bezpeka/yadernyj-teror-yak-chasto-rosiya-obstrilyuye-zaporizku-aes>. 7. Russia launches biggest air strikes since start of Ukraine war. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russias-ria-state-agency-reports-fuel-tank-fire-kerch-bridge-crimea-2022-10-08/>. 8. Russian commander admits situation is 'tense' for his

forces in Ukraine. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-suicide-drones-strike-terror-ukraine-us-warns-war-crimes-2022-10-18/>. 9. Ukrainska Pravda. Russia launches 100 missiles on Ukraine, outdoing 10 October attack. Ukrainska Pravda. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/11/15/7376470/>.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИЦІЇ ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЩОДО ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

Зімницький Микита Сергійович

студент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: zimnytskyi2021uk22@student.karazin.ua

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С.І.

Із 5-ти резолюцій, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН щодо України починаючи з 24-го лютого 2022 р., Південно-Африканська республіка не підтримала жодної, утримавшись від голосування. У офіційних заявах, що роз'яснюють позицію ПАР наголошується на необхідності припинення бойових дій, початку мирного діалогу, та дипломатичного врегулювання.

Така риторика не є незвичною і поділяється іншими країнами, що зайняли позицію нейтралітету щодо повномасштабної агресії Російської Федерації. Незвичним є саме актор, що її використовує. У 1993 р., наприкінці транзитного періоду, Нельсон Мандела проголосив права людини центральними для міжнародних відносин демократичної ПАР. Однак зовнішньополітична практика демократичної ПАР зазнала значної критики через терпимість до авторитарних режимів, наприклад до режиму Мугабе в Зімбабве у 2000-х роках. Попри чисельні задокументовані воєнні злочини, скоєні російською армією, ПАР утрималась від голосування щодо виключення Російської Федерації з Ради з прав людини ООН. Представник ПАР звертає увагу на незавершеність розслідування міжнародної комісії і посилення поляризації у результаті [8, с. 9].

Економічні зв'язки ПАР з Російською Федерацією є мінімальними. Торгівля з Росією складає лише 0,47% імпорту і 0,26% експорту, в той час як торгівля з ЕС становить 22% експорту і імпорту країни [7]. Після приєднання країни до БРІКС, ПАР взяла курс на поглиблення стосунків з іншими членами, включаючи РФ, однак результати є незначними. Угода між урядами щодо інвестицій Росатому у ядерну енергетику країни, що була укладена конфіденційно у 2014 р., мала забезпечити інвестиції у обсязі 76 млрд доларів США, але у 2017 р. була визнана Верховним судом ПАР неконституційною.

Позиція ПАР є скоріш вмотивованою політичними факторами. У роки Холодної війни СРСР рішуче виступав проти режиму Національної Партії, надаючи фінансову і збройну підтримку Африканському Національному Конгресу. Минулі зв'язки залишаються головною причиною для демонстрації прихильності до РФ всередині партії. Такі симпатії поєднуються з солідарністю між країнами «Глобального Півдня» проти країн «Півночі», та з закликами до боротьби проти західного імперіалізму та неокolonіалізму. Так, захищаючи політику уряду, Супра Махумапело, депутат від АНК, атакував проукраїнську позицію лідера опозиції Джона Стінхейзена, стверджуючи, що «...Ця незріла філософія є політичним залишком глобального імперіалістичного наступу на всі прогресивні сили ... має на меті, щоб ми бездумно атакували, ізолювали, і відносились до президента Путіна як до політичного скунса і вигнанця сучасної історії» [3].

Але стверджувати, що ПАР займає проросійську позицію дуже складно. Попри деякі сумнівні жести, у офіційних заявах ПАР не уникає слів «війна» та «вторгнення». У заяві Департаменту міжнародних відносин та співпраці від 24 лютого, Південна Африка відкрито «закликає Росію негайно вивести свої війська відповідно до статуту Об'єднаних націй» [2]. Нейтральна позиція уряду зазнає значної критики з боку опозиції і громадянського суспільства, частково і тому, що вона вступає у протиріччя з самою ідеєю сучасної південноафриканської держави. Уряд апартеїду активно використовував військову силу для нав'язування свого домінування над сусідніми країнами. Тому нейтральність ПАР до російського вторгнення підриває демократичне бачення Південної Африки, як відповідального члена світової спільноти, адже країна залишається осторонь тоді, коли інша держава використовує риторику і зовнішньополітичні імперативи [5], що не надто відрізняється від ПАР епохи апартеїду.

Позиція ПАР є неоднозначною та сповненою протиріч. В середині липня парламент Південної Африки надіслав свого представника до складу оперативної групи Міжпарламентського Союзу, що мала на меті відвідати Київ та в Москву задля сприяння встановленню мирного діалогу. Однак діяльність групи засновується на резолюції МПС, що засуджувала агресію Російської Федерації, яку повністю не схвалили делегації лише з двох країн – з Білорусі та з ПАР [4]. У серпні 2022 р. було опубліковано Рамковий документ щодо національних інтересів Південної Африки. Документ абсолютно ігнорує колосальний вплив російського вторгнення на світову систему міжнародних відносин, дуже загально вказуючи на «повторне затвердження російської проекції сили», як на одну з головних тенденцій розвитку сучасної міжнародної політики [1, с. 19]. Прес-секретар Департаменту міжнародних відносин та співпраці Клейсон Монйела відповів на критику цього документу звинуваченнями у фаворитизмі на користь України. Серед інших причин нейтральності позиції ПАР, Монйела наводить «відмову бути примушеними займати сторони у битвах геополітичних змагань» [6].

Попри запевнення у проактивній позиції уряду ПАР щодо повномасштабної російсько-української війни, і навіть окремі пропозиції щодо виступу ПАР у ролі медіатора у конфлікті, складно сказати, що у країни є чітко

визначена позиція взагалі. Водночас, якщо на національному рівні ПАР може проігнорувати війну, на регіональному рівні питання є критичним. Інші африканські країни залишаються вразливими через загрози продовольчій безпеці. ПАР вже присвятила значну частину своїх зовнішньополітичних зусиль демократичної епохи на поглиблення співпраці на континентальному рівні, і тому відсутність чіткої позиції щодо критичного виклику для регіону стає проблематичною.

Список літератури

1. Department of International relations and Cooperation. Framework Document on South Africa's National Interest and its advancement in a Global Environment. 32 p. 2022 URL: http://www.dirco.gov.za/docs/2022/sa_national_interest.pdf; 2. Department of International relations and Cooperation. South African Government calls for a peaceful resolution of the escalating conflict between the Russian Federation and Ukraine. 2022 URL: <http://www.dirco.gov.za/docs/2022/ukra0224.htm>; 3. eNCA. War in Ukraine / WATCH / Parliament debate. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VMAYH0BAii9>; 4. Inter-Parliamentary Union. Peaceful resolution of the war in Ukraine, respecting international law, the Charter of the United Nations and territorial integrity. 2022. URL: <https://www.ipu.org/file/13992/download>; 5. McKaiser, Eusebius. South Africa's Self-Defeating Silence on Ukraine / Foreign Policy. 2022 URL: <https://foreignpolicy.com/2022/03/18/south-africa-ukraine-russia-putin-ramaphosa-war-diplomacy-negotiation/>; 6. Monyela, Clayson. Why is the Brenthurst Foundation obsessed with Ukraine – what about Palestine, Yemen, Libya, Western Sahara? / Daily Maverick. 2022 URL: <https://www.dailymaverick.co.za/opinionista/2022-10-04-why-is-the-brenthurst-foundation-obsessed-with-ukraine-what-about-palestine-yemen-libya-western-sahara/>; 7. South Africa Revenue Service. Cumulative Bilateral Trade by Country 2022. URL: <https://www.sars.gov.za/wp-content/uploads/Docs/TradeStats/2022/Sep9981/Cumulative-Bilateral-Trade-by-Country-2022.zip>; 8. United Nations. General Assembly official records, 11th emergency special session: 10th plenary meeting. 25 p. 2022. URL: https://digitallibrary.un.org/record/3972658/files/A_ES-11_PV.10-EN.pdf?ln=en

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА ЗОВНІШНІЙ БОРГ УКРАЇНИ

Казакова Надія Артурівна

завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
імені Артура Голікова,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат географічних наук, доцент
E-mail: n.a.kazakova@karazin.ua

Кучер Дар'я Юрївна

студентка кафедри міжнародних економічних відносин
імені Артура Голікова,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: dascha1099@my.com

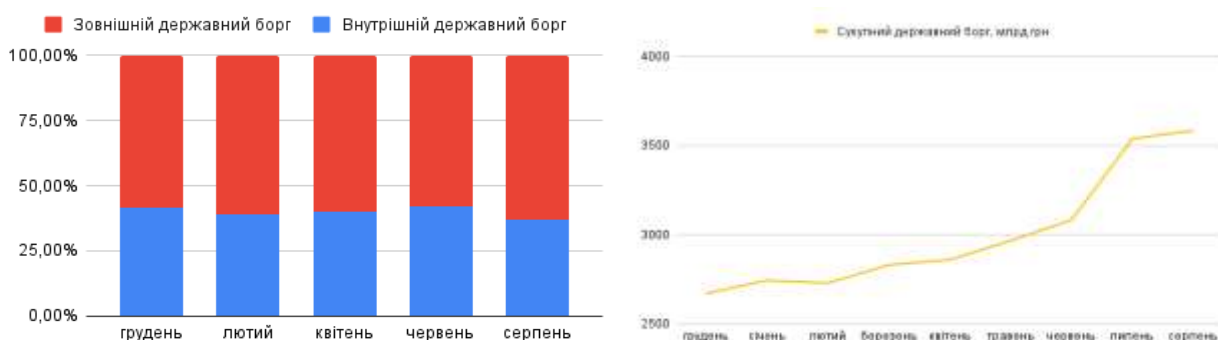
Загалом валютно-фінансові організації відіграють важливу роль не тільки у системі міжнародних економічних відносин, а також в економічному та політичному житті окремих країн.

Читаючи та аналізуючи актуальні новини в Україні кожен натикається на статті зі згадками про надання нашій країні кредитів. З цього постають логічні питання: Який зовнішній борг має наша держава? Кому ми винні? Коли та скільки прийдеться віддавати? Саме на ці питання буде надані відповіді у статті.

Після вторгнення Росії в Україну понад дев'ять місяців тому економічна активність країни різко впала. Вартість усіх товарів і послуг, вироблених в Україні, значно знизилася через величезні пошкодження інфраструктури та загибель людей. Крім того, зросла інфляція, а дефіцит бюджету зріс до безпрецедентних розмірів. Згідно зі звітом МВФ, держборг України — з урахуванням усіх позичених коштів — до 2023 року перевищить вартість внутрішнього валового продукту. Він складе 106% від ВВП, тобто 6,4 трлн грн [1]. Таким чином, у вересні видатки бюджету майже втричі перевищили доходи - 233 млрд грн проти 83 млрд грн. Тому відсутні гроші Україні надають західні партнери. Частину вони надають у вигляді грантів (у вересні – 72,5 млрд грн), але переважно – у вигляді позик. В результаті, Україна кожного місяця збільшує борг на десятки мільярдів гривень. Судячи з проекту державного бюджету [2], у 2023 році така тенденція триватиме. Отже, сума боргу перевищить вартість усіх товарів і послуг, вироблених у країні. Уряд очікує, що держборг складе 106% номінального ВВП. При цьому державний борг зростає і його потрібно повертати (рис. 1.1).

Рис. 1.1

Зміни державного боргу за рік у гривневому еквіваленті

Джерело: [3].

Стає зрозумілим, що Україна запозичує кошти не з одного джерела. Є чимало кредиторів, які забезпечують нашу країну фінансовими ресурсами. За даними Мінфіну України, за розміром боргу державний борг розподіляється таким чином:

- Внутрішній борг за ОВДП: 1261,1 млрд грн;
- Борг власникам євробондів, випущених Україною: 823,4 млрд грн;
- Борг за кредитами від міжнародних фінансових організацій: 428,5 млрд грн;
- Гарантований державою борг: 369,5 млрд грн;
- Борг за кредитами від МВФ: 338,8 млрд грн;

- Борг за кредитами від іноземних держав: 154,8 млрд грн;
- Борг за кредитами від неурядових комерційних фінансових інституцій: 58,5 млрд грн. [3]

Серед зовнішніх кредиторів Україна найбільше винна власникам єврооблігацій - близько 823,4 мільярда гривень. Однак найближчі два роки цей борг не обтяжуватиме державні фінанси: уряду вдалося домовитися про відстрочку виплати єврооблігацій. Крім того, Україна винна Росії приблизно 605,8 млн доларів. Сума цього боргу не змінювалася з початку 2022 року. Мабуть, держава за це не платитиме.

Одним з найбільших кредиторів України є Міжнародний валютний фонд. Співпраця України та МВФ розпочалась у 1994 році за програмами кредитування STF, Stand-by та «Механізм розширеного фінансування». У 2022 фінансовому році було затверджено екстрене фінансування для України на суму 1,4 млрд. доларів і, на прохання кількох країн-членів МВФ був створений спеціальний рахунок, який служить для донорів безпечним механізмом спрямування Україні додаткову фінансову допомогу. Також здійснюється підтримка сильно постраждалих сусідів України та держав-членів, які перебувають у вразливому стані або переживають конфлікт [4]. В результаті взаємодії із МВФ, ми можемо спостерігати позитивні наслідки, серед яких:

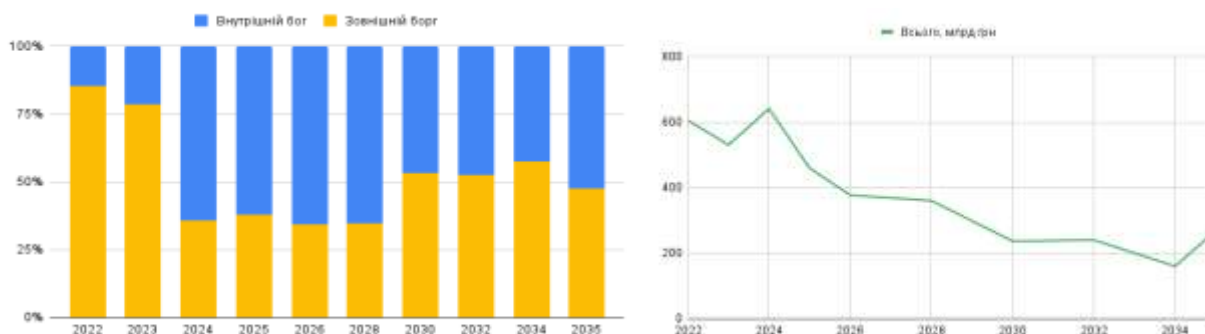
- впровадження важливих інституційних реформ, метою яких є стабілізація української економіки та повернення її на шлях зростання;
- підвищення кредитного рейтингу на світових фінансових ринках, зменшення відсоткових ставок за кредитами;
- покращення ситуації з платіжним балансом;
- стабілізація валютно-обмінного курсу гривні й посилення банківської системи;
- збільшення золотовалютних резервів національного банку України, що дозволить суттєво покривати імпорт [5].

Однак одним із найбільших ризиків співпраці України та МВФ є те, що процес зростання державного боргу та проблеми з його обслуговуванням переростають у постійні проблеми з кредитуванням.

Скільки нам потрібно повернути? Чим більше Україна бере в борг, тим більше вона повинна повертати. У бюджеті-2023 уряд заклав рекордні 326 мільярдів гривень на виплату відсотків за держборгом — майже вдвічі більше від плану на 2022 рік (166,4 мільярда гривень). Надалі вартість обслуговування боргу тільки зростатиме, оскільки Україна також планує серйозно запозичити у 2023 році.

Уряд, ймовірно, рефінансує борг МВФ після того, як він зменшив боргове навантаження на бюджети на 2022 і 2023 роки завдяки успішним переговорам з власниками українських єврооблігацій. Це дозволить уникнути зовнішнього боргового навантаження на бюджет-2023.

Які борги буде віддавати Україна?

Джерело: [3].

Уряд оплачує значну частину своїх боргів, запозичуючи гроші в НБУ. Через рік частину цих грошей НБУ повертає уряду через збільшення прибутку. Це пояснюється тим, що більшість платежів кредиторам йдуть на погашення цього боргу.

В Україні є три потенційні рішення щодо державного боргу. Такими рішеннями є реструктуризація боргу, оголошення дефолту або затягування бюджетних пасок. Усі три ці методи зменшують загальний розмір боргового навантаження на країну.

Отже, війна внесла свої негативні корективи щодо зовнішнього боргу України, який і до цього часу був достатньо великий. Боргове навантаження нашої країни зростає щодня. Але попри це існує декілька методів, які допоможуть нашій державі впоратися з цією борговою ямою та виплатити усі кредити та надалі розвивати економіку.

Список літератури

1. IMF staff country reports. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2022/10/19/Ukraine-Request-for-Purchase-Under-the-Rapid-Financing-Instrument-Press-Release-Staff-524913?cid=em-COM-123-45549>;
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua>;
3. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua>;
4. IMF annual report 2022, Crisis upon crisis. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2022/downloads/imf-annual-report-2022-russian.pdf>;
5. Маруцак І.В., Полагнин Д.Д. Вплив кредитів МВФ на грошову систему України. Молодий вчений. № 5. С. 57.

ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА З БОКУ ПОЛЬЩІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Катасонова Марія Сергіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
E-mail: mariakatsonova052@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С.І.

Після початку повномасштабної агресії РФ демократичні країни світу відразу почали здійснювати гуманітарну допомогу нашій країні. Серед цих країн особливе місце посідає Польща. Вона є другою після США за обсягами допомоги Україні і це включає в собі гуманітарний, військовий та фінансовий аспект. Те, що зараз робить Польща - це запорука нашої спільної перемоги [2].

Польща однією з перших країн ЄС стала новою домівкою для мільйонів українців, які тікали від війни, повідомляє посольство України в Польщі [12]. За офіційними даними, 77% поляків допомагають українцям, перераховано понад 1,1 млрд злотих (7 млрд гривень) на гуманітарну допомогу для України, і понад 51 млн злотих - на ліки [4].

На вулицях польських населених пунктів ще донедавна можна було побачити намети з безоплатною їжею для українців, на початку війни українців безкоштовно годували та вдягали деякі польські ресторани та магазини. Лише у одній Варшаві досі працюють два гігантських табори для біженців, де проживає майже 5 тисяч людей, яким своєчасно надають медичну та психологічну допомогу [4].

Для полегшення доставки гуманітарної допомоги водії вантажівок з гуманітарною допомогою, які їдуть з Польщі, можуть перетинати кордон на в'їзд в Україну без черг за умови оформлення онлайн спеціального сертифікату. Про це під час брифінгу в медіа-центрі «Україна» повідомив в. о. начальника Львівської митниці Данііл Меншиков [6]. Наші польські колеги для сприяння швидкого проходження гуманітарної допомоги до України створили спеціальний сайт [10]. Там можна заповнити анкету для пришвидшення перевезення гуманітарної допомоги.

Польща передала Україні 1570 станцій Starlink. Їх використовують для створення публічних точок WI-FI, для забезпечення роботи цивільних адміністрацій на деокупованих територіях та для Укрзалізниці.

Польща також тісно співпрацює з іншими країнами задля забезпечення допомоги Україні. Наприклад, Велика Британія і Польща підписали Меморандум про надання гуманітарної допомоги Україні. Згідно з угодою, Велика Британія передасть польській фундації Міжнародної солідарності 10 млн фунтів, які буде призначено на гуманітарну допомогу для біженців від

війни в Україні, повідомило у Твіттері МЗС Польщі [7]. Наразі у Польщі перебуває приблизно 3,5 млн українців, з яких близько 1,5 млн прибуло після 24 лютого [12].

Нещодавно, 29.09.2022 Польща заявила, що готова прийняти на лікування щонайменше 1 тисячу українських військових. Про це повідомив посол України в Польщі Василь Зварич, який нещодавно зустрівся з главою МОЗ Польщі Адамом Недзельським. За його словами, якщо цивільних можливостей не вистачатиме, то Польща готова залучати також і військову інфраструктуру. В. Зварич поінформував, що станом на сьогодні у медичних закладах Польщі лікується близько 100 українських військовослужбовців [1].

Наразі найбільший у Польщі хаб гуманітарної допомоги Warsaw Expo hub, де з початку війни в Україні прийняли 50 000 людей.

Польща прийняла понад 3 мільйони тих, хто втік від війни. Один із найбільших у Європі центрів гуманітарної допомоги розташований у Варшаві. Це величезний виставковий центр Ptak Warsaw Expo Center із повною місткістю 20 000 місць. Він є першим місцем розміщення для тисяч українців, які хотіли б залишитися в Польщі або виїхати до інших європейських країн. Центр, який служить точкою зв'язку для біженців, наразі прийняв 40 000 людей, 25 000 з яких переїхали в іншу частину Європи. Біженців збирають на польсько-українському кордоні та забезпечують безпечне середовище в хабі, доки вони не виїдуть в інші країни або не знайдуть для них відповідний дім у Польщі [8]

Також у Польщі працює фонд допомоги для надання гуманітарної допомоги Україні. Кошти Фонду допомоги йдуть на закупівлю ліків, засобів гігієни, продуктів харчування, одягу та інших необхідних товарів, які транспортуються в Україну [5].

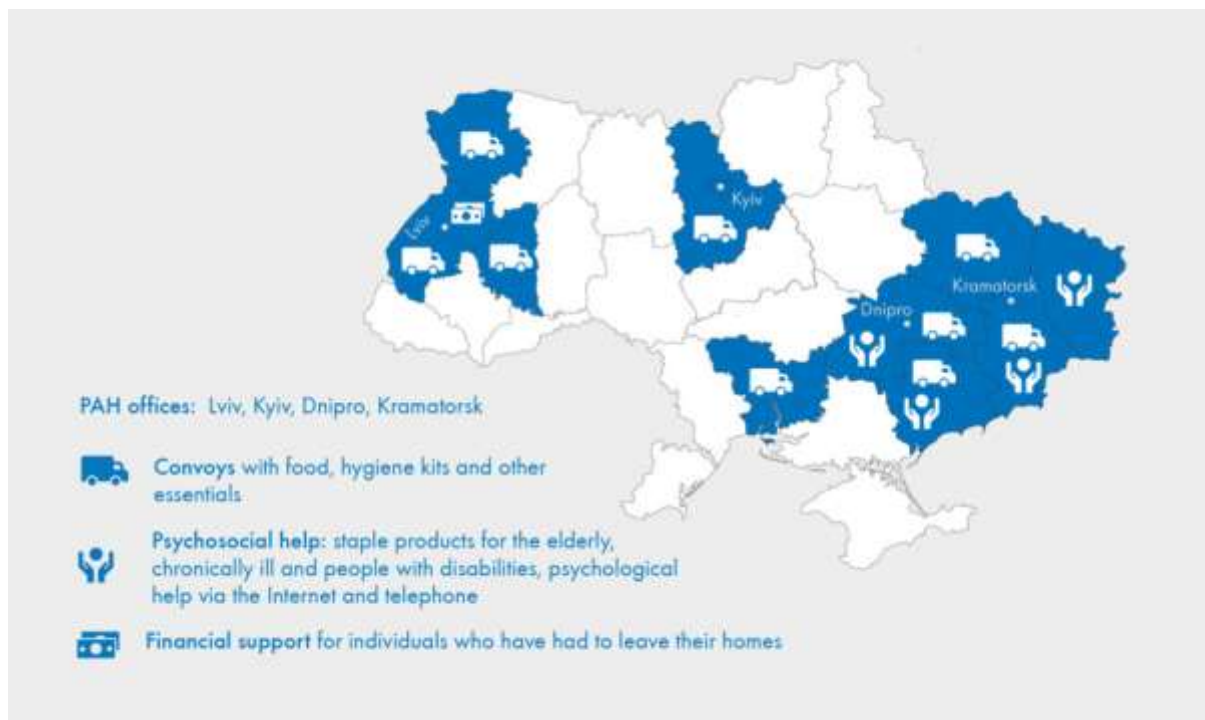

Рис. 1. Деталі звіту, щодо наданої гуманітарної допомоги станом на 26.10.2022 [5].

12 березня Президент Анджей Дуда підписав Закон «Про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї держави» [11]. Того ж дня акт було опубліковано у Віснику законів (Вісник законів за 2022 р., поз. 583). Нові норми набрали чинності з моменту їх оголошення та застосовуються заднім числом – з 24 лютого 2022 року [9].

З 1 липня 2022 року в'їзд до Польщі може відбуватись і через внутрішні кордони ЄС. Зазнала зміни норма, відповідно до якої вимушеним переселенцям виплачувалася грошова допомога у розмірі 40 злотих на проживання та харчування. Введено правило, відповідно до якого заява на отримання грошової допомоги подається лише на один місяць і має бути подана на наступний день після того, як закінчився термін, на який поширювалася попередня заява [3].

Отже, Польща відіграє дуже важливу роль у підтримці України, яка піддалася повномасштабному нападу з боку РФ. Польща здійснює активну допомогу українцям не лише в гуманітарній сфері, а й в інших (поставка зброї, підтримка на міжнародному рівні, фінансова допомога і тд.) Наразі неоціненною є ініціативність та небайдужість Польщі на усіх фронтах. Є всі підстави вважати, що у майбутньому ця допомога збільшуватиметься, а наші двосторонні відносини будуть ще більше покращуватись.

Список літератури

1. Новини [zaxid.net](https://zaxid.net/news/). URL: <https://zaxid.net/news/>.
2. Польща - на другому місці після США за обсягами допомоги Україні, - посол Зварич / *Еспресо*. [espresso.tv](https://espresso.tv/polshcha-na-drugomu-mistsi-pislya-ssha-za-obsyagami-dopomogi-ukraini-posol-zvarich). URL: <https://espresso.tv/polshcha-na-drugomu-mistsi-pislya-ssha-za-obsyagami-dopomogi-ukraini-posol-zvarich>.
3. Посольство України в Республіці Польща. Посольство України в Республіці Польща. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/>.
4. "Ти - наша сестра". Україна вітає польщу з днем незалежності - BBC news україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63598231>.
5. Humanitarian support for Ukraine - Poland in US - Gov.pl website. Poland in US. URL: <https://www.gov.pl/web/usa-en/humanitarian-assistance-for-ukraine>.
6. Media Center Ukraine. Daniil menshykov and igor matviichuk on current situation on lviv customs office, 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aQF5C91PeY0>.
7. Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. Wicemin. @marcin_przydacz oraz zastępczyni szefa misji Jennifer MacNaughtan podpisali dziś memorandum w sprawie wsparcia dla Ukrainy. Na mocy porozumienia. Twitter. URL: https://twitter.com/MSZ_RP/status/1583177553807699968.
8. Poland's biggest humanitarian aid hub assists Ukrainians fleeing war. Anadolu Ajansı. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/polands-biggest-humanitarian-aid-hub-assists-ukrainians-fleeing-war/2554929>.
9. Pomagaj Ukrainie i korzystaj z preferencji podatkowych. [podatki.gov.pl](https://www.podatki.gov.pl/ukraina/pomagaj-ukrainie-i-korzystaj-z-preferencji-podatkowych/). URL: <https://www.podatki.gov.pl/ukraina/pomagaj-ukrainie-i-korzystaj-z-preferencji-podatkowych/>.
10. #PomagamUkrainie. #PomagamUkrainie. URL: <https://pomagamukrainie.gov.pl/> (дата звернення: 18.11.2022).
11. Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa: Ustawa від 12.03.2022 р. № Dziennik Ustaw 2022 poz. 583 : станом на 12 серп. 2022 р. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000583>.
12. Verkhovna rada of ukraine. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/230089.html

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ СВІТУ

Кучечук Лариса Володимирівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
кандидат економічних наук

E-mail: l.malakhova@karazin.ua

Україна протягом багатьох років вважається одним з основних експортерів світового продовольчого ринку. Україна стабільно входить до п'ятірки провідних світових експортерів зернових і зернобобових. Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн. осіб [1, с. 1]. Особлива роль України виявилась під час пандемії COVID-19, коли були порушена більшість глобальних ланцюгів постачання продовольства. Україна ж, у свою чергу, продовжувала виконувати свої обов'язки та тим самим підтримувала продовольчу безпеку своїх партнерів у Північній Африці, Європі, Південно-Східній Азії та на Близькому Сході. Але російське вторгнення, що розпочалось 24 лютого 2022 року, на територію України значно скоротило експортний потенціал вітчизняного агропромислового комплексу (АПК) та негативно вплинуло на продовольчу безпеку вищезазначених регіонів.

У першу чергу, розглянемо негативний вплив воєнних дій на функціонування АПК України. Воєнні дії, що ведуться РФ на території України, вкрай негативно впливають на функціонування продовольчих систем, а саме порушується цілісність ланцюгів постачання продукції сільського господарства та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльність щодо створення доданої вартості в АПК, пов'язаної із виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів. Також посівна компанія була проведена не у повному обсязі через окупацію та активні бойові дії. Активні бойові дії під час посівної відбувалися в тих областях, де вирощують більшу частину пшениці — Харківській, Запорізькій. Це сукупно призвело до зменшення врожайності, зборів і експорту зернових [2].

Окрім вищезазначених проблем головною загрозою для світової продовольчої безпеки став ускладнений експорт вітчизняної продовольчої продукції до інших держав через блокування портів України з боку країни-агресора (60 % сільськогосподарської продукції України експортується морем). Такий перебіг подій негативно вплинув насамперед на продовольчу безпеку країн-імпортерів сільськогосподарських продуктів з нашої країни. У результаті чорноморської блокади у портах України було заблоковано понад 22 млн. тонн зерна, значна частина якого призначалася для Всесвітньої продовольчої програми ООН [3]. Тобто, це зерно було призначено для гуманітарної допомоги найбільш вразливим верствам населення найменш розвинених країн.

Вищеописані проблеми призвели до виникнення серйозних загроз глобальній продовольчій безпеці. По-перше, це значний ріст цін на продукти харчування, а, по-друге, глобальний інфляційний стрибок, який передусім вразив країни з малорозвинутою нестабільною економікою на Близькому Сході та у Північній Африці.

Розглянемо вплив воєнних дій на території України на світові ціни на продовольство. Для цього проаналізуємо індекс цін на продовольство Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) за кожен місяць 2022 року, який представлений на рисунку 1.

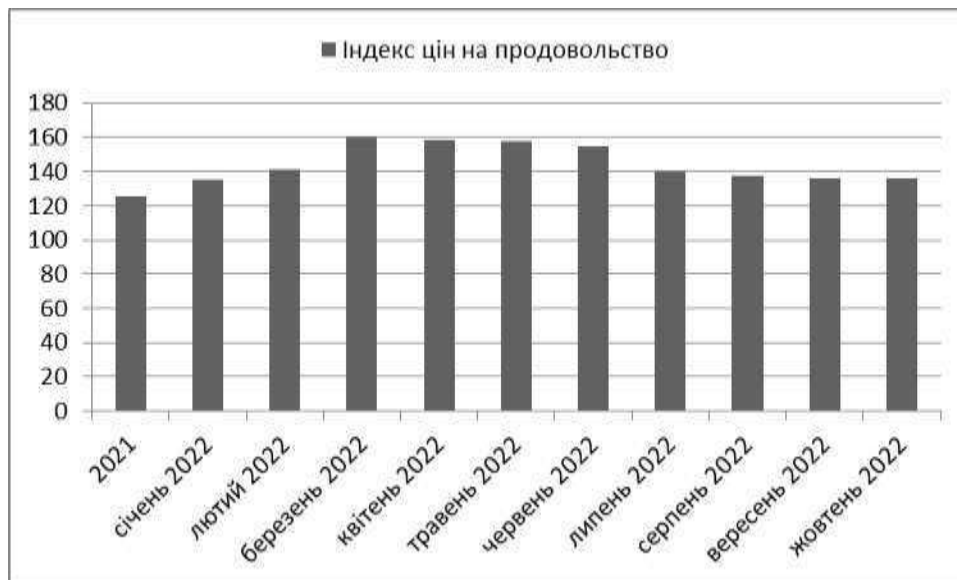

Рис. 1. Індекс цін на продовольство ФАО 2021-2022 рр.
Складено автором за матеріалами: [4]

Як ми бачимо з рисунку 1, індекс цін на продовольство у січні складав 135,6, а у березні досяг свого історичного максимуму – 159,7. Слід зазначити, що 22 липня 2022 року у Стамбулі за результатами чотиристоронньої зустрічі України, Туреччини, ООН та РФ підписано угоду, за якою буде здійснюватися експорт зерна та іншого продовольства з портів України [3]. Ця подія позитивно вплинула на світові продовольчі ціни, а саме з липня спостерігається значне зниження цього індексу.

Також окрім загального індексу цін на продовольство, доцільно розглянути ще два індекси цін на зернові та рослинні олії. Ці категорії є основними у українському експорті, тому саме у цих групах спостерігалось найбільше підвищення цін. Так, індекс цін на зернові у лютому складав 145,3, у березні вже досяг рекордного значення – 170,1, а у травні навіть ще збільшився до позначки 173,5, а після підписання зернової угоди у липні – пішов на спад – 147,3. Така ж ситуація спостерігалася і з індексом на рослинні олії, у січні 2022 року він складав 185,9, а у березні спостерігалось рекордне значення – 251,8, а з липня індекс почав знижуватися та у жовтні навіть досяг значення нижче, ніж до війни в Україні – 150,1 [4]. Слід зазначити, що таке зниження відбулося не тільки через розблокування українських портів, а й через збільшення використання альтернативних видів олій. Зростання цін відбулося також на

корми, що призвело до зростання цін на м'ясо і супутні продукти, але воно було не таким значним, як на вищезазначені категорії.

Тобто, проаналізувавши індекси цін на продовольство, можна зробити висновок, що зменшення українського експорту значно вплинуло на стан світового продовольчого ринку та безпеки. Хоча обсяги українського експорту займають всього 0,3% у загальних обсягах світової торгівлі і лише 0,2% у світовому ВВП, блокування українських портів показало, що деякі країни, у першу чергу, Африки та Південно-Східній Азії, надзвичайно сильно залежать від експортних поставок зернових з України. Наприклад, в структурі експорту кукурудзи Україна займає такі відсоткові значення у таких країнах: 85% до Литви, 84% до Китаю, 70% до Індії, 68% до Ізраїлю, 60% до Тунісу, 58% до Нідерландів, 45% до Туреччини, 43% до Норвегії. По соняшниковій олії Україна займає 64% у загальному експорті до Тунісу, 70% у Молдові та Китаї, 94% у Непалі, 85% в Індії, 83% у Гаяні, 82% у Танзанії тощо [5].

Для України її АПК також має велике значення. Так за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2021 році агропромисловий комплекс України приносив 10% ВВП країни та 41% загального експорту [6]. Зрозуміло що у 2022 році врожай зменшиться, через окупацію або бойові дії, а також через непридатність землі до використання після них.

Так за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, станом на 17.11.2022 р. збирання зернових та зернобобових культур було проведено на площі 9 млн. га (81%) та намолочено 39,1 млн. тонн зерна, а також збирання соняшника було проведено на площі 4,5 млн. га, (96%) та намолочено 9,8 млн. тонн насіння [7]. Такі результати є досить непоганими, беручи до уваги умови, у яких доводиться працювати вітчизняним аграріям. Враховуючи, що традиційно внутрішнє споживання в Україні до активної фази війни не перевищувало 33 млн. тонн (зернових та олійних), з новим урожаєм українське АПК зможе забезпечити продукцією внутрішній ринок, а також проводити експорт до країн, що цього потребують [7]. Тобто, українське АПК зможе навіть в умовах війни підтримувати власну та світову продовольчу безпеку.

Таким чином можна зробити висновок, що російсько-українська війна мала значний вплив на світову продовольчу безпеку, особливо на своєму початку. У березні 2022 року спостерігалися рекордні ціни на продовольство. А з підписанням зернової угоди та відновленням українського експорту, ситуація почала стабілізуватися. Не дивлячись на усі перепони воєнного часу, у 2022 році аграрії України змогли зібрати достатній врожай зернових, зернобобових та олійних культур як для внутрішніх потреб, так і для продовження експорту.

Список літератури

1. Гавриленко Н.М., Широкий Г.М., Юлдашев Р.Е. Світова продовольча криза як наслідок війни РФ проти України // Національний інститут стратегічних досліджень, 2022, С. 1-6. 2. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentarij-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny> 3. Глобальна продовольча

криза через рф URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3544229-globalna-prodovolca-kryza-cerez-uf-ukraina-zapuskae-komunikacijnu-kampaniu.html>. 4. World food situation URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/> 5. Викилики для продовольчої безпеки: що пропонує COT URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2022/10/17/7148819/> 6. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. За 2021 рік Україна збільшила зовнішньоторговельний обіг с/г продукції та продовольчих товарів URL: <https://minagro.gov.ua/news/za-2021-rik-ukrayina-zbilshila-zovnishnotorgovelnij-obig-sg-produkciyi-ta-prodovolchih-tovariv-roman-leshchenko>; 7. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. Врожай зернових станом на 17.11.2022. URL: <https://minagro.gov.ua/news/mikolayivshchina-persha-zavershila-zbirannya-cogorichnogo-urozhayu-vinnichchina-ta-kirovogradshchina-u-liderah-po-namolotu>

* * *

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СЕРБІЮ ТА КОСОВСЬКИЙ КОНФЛІКТ

Ле Хионг Ті

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: liekhyonhti@gmail.com

Хоанг Тхі Кієу Чінь

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: hoangthikieutrinh21@gmail.com

Науковий керівник: к. політ. н., ст. викл. Михальська В.В.

Сербія традиційно розглядається як найближчий союзник Росії в Європі. Задовго до того, як конфлікт в Україні переріс у повномасштабну війну з боку Росії, на Західних Балканах існувала напруженість, що не затихала з часів розпаду Югославії. Не в останню чергу ця конфліктогенність підтримувалася Росією, чий інтерес лежить в підтримці статусу цього регіону як зони нестабільності в Європі.

Тісні зв'язки між Сербською та Російською православними церквами залишаються ключовим інструментом впливу Росії. Сербське населення є одним з найбільш релігійних в регіоні – 87% вважають себе православними. Рівень довіри сербів до релігійних інституцій є найвищим, порівнюючи з іншими громадськими інституціями (36% мають сильну довіру, а 40% – певну), і цей показник постійно збільшується [2, с. 108; 2, с. 62].

Високий ступінь довіри до церкви в Сербії ефективно використовується російською пропагандою. Велика кількість сербів є носіями ідей так званого «русского мира»: 80% населення вважають Росію захисницею православ'я, 74% – що Росія повинна захищати православних в інших країнах, а 80% – що сильна Росія потрібна як протипага Заходу [1, с. 112–113]. Останню тезу можна пояснити недовірою сербів до Заходу (здебільшого в обличчі США) після бомбардування Югославії силами НАТО у 1999 р., яке призвело до завершення Косовської війни не на користь Сербії. Повна втрата контролю Белграду над

Косово пов'язана з політичною та військовою підтримкою провідних країн НАТО та ЄС Приштини.

Враховуючи ще той факт, що релігійна ідентичність дуже тісно пов'язана з національною (78% сербів вважають, що для того, щоб бути «справжнім громадянином своєї країни», потрібно бути православним), відзначається зростання націоналістичних настроїв в Сербії, що може зробити заморожений на сьогодні Косовський конфлікт більш напруженим. У липні 2022 р. президент Александар Вучич виступав із заявами про захист сербів Косова будь якою ціною, а до гасла «Косово – це Сербія» після початку повномасштабної війни в Україні ще й додалося «денацифікація неминуча». Через те, що сербський націоналізм сильно пов'язаний із антизахідною риторикою, на радикалізацію суспільства також вказує той факт, що частка населення з проросійськими поглядами в Сербії з роками поступово збільшується, а із прозахідними відповідно зменшується. Російський вплив залишається надважливим у створенні антагонізму між Сербією та Заходом, між проросійськими ідеологічними наративами та євроінтеграційним політичним курсом [2, с. 110; 4, с. 24].

Белград продовжує проводити політику “багатосторонності” і на тлі російського вторгнення в Україну. Незважаючи на підтримку усіх резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, які засуджують російську агресію, Сербія досі чинить супротив впровадженню санкцій проти Росії. Більш того, 29 травня 2022 р. Вучич оголосив про нову трирічну угоду з “Газпромом” [1].

Крім того, початок повномасштабної війни Російської Федерації проти України спричинив сплеск напруженості у Косово. Стара суперечка щодо рішення уряду Косово у вересні 2021 року щодо примусового використання номерних знаків, виданих Косово для сербів, у північних муніципалітетах (замість того, щоб дозволити їм продовжувати використовувати таблички, видані сербським урядом) знову спалахнула у липні цього року і загрожує перерости у збройний конфлікт. Сербія надіслала свої збройні сили до кордону та розмістила поблизу винищувачі, які були “готові захищати сербський народ у Косово” [1; 4, с. 24].

Ескалація швидко спала завдяки посередництву ЄС та США. Хоча російське вторгнення в Україну може підштовхнути Сербію на подібні дії щодо Косово у той час, коли увага ЄС та НАТО здебільшого сконцентрована на Україні, це здається нереалістичним. Сербія нарощує свій військовий потенціал зокрема російським озброєнням, однак, вторгнувшись в Косово, доведеться зустрітися з силами НАТО, яким сербська армія не може протистояти [1].

В останнє десятиліття між сторонами існує розуміння необхідності та взаємної вигоди від вирішення цього питання мирним шляхом, використовуючи євроінтеграцію як інструмент дипломатії. Основні варіанти полягають у визнанні Сербією суверенітету Косово в обмін на: 1) прискорене членство в ЄС; 2) розширену ступінь автономії для сербської меншини Косова; 3) обмін територіями. Ускладнює ситуацію незацікавленість ЄС в пом'якшенні вимог для вступу Сербії, а Приштина повністю заперечує останні дві умови [4, с. 22].

Однак той факт, що Брюссель прийняв заявки на членство в ЄС від України та Молдови в лютому та березні 2022 року, не докладаючи жорстких умов, підірвав його авторитет у регіоні [5]. Це негативно впливає на перспективу вирішення Косовського конфлікту. На цьому тлі найбільший ризик, пов'язаний з питанням Косова, полягає не стільки в тому, що відбудеться активізація військових дій, скільки в тому, що питання залишиться невирішеним. Якщо це трапиться, Москва може використати цю проблему, щоб ще більше послабити вплив Заходу у Балканському регіоні [4, с. 25].

Регіон Західних Балкан залишається зоною нестабільності Європи, де одним з невирішених питань є Косовський конфлікт. Сербське суспільство має історичні образи, що сягають західних інтервенцій у югославські війни. Важливим фактором нестабільності також є міцні зв'язки Белграда із Москвою, в тому числі зумовлені потужним впливом Російської Федерації на інформаційний простір Сербії через різні канали впливу (зокрема, через церкву). Війна в Україні позначилася на напруженості навколо Косова. Вбачається, що війна на континенті, яка за своєю сутністю є інструментом агресивної політики, обумовила радикалізацію настроїв як населення, так і політикуму в країнах Європи, зокрема в регіоні Західних Балкан. Європейський Союз як інституція в цьому випадку має можливості для демонстрації власного лідерства, зокрема шляхом мотивації країн до деескалації із перспективами отримання подальших бонусів і у вигляді вступу до ЄС.

Список літератури

1. Цибульник В. Чи буде війна між Сербією та Косово. Дзеркало Тижня. Україна. 02 серпня, 2022 р. URL: <https://zn.ua/ukr/international/chi-bude-vijna-mizh-serbijeju-ta-kosovo.html>.
2. Яроцький П. Релігійність населення і суспільства, сприйняття ідеологемі "русский мир" в країнах з більшістю православних в східній і центральній частині Європи. Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 2022. Вип. 17. С. 107-119. URL: <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/article/view/386>.
3. 2022 Western Balkans Regional Survey / January-February 2022. International Republican Institute. URL: <https://www.iri.org/resources/2022-western-balkans-regional-survey-january-february-2022/>.
4. Managing the Risks of Instability in the Western Balkans. International Crisis Group. Europe Report №265. 38 p. URL: https://icg-prod.s3.amazonaws.com/265-risks-of-instability-western-balkans_1.pdf.
5. The effects of the war in Ukraine on the Western Balkans. The International Institute for Strategic Studies. Vol. 28. Strategic Comment. 16. URL: <https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2022/the-effects-of-the-war-in-ukraine-on-the-western-balkans>.

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПОЛІТИКУ БЕЗПЕКИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА

Лиман Сергій Іванович

професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
доктор історичних наук, професор

E-mail: s.lyman@karazin.ua

Рябовол Єлизавета Олексіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: riabovol2019.8399778@student.karazin.ua

Забезпечення національної безпеки є невід’ємною умовою існування кожної держави. Поступові зміни геополітичної ситуації в світі, у європейському просторі, а також зростаюча загроза з боку інших держав вимагають своєчасного реагування та адаптації безпекової політики країн світу до нових викликів та загроз на світовій арені. Не стоїть осторонь цих процесів і Німеччина – провідна країна ЄС та один із ключових акторів сучасної системи міжнародних відносин.

Сьогодні політика національної безпеки ФРН закріплена у «Білій книзі безпеки Федеративної Республіки Німеччина та майбутнього Бундесверу» в її останній редакції 2016 р. Цей документ є базовим документом політики безпеки Німеччини, який на аналізі можливих загроз, визначає стратегічну позицію та курс політики безпеки Німеччини, створює концептуальну та змістовну основу та пропонує відповідні точки для подальших національних і відомчих стратегій [1]. Документ було створено з урахуванням широких міжнародних консультацій, у яких брали участь громадські організації, релігійні інститути, окремі громадяни тощо [2].

Оновлена версія «Білої книги» Німеччини за 2016 р. враховує зміни, які відбулись після затвердження попередньої «Білої книги» 2006 р., приділяє більшу увагу посилення тісної співпраці та дієвої спроможності НАТО та ЄС, а також ширшому використанню Бундесверу [1]. Це пов'язано з основним інтересом Берліна відігравати у подальшому більш значущу роль в архітектурі європейської безпеки та оборони, підтриманні трансатлантичного партнерства та активній участі у роботі ООН задля гарантування власної безпеки та зміцнення стабільності європейського простору.

У «Білій книзі» Німеччини за 2016 р. зафіксовано напружені стосунки з Росією після анексії Криму та захоплення східних областей України. «Своєю готовністю, що виявилася у Криму та на сході України, відстоювати свої інтереси силою та в односторонньому порядку зрушувати кордони, гарантовані

міжнародним правом, Росія відкрито поставила під сумнів європейський мирний порядок. Це має серйозні наслідки для безпеки у Європі та, таким чином, також для безпеки Німеччини», – йдеться у тексті документа [1].

Відкритий збройний напад РФ на Україну 24 лютого 2022 р. став черговим викликом країни-агресора міжнародній безпеці та сучасному світовому порядку. Ці події в Україні призвели до переоцінки уявлень про завдання збройних сил ФРН та політики безпеки. Так 27 лютого 2022 р. канцлер Німеччини Олаф Шольц зазначив, що 24 лютого 2022 р. стало переломним моментом в історії континенту, а війна, яку розпочав Путін руйнує європейський порядок безпеки, що існував майже півстоліття після Гельсінського заключного акту. Але не дивлячись на це, Німеччина готова прийняти виклик та відмовитись від позицій військової стриманості. Крім цього було наголошено про необхідність збільшення витрат на оборону, у т.ч. створити спеціальну статтю бюджету Бундесверу та закласти 100 мільярдів євро для розбудови збройних сил [9]. Планується збільшити армію ФРН до 203 тисяч військовослужбовців, не відновлюючи призов.

Враховуючи поточні виклики безпеці та базуючись на основоположних політичних документах НАТО та ЄС, Федеральне міністерство закордонних справ розпочало стратегічний процес, спрямований на створення першої власної Стратегії національної безпеки Німеччини [7].

За головування і активної підтримки ФРН в Раді ЄС з 2020 р. велася робота над текстом першої в історії спільної стратегії ЄС у галузі безпеки та оборони під назвою «Стратегічний компас безпеки та оборони для Європейського Союзу». Цей документ був прийнятий 21 березня 2022 р. на зустрічі у Брюсселі міністрів закордонних справ та оборони 27 країн-учасниць Євросоюзу, зокрема Німеччини [6, с. 84]. Він розрахований на середньострокову перспективу – до 2030 року.

Промова міністра оборони ФРН Крістін Ламбрехт 12 вересня 2022 р. на заході Німецької ради з міжнародних відносин (DGAP) у Берліні підкреслила кардинальні зміни у стратегічному мисленні Німеччині щодо безпекової політики, зумовленою військовою агресією РФ проти України [8]. К. Ламбрехт зазначила, що першочерговим завданням першої Стратегії національної безпеки має стати становлення Бундесверу в ролі ядра німецької безпеки, а сама Німеччина повинна перетворитись на провідну воєнну державу Європи. Вона підкреслила, що Німеччина готова до нової ролі в європейській безпековій системі, акцентуючи увагу на тому, що це обумовлено «нашим розміром, нашим географічним розташуванням, нашою економічною могутністю, одним словом, з нашою вагою», і вимагає відповідної військової складової [8].

Так Берлін пропонує активізувати діяльність Європейського оборонного агентства (EDA), Європейського оборонного фонду та інших вже існуючих установ у питаннях спільних оборонних закупівель, «розвантажити» США, посиливши власні зусилля для свого захисту, а також пом'якшити суворі правила експорту військової продукції, щоб дозволити партнерам брати участь у європейських оборонних проектах.

В контексті політики безпеки ФРН та всього світового співтовариства важливе значення мали рішення Генеральної Асамблеї ООН від 14 листопада 2022 р. та саміту G20 15-16 листопада 2022 р. на Балі.

Німеччина була однією з країн-співавторів Резолюції Генеральної Асамблеї ООН A/ES-11/L.6, в якій зазначається, що РФ повинна не лише «негайно всіма її силами, повністю та беззастережно залишити територію України в межах її міжнародно визнаних кордонів», але й відшкодувати збитки, «у тому числі матеріальні збитки» за агресію [5].

На саміті G20 канцлер ФРН О. Шольц висловився за глобальну енергетичну безпеку, але наголосив, що в результаті не повинні постраждати кліматичні цілі світової спільноти [4]. Він в черговий раз чітко виступив із гострою критикою агресивної війни РФ проти України [4]. Подібно Німеччині, переважна більшість членів G20 у Підсумковій декларації рішуче засудили війну Росії проти України. За словами О. Шольца, саміт G20 призвів до угод, які «набагато перевищують те, що можна було очікувати» [2].

Таким чином, розпочата 24 лютого 2022 р. війна РФ проти України руйнує європейський порядок безпеки, але Німеччина готова прийняти цей виклик. Так Берлін знаходиться зараз у процесі збільшення фінансування та кількості своїх Збройних Сил, а також розробки першої власної Стратегії національної безпеки. До того ж у майбутньому ФРН вирішила грати більш активну роль в європейській безпековій системі та стати провідною військовою державою Європи.

Список літератури

1. *Das Weißbuch zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr.* URL: <https://www.bmvg.de/resource/blob/13708/015be272f8c0098f1537a491676bfc31/weissbuch2016-barrierefrei-data.pdf> ; 2. *G20-Gipfel auf Bali "Der russische Präsident steht mit seiner Politik in der Welt fast alleine da".* URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/g-20-gipfel-auf-bali-2142876> ; 3. *Kommentar zum Weißbuch 2016 aus der Perspektive von Justitia et Pax –* URL: https://www.justitia-etpax.de/jp/pressemeldungen/archiv/daten/201601107_sicherheitspolitik_weissbuch.pdf ; 4. *Pressstatement von Bundeskanzler Scholz zum Abschluss des G20-Gipfels auf Bali am 16. November 2022.* URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/pressstatement-von-bundeskanzler-scholz-zum-abschluss-des-g20-gipfels-auf-bali-am-16-november-2022-2143380> ; 5. *Resolution der Generalversammlung, verabschiedet am 14. November 2022 [ohne Überweisung an einen Hauptausschuss (A/ES-11/L.6)]* URL: <https://www.un.org/Depts/german/gv-notsondert/ares-es-11-5.pdf> ; 6. *Киридон А., Нечаєва-Юрійчук Н, Троян С. Стратегічний компас безпеки та оборони для Європейського Союзу. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини : Україна і світ в умовах воєнних викликів» (30 червня 2022 року). Суми, 2022. С. 83-85;* 7. *Німеччина розробляє стратегію національної безпеки.* URL: <https://www.bmvg.de/en/national-security-policy> ; 8. *Промова міністра оборони Крістіна Ламбрехт. Німецьке товариство зовнішньої політики (DGAP German Society for Foreign Policy). Берлін, 12.09.2022.* URL: <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/grundsatzrede-zur-sicherheitsstrategie-5494864> ; 9. *Урядова заява федерального канцлера Олафа Шольца 27 лютого 2022 року* URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/regierungserklaerung-von-bundeskanzler-olaf-scholz-am-27-februar-2022-2008356>

РИТОРИКА «РУСЬКОГО МИРУ» В НОВИНАХ УПЦ НА ПОЧАТКУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Литовченко Віктор Петрович

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
кандидат філософських наук, доцент

E-mail: viktorpl08@gmail.com

Вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 року відкрило чергову спробу окупації українських земель її північним сусідом. Цьому вторгненню передувала тривала інформаційна компанія ЗМІ Російської Федерації проти України, яка полягала у популяризації в українському соціумі ідей «руського миру», величі СРСР та нищівній, ганебній критиці цінностей народів Європейського Союзу та США. Важливо, що подібні ідеї досить успішно культивувалися на українському ґрунті, а однією із інституцій, яка просувала їх до свідомості українців була Українська православна церква Московського патріархату. Остання, в дусі риторики Російської православної церкви, створювала недостовірний, негативний імідж всього українського, пропагувала пресловуті «духовні скрепи», які стали духовним підґрунтям для чергової війни.

Здавалося б, що відкрита збройна агресія Російської Федерації проти України мала б назавжди покінчити із питанням про друзів та ворогів українського народу, із ідеями «руського миру», «неонацистами» і т.п. Але навіть акти безпосереднього насилля військових РФ не змусили керівництво УПЦ однозначно зайняти позиції України, виступити проти керівництва РПЦ, засудити військові дії в особах її головних винуватців. УПЦ обрала позицію загравання із українським суспільством та агресором в основі якого лежить все та ж ідея «руського миру». Остання залишається доволі близькою багатьом українцям й всіляко підтримується росіянами. Перейдемо до більш конкретних прикладів.

Вже в перший день російської агресії проти України очільники РПЦ і УПЦ на офіційних сайтах зробили звернення до своєї пастви. Не беремося стверджувати про домовленість, але в зверненнях обох настоятелів прозвучав міф про братні народи, який прищеплювався ще за часів СРСР. Зі слів патріарха Кирила «російський та український народи мають спільну багатовікову історію, яка своїм корінням сягає хрещення Русі». Митрополит Онуфрій назвав війну братовбивчою, що український і російський народи вийшли із Дніпровської купелі хрещення [1]. Зрозуміло, що результат вторгнення на той момент був далеким від прогнозованого, щоб зайняти більш рішучу позицію, тому церковні ієрархи закликали до посиленої молитви для швидшого встановлення миру (Кирило), забуття чвар і непорозумінь (Онуфрій). Натомість митрополит

Православної Церкви України Епіфаній висловився значно рішуче: «Наше спільне завдання – дати відсіч ворогу, захистити рідну землю, наше майбутнє і майбутнє нових поколінь від тиранії, яку агресор прагне принести на своїх штиках» [2].

Не можна говорити, що офіційна риторика УПЦ не змінилася після російської агресії. Вона стала більш виваженішою в позиції угодити одночасно і Україні, і Росії. Зробити це не так вже й легко, але не неможливо. Зокрема УПЦ не ініціювала зміну статуту в контексті розриву зв'язку із РПЦ, а обмежилася не згадуванням на богослужінні Патріарха Кирила. Із офіційної риторики зникли поняття «Велика вітчизняна війна», «бандерівці», «фашисти», «нацисти», тобто ті, якими активно оперує ідеологія «руського миру». Натомість з'явилися поняття «II Світова війна», «радикальні активісти», «радикально налаштовані активісти».

Універсальним з офіційної позиції УПЦ є поняття «захисники». Воно легко укладається в ідеологію «руського миру», адже дозволяє російських солдатів вважати своїми захисниками поряд із українськими, проводити різного роду обряди на окупованих територіях. За такого стану речей навіть сам обряд поховання захисників України може бути висвітлено офіційно, але без натяку на російську агресію проти України [3]. От і виходить, що українські захисники гинуть самі по собі. Так само руйнуються храми, житлові масиви. Про причетність російських військ до загибелі українських воїнів, мирних жителів, руйнувань культових споруд інформувати не прийнято. Відповідно, зруйнований храм може стати «картинкою» для російських ЗМІ із коментарем про помсту «кривавих бандерівців».

Було б несправедливо бачити у зазначених вище фактах безпосередній прояв «руського миру». В умовах війни важко обрати єдиновірну позицію, а тому можна вести мову й про політику умиротворення агресора, повернення останнього до християнських цінностей та моралі. З часу російського вторгнення УПЦ значною мірою позиціонує себе як миротворець, розгорнула широку благодійну та інформаційну компанію з допомоги біженцям, нужденним, захисникам і лікарням [4]. Але наскільки дана діяльність є щирою, істинно милосердною, коли в той же час йде компанія по дискредитації ПЦУ, популяризується ідея про розкол у православному світі, про повну залежність ПЦУ від Константинополя [5]. Це пряма риторика «руського миру» яка сходить із інформаційного простору РПЦ та поширюється представниками УПЦ. На фоні відсутності діалогу в напрямку до порозуміння із всіма релігійними організаціями України УПЦ продовжує перебувати в орбіті впливу РПЦ, країни-агресора й значною мірою вести антиукраїнську політику спрямовану на поляризацію українського суспільства.

Ідеї «руського миру» ще мають своїх прихильників в Україні. Допоки ці ідеї лунатимуть із вуст представників УПЦ, до тих пір не можна буде говорити про перемогу над російським агресором. В інформаційному просторі України хотілося б побачити риторику яка консолідує все українське суспільство на боротьбі з ворогом, на основі відкритого діалогу, а не за результатами збройного протистояння. Представникам УПЦ варто чітко визначитися із власною позицією стосовно російсько-української війни, підпорядкуванню

РПЦ та взаємостосунків із ПЦУ. Антиукраїнські меседжі мають бути усунені із інформаційного поля України.

Список літератури

1. *Звернення Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Онуфрія до вірних та до громадян України.* 24.02.2022. URL: <https://news.church.ua/2022/02/24/zvernennya-blazhennishogo-mitropolita-kijivskogo-vsijeji-ukrajini-onufriya-virnix-ta-gromadyan-ukrajini/>;
2. *Звернення Митрополита Епіфанія з приводу нападу на Україну.* 24.02.2022. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novynu/zvernennya-mitropolitya-epifaniya-z-pryvodu-napadu-na-ukrayinu/>;
3. *У Ніжинській та Полісько-Сарненській єпархіях священнослужителі УПЦ відспівали Захисників України.* 10.05.2022. URL: <https://news.church.ua/2022/05/10/u-nizhinskij-ta-polisko-sarnenskij-jeparxiyah-svyashhennosluzhiteli-upc-vidspivali-zaxisnikiv-ukrajini/>;
4. *У єпархіях УПЦ допомагають біженцям, нужденним, захисникам і лікарням – Репортаж.* Ч. 49. 11.05.2022. URL: <https://news.church.ua/2022/05/06/u-jeparxiyah-upc-dopomagayut-bizhencyam-nuzhdennim-zaxisnikam-i-likarnyam-reportazh-ch-45/>;
5. *Ось така «автокефалія». Синод Константинопольської Церкви наголосив, що лише він буде вирішувати, що можна, і що заборонено «ПЦУ».* 10.05.2022. URL: <https://news.church.ua/2022/05/10/os-taka-avtokefaliya-sinod-konstantinopolskoji-cerkvi-nagolosiv-shho-lishe-vin-bude-virishuvati-shho-mozhna-i-shho-zaboroneno-pcu/>

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ

Онацький Максим Юрійович

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук

E-mail: m.j.onatskij@karazin.ua

Відносини між Україною та Європейським Союзом налічують кілька десятиліть. Особливо вони активізувались після обрання Україною зовнішньополітичного курсу на євроінтеграцію. Нову сторінку в стосунках України з Євросоюзом відкрило підписання в 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Угода охоплює 14 секторів економіки, які потребують реформування відповідно до комунітарних вимог ЄС.

Для виконання поставлених завдань Києву був відведений чітко визначений термін – 8 років. Втім, відлік часу починався не з моменту ратифікації самої Угоди всіма країнами ЄС, а з 1 січня 2016 р., коли в дію вступала угода про Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Таким чином, передбачалось, що основні положення економічної частини Угоди про асоціацію українська сторона мала виконати до кінця 2023 р. [6].

Створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) стало одним із основних наслідків підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС. Запровадження ЗВТ

передбачало лібералізацію торгівлі товарами та послугами, руху капіталів та частково робочої сили. Формування зони вільної торгівлі мало відбуватись протягом 10 років. Наслідком запровадження ЗВТ мало стати покращення інвестиційного клімату в Україні, збільшення прозорості правил здійснення підприємницької діяльності, підвищення якості виробленої в Україні продукції, поступове зниження цін для українських споживачів тощо. Для українських підприємців запровадження ЗВТ полегшувало доступ до внутрішніх ринків країн-учасниць Європейського Союзу. Внаслідок створення зони вільної торгівлі митні тарифи для українських товаровиробників поступово зменшувались, а квоти на ряд товарів скасовувались [5, с. 7].

Формування спільної між Україною та ЄС зони вільної торгівлі можна розглядати як певну поступку (своєрідний «аванс») Україні з боку Європейського Союзу. Натомість українська сторона в межах Угоди про асоціацію зобов'язалась виконати ряд вимог. План заходів з виконання Угоди включав 1943 завдання. Найважливіші серед них – дерегуляція та формування вільного ринкового конкурентного середовища. Передбачалось, що в 14 секторах української економіки мали бути створені необхідні умови для діяльності підприємств різних форм власності, а бізнес не потребуватиме жодних сертифікацій чи ліцензій для здійснення комерційної діяльності [6].

Відповідальність за виконання поставлених перед Україною завдань покладалась на 106 органів влади. В 2016 р. в складі українського уряду була створена посада віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, а також почав функціонувати урядовий офіс, який здійснює координацію інтеграційних процесів у різних сферах. Крім того, в структурі десяти українських міністерств були запроваджені посади заступників міністрів з питань європейської інтеграції а також створені директорати з питань стратегічного планування та євроінтеграції [2; 4].

Одним із основних завдань, яке має виконати українська сторона, є скорочення масштабів державного втручання в роботу тих секторів економіки, які визначені Угодою про асоціацію з ЄС. Так, згідно ст. 107 Договору про функціонування ЄС та ст. 262 Угоди про асоціацію надання державної допомоги підприємствам не допускається, якщо вона здатна негативно впливати на стан конкурентного середовища. Даний підхід сформувався відповідно до традицій ліберальної західної моделі економіки, де регулюючий вплив держави на економічні процеси допускається лише в тих випадках, коли конкурентні механізми ринкової системи виявляються недостатньо ефективними для подолання кризових явищ [3].

Важливим підходом у процесі надання державної допомоги в країнах Європейського Союзу є забезпечення рівного доступу до державних ресурсів підприємств державної, комунальної та приватної форм власності. При цьому допускається надання державної підтримки лише з метою досягнення чітко визначених цілей. Серед них – створення нових робочих місць, розвиток певних галузей економіки, захист навколишнього середовища, підтримка депресивних регіонів. У той же час, обсяги допомоги, яку надає держава, мають поступово скорочуватись після того як стабілізується ситуація в тій галузі, підприємствам якої надається підтримка, і галузь починає динамічно

розвиватись. Показовим у цьому відношенні є приклад державної підтримки розвитку «зеленої енергетики» в країнах ЄС. На початковому етапі вона становила близько 100%. Втім, з часом, коли частка «зеленої енергетики» в загальному енергетичному балансі стала зростати, рівень державної підтримки почав зменшуватись. Неодмінною є також і вимога ЄС до національних урядів відмовляти від підтримки нерентабельних (або низькорентабельних) виробництв, що потребують постійних дотацій з державного бюджету [3].

На сучасному етапі в процесі реалізації положень Угоди про асоціацію українська сторона найбільших успіхів досягла в реформуванні сектору державних закупівель. Завдяки впровадженню електронної системи «ProZorro» ця сфера стала більш відкритою та прозорою. Порівняно швидке виконання умов Угоди на даному напрямі стало можливим багато в чому завдяки тому, що і Україна, і Європейський Союз ще задовго до підписання Угоди про асоціацію стали учасниками Угоди Світової Організації Торгівлі з державних закупівель, а відтак були змушені раніше розпочати процес реформування системи організації державних тендерів. Суттєво наблизилась Україна і у виконанні вимог, що стосуються регулювання газового ринку. Зокрема, нормативно-правова база, що регламентує роботу цієї галузі, вже наблизилась до вимог третього енергетичного пакету ЄС. У той же час, протягом тривалого часу невизначеними залишались питання реорганізації НАК «Нафтогаз», а також лібералізації газопостачання побутовим споживачам [6].

Серед факторів, що суттєво гальмує процес європейської інтеграції України та негативно позначається на темпах виконання Києвом умов Угоди про асоціацію є існуючий державний механізм прийняття рішень. Він демонструє порівняно невисокий ступінь ефективності впровадження положень Угоди та їх реалізації на практиці. Досвід попередніх років свідчить про те, що діючий у державі механізм спроможний реалізовувати не більш ніж на 50% затверджених рішень. При цьому, уряд є автором не більше 30% тих рішень, які згодом ухвалюються на законодавчому рівні. Для порівняння, в державах Євросоюзу аналогічний показник складає 70 – 90% [4].

Вказаний фактор суттєво впливає на перебіг процесу адаптації національної нормативно-правової бази до вимог комунітарного законодавства ЄС. Лідерами в наближенні законодавства до умов, зазначених в Угоді про асоціацію, стали дві сфери: технічного регулювання та захисту навколишнього середовища [1].

Важливим фактором, від якого багато в чому буде залежати подальше практичне втілення положень Угоди про асоціацію, залишатиметься здатність української судової та правоохоронної систем забезпечувати чітке дотримання вимог діючого законодавства. Це стосується, зокрема, незалежного функціонування спільного з ЄС ринку. Однією з основних умов подальшої інтеграції України до Європейських структур є прозора судова система та її спроможність вирішувати суперечки між українськими та європейськими бізнес-структурами в межах правового поля [4].

Таким чином, у процесі реалізації Угоди про асоціацію Україна зустрілась із низкою труднощів, що пов'язані, передусім, із незавершеністю ринкових перетворень, що відбувались в Україні після здобуття незалежності. Зокрема,

мова йде про збереження регулюючого впливу держави в окремих сферах та секторах економіки. Іншою проблемою є відсутність належного реформування державних інституцій від яких залежить процес прийняття, втілення та контролю за дотриманням і виконанням положень укладеної з Євросоюзом Угоди. У той же час, є підстави вважати, що не дивлячись на значні проблеми з реалізації положень Угоди про асоціацію, Україна, спираючись на європейський досвід, зрештою, зможе подолати існуючі труднощі. Одночасно реалізація Угоди спонукатиме Київ до подальшого реформування та вдосконалення системи державного управління на різних її рівнях.

Список літератури

1. Акуленко Л. Чи буксує асоціація: що означають урядові 52% виконання угоди з ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/02/22/7093154/>; 2. Костюченко Я. Угода про асоціацію з ЄС у національному правопорядку України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 6. С. 354 – 359; 3. Кулик О. Дозволено, але з умовами: як може змінитися державна допомога бізнесу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/08/13/7099564/>; 4. Не зберегти, а прискорити: що має зробити Зе-команда для зближення України з ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2019/08/16/7099717/>; 5. Нечипорук К.О., Щерба Р.І. Угода про асоціацію України та ЄС: процес укладення угоди та його наслідки для України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 22. Ч. 3. С 5 – 8; 6. Шульга Д. Євроінтеграція де факто: наскільки просунулась Україна у впровадженні УА. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/articles-in-the-media/yevrointegratsiya-de-fakto-naskilky-prosunulasya-ukrayina-u-vprovadzhenni-ua/>

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

Панасенко Ганна Сергіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат політичних наук

E-mail: panasenko@karazin.ua

Сучасні політичні процеси кидають виклик суспільству ХХІ століття через необхідність досягнення політичної стабільності й рівноваги. Сьогодні політичні процеси знаходяться в постійній модернізації як самого суспільства, так і всіх економічних, соціально-культурних змін. Саме такі зміни необхідні в умовах становлення сучасного світового порядку. Підвищена імпульсивність економічного, соціального та культурного життя сучасного суспільства вимагає більшої організованості, чесності, відповідальності, завершеності політичного процесу, всіх його етапів.

Глобальні зміни демонструють зародження та поширення нових політичних одиниць у світовій спільноті. Сучасні політичні процеси, в тому числі в нашій країні, демонструють, що політично активними можуть і повинні

бути люди на різних рівнях суспільної системи. Українське суспільство продовжує шукати актуальні раціональні способи, щоб мінімізувати конфлікт традиційних, і як показує досвід, затарілих, для нашої політичної культури цінностей і норм політичного життя з учасними видозміненими інститутами.

Наразі ми бачимо ускладнення політичної структури, постійні зміни в культурі, особливо там, де вони пов'язані із розвитком нації, посилення потреб в економічній співпраці тощо. Все це є нагальним викликом для ефективного функціонування суспільства як соціальної системи.

Політичний розвиток зумовлює відповідні зміни. Ці два поняття не варто сприймати як тотожні, хоча їхній взаємозв'язок не потребує доведення. Такий розвиток призводить до змін в політичній системі, поведінці, культурі суспільства, знаходячись в співвідношенні з соціальним розвитком, демонструючи збалансованість протікання і політичного, і соціального розвитку. Якщо відбувається дисбаланс цих співвідношень, маємо, наприклад, встановлення влади Гітлера внаслідок краху республіки Веймарської або ісламську революцію в Ірані 1979 року внаслідок скидання шахського режиму [1, с. 86].

Політичні процеси дуже різноманітні, тому виокремлюють наступні їхні типи: загальний, локальний, глобальний, регіональний, місцевий, зовнішньополітичний, внутрішньополітичний, керований, стихійний, творчий, руйнівний, конфліктний, компромісний, консенсусний, прогресивний, регресивний, явний, прихований, еволюційний (безперервний), революційний (дискретний), довготривалий, короткотривалий, одноманентний, бурхливий, спокійний, уповільнений тощо [2, с. 267–268]. Усі вони виділяються за певними характеристиками: динамікою перебігу, охопленням учасників, природою процесу, рівнем організації суспільства, ступенем керованості, спрямованістю суб'єктів політики, тривалістю та формою перебігу, характером спрямування, перебігу та середовища, де відбувається процес тощо [3, с. 423–447].

Основними характеристиками політичного процесу є політична діяльність, політичне функціонування, політична участь, політична модернізація тощо [4, с. 326].

Авторитет України сьогодні на міжнародній арені значно підвищився. Можна сказати, що наша країна знаходиться в центрі уваги світової спільноти а прямо чи опосередковано впливає на міжнародні політичні процеси. Одним з прикладів можуть бути вибори Президента Франції у 2022 р., на яких перемогу здобув Емманюель Макрон, приділивши увагу саме Україні. Він зацентрував увагу, що нашій країні потрібна підтримка з боку французів, які розуміли і підтримали таку політику. Таким чином, конкурентка Е. Макрона в цих перегонах – Марін Ле Пен – прогнала, приділивши увагу різкому росту цін на електроносії, що призвело до відповідного рівня інфляції, і не підтримавши Україну [5].

Сьогодні європейські країни, й не тільки, надають нашій країні військову, фінансову, гуманітарну допомогу, а також надають притулок громадянам. Показовим є той факт, що навіть біженцям з інших країн, на територіях яких також були воєнні дії, засуха чи інші природні катаклізми тощо, не надавали стільки підтримки та допомоги як українцям.

Проблема об'єктивного ускладнення структури політичних процесів, в тому числі міжнародних відносин, посідає важливе місце серед глобальних проблем сучасності, що зумовлене етнонаціональною дифузією, і породжує ще одну проблему – глобальної інформаційної безпеки, яка в свою чергу призводить до розробки і створення новітніх політичних технологій узгодження для взаємодії акторів міжнародних відносин через вплив інформаційних перетворень на свідомість і підсвідомість індивідів, що призводить до прискореної інтеграції як на регіональному, так і міжнародному рівнях. Такий наслідок цивілізаційних трансформаційних процесів початку ХХІ століття.

Без такого поняття як «інформаційна безпека» наразі не можна уявити два інших поняття: «міжнародна безпека» і «національна безпека».

Наразі, малюючи портрет «політичної особи» України (зважаючи на ступінь причетності до політичних процесів), можна визначити три типи: особа з активною позицією, демонструє прагнення скористатися свободою слова і світогляду через бажання стати депутатом чи членом партії; особа з опосередкованим ставленням до політики: максимальний несок – участь у голосуванні на виборах; особи з негативним ставленням до всього політичного, оскільки вбачає в цьому причину всіх своїх негараздів.

Інститут лідерства в нашій країні має на сьогодні суперечливий характер: велика кількість при недостатній якості або невисокому престижі. На жаль, типаж доволі прогнозований: якнайефектніше "подати" свою фігуру, не дбаючи про те, щоб виражати інтереси тих, хто підтримав їхнє лідерство.

Соціальні спільноти України в сучасних умовах проявляють себе повніше, а причетність етнонаціональних спільнот до політики змінилась докорінно.

Сьогодні в політичній сфері ЗМІ є інструментом маніпулювання громадською думкою, які сприяють дестабілізації політичної ситуації, формують відповідний імідж політичних діячів, провокують соціальні вибухи тощо.

Сучасні політичні процеси мають бути орієнтовані на теорію сталого миру задля попередження загрозливих конфліктних ситуацій в умовах триваючого процесу глобалізації та розширення можливостей міжнародного співробітництва. Інформаційні технології в політичній сфері прискорюють процеси відкритості, а отже, політика держав стає прозорішою.

Таким чином, політична діяльність не може бути прерогативою лише "сильних особистостей", "творчих еліт" або тих структур, які спеціально створені для здійснення політичної влади. Наша країна потребує вдосконалення ефективного діалогу між представниками владних структур і населенням, демонстрації громадянам не лише анонсованого права, а й їхньої ефективності під час прийняття політичних рішень.

Список літератури

1. Кін Дж. Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення. К.: К.І.С.: Аналітично-дослідницький центр "АНОД", 2000. 191 с. 2. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів : «Новий Світ-2000», 2016. Т.

1. 516 с. 3. Політична думка XX – початку XXI століть: методологічний і доктринальний підходи : підручник : у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми ; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів : «Новий Світ-2000», 2017. Т. 2. 535 с. 4. Політологія: підручник / [М. П. Требін та ін.]; за ред. проф. М. П. Требіна; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2018. 460 с. 5. Франція має підвищити голос: після виборів Макрон згадав про війну в Україні // <https://www.unian.ua/world/vibori-u-franciji-2022-pislya-drugogo-turu-emmanuel-makron-u-promovi-zgadav-pro-viynu-v-ukrajini-novini-svitu-11799972.html>

РОЛЬ КРАЇН «ВЕЛИКОЇ СІМКИ» У РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ

Панасенко Ганна Сергіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат політичних наук, доцент

E-mail: panasenko@karazin.ua

Гордієнко Ганна Сергіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: gordienkoanna16022002@ukr.net

На тлі розв'язання Російською Федерацією повномасштабної війни проти України вкрай важливим та необхідним аспектом економічних та політичних відносин стала міжнародна допомога. Більшість країн «Великої сімки» на початку агресію стали на бік нашої держави та визнали територіальну цілісність та незалежність країни. З огляду на це, досить вагомим значення та актуальності набуває обґрунтування ролі країн «Великої сімки» у формуванні міжнародної підтримки.

Роль держав, умови регулювання та чинники допомоги провідних держав світу досліджували у своїх працях багато вчених, серед яких М. Сафонов[4], С. Ступак [5], П. Куцик [3] та інші.

Велика сімка (G7) – це міжурядова організація, до складу якої входять найбільші економічно розвинені країни світу: Франція, Німеччина, Італія, Японія, США, Велика Британія та Канада. Лідери урядів цих країн періодично зустрічаються для вирішення міжнародних економічних і валютних питань, причому кожен член бере на себе головування на основі ротації. Основна мета G7 – обговорювати, а іноді й узгоджено діяти, щоб допомогти вирішити глобальні проблеми, приділяючи особливу увагу економічним питанням. З моменту свого заснування на початку 1970-х років група обговорювала фінансові кризи, монетарні системи та основні світові кризи, такі як дефіцит

нафти. Велика сімка також виступила з ініціативами щодо фінансування проблем і подолання криз, де вона бачить можливість для спільних дій[4].

G7 рішуче засуджує напад Росії на Україну та називає повномасштабне вторгнення військовим злочином, обіцяючи притягнути до відповідальності всіх винних. G7 беззаперечно відкидає незаконну спробу анексії Росією Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України, а також Автономної Республіки Крим та міста Севастополь. Також провідні країни наклали та будуть продовжувати накладати економічні санкції на Росію, а також фізичним та юридичним особам всередині країни та поза її межами, які можуть надавати економічну та політичну підтримку спробам Росії змінити територіальний устрій України. Також G7 засуджують навмисні ескалаційні кроки Росії, включаючи часткову мобілізацію резервістів і безвідповідальну ядерну риторику, яка ставить під загрозу глобальний мир і безпеку, підтверджують, що будь-яке застосування Росією хімічної, біологічної чи ядерної зброї матиме серйозні наслідки.

З огляду на життєздатне післявоєнне мирне врегулювання, G7 готові досягти домовленостей разом із зацікавленими країнами й інституціями та Україною щодо стійкої безпеки та інших зобов'язань, щоб допомогти Україні захистити себе, забезпечити своє вільне та демократичне майбутнє та стримати майбутню російську агресію[1].

G7 діють солідарно та в тісній координації, щоб подолати негативний вплив агресії Росії на глобальну економічну стабільність, у тому числі шляхом продовження співпраці для забезпечення енергетичної безпеки та доступності в країнах G7 та за їх межами[1].

Основними напрямками допомоги Україні є:

1. Фінансова підтримка. G7 підтримує зв'язок із фінансовими організаціями та регулює виплати. «Велика сімка» надасть державним підприємствам та приватному сектору України додаткові 3,5 млрд доларів.
2. Санкції проти РФ. Країни «Великої сімки» намагаються зменшити прибуток Росії від імпорту золота, а також шукають способи для повної ізоляції РФ на міжнародному ринку.
3. Гуманітарна допомога. За період повномасштабного вторгнення G7 надали Україні 2,8 млрд доларів гуманітарної допомоги.
4. Підтримка біженців. G7 надала українським біженцям коротко- та середньострокову допомогу. Забезпечили доступ до роботи, освіти та до соціального захисту настільки, наскільки це було необхідно.
5. Допомога з відбудовою. Лідери G7 підтримують міжнародний план відбудови, який розробила Україна. Країни «Великої сімки» закликають до інклюзивного, стійкого та економічного відновлення, яке зміцнить демократичні інститути, верховенство права та антикорупційні заходи в Україні.
6. Підтримка безпеки України після війни. Країни «Великої сімки» готові розширити співпрацю з Україною у сфері розвідки та обміну інформацією, і також у сфері енергетичної та морської безпеки.

Отже, країни «Великої сімки» є ключовими партнерами України у формуванні її національної безпеки та територіальної цілісності. Провідні

країни безпосередньо допомагають Україні відстоювати свій суверенітет, захищати себе та майбутнє. G7 продовжитимуть надавати фінансову, гуманітарну, військову, дипломатичну й правову допомогу та будуть рішуче підтримувати Україну стільки, скільки буде потрібно.

Список літератури

1. Дяченко Б. І. Роль країн «Великої сімки» у сучасних міжнародних економічних відносинах. Київ: Видавництво «Простір», 2022. 2. Заява лідерів країн “Великої сімки” (G7) стосовно ситуації в Україні URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/g7-statement-on-ukraine-11-october-2022/>. 3. Куцик П., Ковтун О., Башнянин Г. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку: монографія. Львів: Видавництво ЛКА, 2021. 594 с. 4. Сафонов М. Роль «Великої вісімки» у регулюванні сучасних світових політичних процесів: автореф. дис. канд. політ. наук: спец. 23.00.04 "Політичні проблеми". Київ, 2022. 5. Ступак С. Світові тенденції розвитку інвестиційно-інноваційних процесів. Вісник Одеського державного економічного Університету. Одеса, 2021. С. 188–198.

ПІВДЕННО-СХІДНА АЗІЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Панасенко Ганна Сергіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат політичних наук

E-mail: panasenko@karazin.ua

Ященко Катерина Олександрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: yaschenko2020uk12@student.karazin.ua

Значну частину тридцятирічної української незалежності наша зовнішня політика не приділяла необхідної уваги Південно-Східній Азії, у якій Україна має безліч можливостей. Країни цього регіону дуже довго і незаслужено перебували на периферії інтересів української зовнішньої політики та експорту. Але поступово увага до цього регіону набирає обертів.

На рівні Верховної Ради України (ВРУ) у 2020 році спостерігалось зацікавлення в посиленні співпраці з країнами Південно-Східної Азії. Зокрема, ВРУ прагне набути статусу спостерігача в Міжпарламентській Асамблеї АСЕАН. Листи від голови українського парламенту Д. Разумкова із відповідною позицією було передано генеральній секретарці МА АСЕАН Нгуєн Туонг Ван. Про це також говорила і віцепікерка ВРУ О. Кондратюк під час зустрічі із заступником Голови Ради Народних Представників Республіки Індонезія А. Сямсуддіном. Варто зазначити, що під час вебінару «Україна —

Малайзія: нові ринки, нові можливості» заступник Міністра закордонних справ Д. Сенік заявив, що Південно-Східну Азію визначено як ключовий пріоритет української зовнішньої політики в Азії [1, с.176].

В оновленій Стратегії національної безпеки від 14 вересня 2020 р. про регіон згадано як такий, де відчуватимуться наслідки конкурування між США та Китаєм. У контексті зовнішньополітичної діяльності в документі йдеться про взаємовигідне економічне співробітництво України з державами Азії. В експортній стратегії України на 2017–2021 рр. Індонезію, Таїланд і Філіппіни було зазначено як країни, на чійх ринках українські виробники мають значний потенціал для експорту [2].

Міністр закордонних справ України Д. Кулеба зазначив, що міцні двосторонні відносини та співпраця з країнами Південно-Східної Азії принесуть велику користь українській економіці – від зростання експорту до створення нових робочих місць. Варто лише поглянути на статистику зовнішньої торгівлі Малайзії, Індонезії, Сінгапуру, В'єтнаму і Філіппін, аби усвідомити, скільки «неораної цілини» лежить під ногами. Посольства України в Індонезії, Малайзії, Таїланді, Сінгапурі, а також В'єтнамі гарантують міцну основу для поглиблення наших взаємин з цими державами у сфері торгівлі, інвестицій та туризму. У 2019 р. кількість туристів з Південно-Східної Азії в Україну збільшилася [3].

Незважаючи на те, що шлях України до інтеграції в Європейський Союз залишається незмінним, Південно-Східна Азія може стати альтернативним напрямком зовнішньої політики.

Варто зазначити, що в торгово-економічному співробітництві ґрунтовних нових можливостей на європейському або американському ринку наразі немає, то ж Україні необхідно виходити на нові ринки.

Багато дослідників та експертів вважають, що найбільш перспективними відносини є з такими країнами Південно-Східної Азії як Індонезія, Тайланд, Малайзія, Сінгапур та В'єтнам.

Відносини з Республікою Індонезія у 2020 р. мали достатньо активний характер. Індонезія – країна АСЕАН, що входить до G20, двосторонній товарообіг з Україною перевищує 1 млрд дол. США. Країна є одним з покупців української бронетехніки і має з Києвом угоду про співпрацю в оборонній сфері. Також одним із головних напрямком співпраці є аграрний сектор. Україна постачає до Індонезії бронетехніку й пшеницю, а експортує каучук, електричні машини, каву, какао.

Звертаючи увагу на досить високий рівень номінального ВВП Таїланду та взагалі його соціально-економічну ситуацію, ця країна залишається ключовим партнером України серед країн регіону Південно-Східної Азії на довгострокову перспективу. У 2019 році Україна стала головним експортером зернових в країну. Таким чином, тайські інвестори демонструють велику зацікавленість щодо інвестування в агропромисловий сектор української економіки. Також перспективним є співробітництво в аерокосмічній та машинобудівній сферах.

Малайзія, попри велику відстань від України, залишається привабливим та перспективним торгово-економічним партнером нашої держави. Як українська, так і малайська сторони висловлюють взаємну зацікавленість у реалізації

спільних проєктів у сферах освіти, туризму, енергетики, сільського господарства з метою розширення двостороннього економічного, торговельного та інвестиційного співробітництва. Малайзія є дуже привабливою не тільки українським агроекспортерам, але й найбільш технологічним підприємствам промисловості – як ринок та інвестор [4, с. 19–21].

Сінгапур в Україні давно беруть як за приклад економічного та технологічного розвитку. Ця країна одна з небагатьох країн, з якими Україна має позитивне торговельне сальдо. Варто зазначити, що сінгапурський бізнес інвестував у створення українських паливних терміналів.

Пріоритетом МЗС України є залучення сінгапурських інвестицій в енергетику, логістику. Значні перспективи має науково-технічне співробітництво, адже Сінгапур – провідний науковий центр АСЕАН, зацікавлений у міжнародній співпраці, а Україна прагне створювати технопарки та залучити інновації.

Через пандемію у 2020 р. політичні та ділові контакти між Україною та В'єтнамом значно зменшились. Важливо зазначити, що торговельний дефіцит є дуже значним: імпорт з В'єтнаму перевищує наш експорт у чотири рази. Тому необхідно просувати українську продукцію до В'єтнаму, адже там зростає попит на аграрну продукцію. Перспективним напрямком співпраці є реалізація спільних інвестиційних проєктів, обмін технологіями, співпраця в галузі с/г машинобудування, в енергетичному секторі, будівництві [5].

Важливим практичним результатом розробленої МЗС України Азійської стратегії є те, що Дмитро Кулеба здійснив перший в історії України закордонний візит міністра до Камбоджі, а також на саміті АСЕАН підписав 10 листопада 2022 р. від імені України Інструмент про приєднання до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії [6]. Це можна вважати дуже потужним політичним сигналом підтримки. Україна стане першою країною Центральної Європи, яка приєднається до основоположного документу АСЕАН. Приєднання дасть Україні конкретні вигоди від політичного, військового та економічного співробітництва в торгівлі та збільшення експорту.

Стосунки України з країнами Південно-Східної Азії наразі знаходяться на підйомі. Нині слушний час для переходу до більшої активності у побудуванні відносин цими країнами, якому Україна надаватиме пріоритет у своїй зовнішній політиці. Активізація співробітництва з країнами цього азійського регіону є, насамперед, важливою в торговельному плані, адже країни Південно-Східної Азії визначаються як досить перспективні ринки для України.

Список літератури

1. Українська призма: Зовнішня політика 2020. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики “Українська призма”», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ, 2021. 344 с. 2. Указ Президента України №392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> ; 3. Кулеба Д.І. Ukraine's Road to Asia. *The Diplomat*. 2020. URL: <https://thediplomat.com/2020/04/ukraines-road-to-asia/>. 4. Гончарук А. З., Дроботюк О. В., Кіктенко В. О. та ін.] ; за заг. ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2021. 45 с. 5. Ерман Г. Величезні можливості. «Як Азія може змінити долю України».

URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-55173910> .6. Дмитро Кулеба на саміті АСЕАН підписав документ про приєднання України до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії від 10.11.2022 р. Міністерство закордонних справ України.
URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-na-samiti-asean-pidpisav-dokument-pro-priyednannya-ukrayini-do-dogovoru-pro-druzhbu-ta-spivrobotnictvo-v-pivdenno-shidnij-aziyi>

ФОРМУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ШВЕЦІЇ

Панова Ірина Олексіївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна,
кандидатка економічних наук

E-mail: iryna.panova@karazin.ua

Глющенко Ігор Ігорович

студент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: squibb7tv@gmail.com

Відносини між Україною та Швецією є достатньо плідними та тривають вже не одне століття поспіль. Зокрема, слід зазначити, що свій початок беруть ще за часів Івана Мазепи і, навіть, у важкий період становлення – кінець 1910-х років, двостороннє співробітництво не припинялось. А починаючи з 1918 року в Стокгольмі працювала українська дипломатична місія, що є яскравим свідченням дійових відносин [1].

Розпад Радянського Союзу посприяв зміцненню зв'язків між країнами. 19 грудня 1991 року Королівство Швеція визнало Україну як незалежну державу. Серед списку країн Північної Європи, які признали українську суверенність, саме Швеція була першою. Це, в свою чергу, свідчить про особливе ставлення шведів до України. Спільна історія, цінності, схожий менталітет народів – формують міцний базис для подальшої ефективної співпраці [2].

Досліджуючи питання щодо зацікавленості Швеції у розвитку двосторонніх відносин, можна дійти висновку, що країна має з цього політичну користь. Дана думка підтверджується польсько-шведською ініціативою «Східне партнерство», задум якого у поширенні євроінтеграційних відносин між країнами ЄС та ще шістьма країнами, в тому числі – з Україною [3].

Однак, де-факто, для шведського уряду і народу зокрема, це більш питання ідеї та поглядів. Шведи є активними прихильниками європейських та демократичних цінностей. Саме через це, наприклад, уряд Швеції не лише фінансово, а й також, передаючи власний досвід, допомагав Україні в процесі децентралізації місцевих органів влади. Нинішній посол Швеції в Україні

Тобіас Тиберг в питанні пріоритетів стосовно відносин між двома країнами окремо наголошував на тому, що дане питання було одним з найпріоритетніших протягом багатьох років [4].

У Верховній Раді України було створено депутатську групу з міжпарламентських зв'язків зі Швецією. Вона є ефективним інструментом прямого зв'язку та зміцнення співпраці, а також сприяє посиленню політичної взаємодії. Крім того, в Риксдазі існує парламентська група дружби з Україною, яка навіть власною назвою характеризує відносини між країнами [1; 7].

Політично-ідейний аспект простежується у діях Швеції – Королівство активно відстоює інтереси України на міжнародній арені, а саме: в питанні територіальної цілісності та безпеки країни. Міністерство закордонних справ України в своїх офіційних заявах неодноразово відзначало вагому роль Швеції у боротьбі з агресором, яка проявляється у вигляді економічної, військової, фінансової та гуманітарної допомоги [1].

Підтверджує цю думку стаття экс-посла Швеції в Україні Мартіна Хагстрьома, де він розповідав, чому його країна намагалася, але не змогла відстояти інтереси України в питанні Північного Потіку-2 у 2018 році. А також заяви Тобіаса Тиберга про те, що Швеція не має «втоми від України» і готова допомагати до кінця, надаючи усю можливу допомогу. Все це свідчить, що для Швеції всебічна допомога Україні є відстоюванням демократичних цінностей на міжнародній арені [4; 5].

Сьогодні економічні відносини між двома країнами потребують більш дієвих механізмів, які сприятимуть подальшій плідній роботі. Український уряд намагається активно залучати шведські інвестиції до створення спільних підприємств, а також відкриття постійних представництв провідних шведських компаній на території України [6]. Попри це, до 24 лютого 2022 року, шведські інвестори все одно побоювались вкладатися в українське господарство. Це пов'язано із високим рівнем корупції, адже у 2021 році держава займала 122-е місце зі 180 досліджених країн, а у 2006 – 99-е зі 163. Негативними факторами є й нестабільність в податковій та судовій системах. Все це створює відторгнення щодо вкладання фінансів [8, стор.22-23].

Очікується, що антикорупційні реформи, які активно впроваджуються в Україні, дозволять вирішити дану проблему, але треба розуміти, що це достатньо довгий та складний процес. Крім того, динаміка шведських інвестицій до та після 2014 року, має помітну відмінність, яка обумовлюється низкою значних політико-економічних подій в державі [8, стор.36-37].

Ряд науковців вважають, що «Шведська економічна модель» є привабливою для українського господарства. Та шляхом посилення шведсько-українських відносин Україні слід спромогтися перейняти даний досвід. Водночас, існують і критичні погляди стосовно цього, які зазначають, що ця модель не є актуальною, оскільки існує різниця в структурах держав, нормативно-правовій базі, географічних особливостях тощо. Тому вони не пов'язують шведську модель з особливостями відносин між країнами [9, стор.48-49].

Отже, відносини між Україною та Швецією є досить міцними і займають особливе місце на міжнародній арені. Вони характеризуються значною

відданістю у спільних справах та у сподіваннях на подальше багаторічне співробітництво, попри неблизьке розташування один до одного. А також спрямовані на посилення політико-економічної стабільності в усьому світі, зокрема, й на європейському континенті [4; 6]. Щоб досягнути теперішнього стану відносин, обидві країни вимушені були вдатися до значних поступок. Однак, той результат знайшов своє відображення у економічній, політичній, культурній та військовій сферах.

Список літератури

1. Офіційний сайт Посольства України в Королівстві Швеція Політичні відносини між Україною та Королівством Швеція. URL: <https://sweden.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/374-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-shvecijeju>; 2. Офіційний сайт Українського інституту національної пам'яті Визнання України як незалежної держави. URL: <https://old.uinp.gov.ua/publication/viznannya-ukraini-yak-nezaleznoi-derzhavi>; 3. Poland, Sweden defend 'Eastern initiative'. // Euractive. 2008. 28 травня. URL: <https://www.euractiv.com/section/med-south/news/poland-sweden-defend-eastern-initiative/>; 4. Льїн А. Ми мусимо допомагати на всіх рівнях — інтерв'ю з послом Швеції про гуманітарну, фінансову та військову підтримку України // НВ. 2022. 7 червня. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/interv-yu-z-poslom-shveciji-pro-pidtrimku-ukrajini-pislyarosiyskogo-vtorgnennya-novini-50247832.html>; 5. Маррін Хатстрьом Чому ми не могли зупинити «Північний потік-2»: стаття посла Швеції // Українська правда. 2018. 13 червня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/06/13/7083031/>; 6. Маррін Хатстрьом Швецію та Україну об'єднують не лише кольори прапорів, а й спільна історія, що бере свій початок від часів Київської Русі й вікінгів, і триває до нашого часу // LDaily. 2019. 24 червня. URL: <https://ldaily.ua/interviews/shvetsiyu-ta-ukrayinu-ob-yednyut-ne-lyshe-kolory-praporiv-a-j-spilna-istoriya-shho/>; 7. Офіційний сайт Вінницької обласної військової адміністрації. Сподіваємося на розширення співпраці між парламентами України та Швеції, - Дмитро Разумков // Вінницька ОВА. 2020. 26 травня. URL: <https://www.vin.gov.ua/news/top-povnyu/27240-spodivaiemosia-na-rozshyrennia-spiopratsi-mizh-parlamentamy-ukrainy-ta-shvetsii-dmytro-razumkov>; 8. Дарія Гайдай, Леонід Літра Аудит зовнішньої політики Україна-Швеція // Інститут світової політики. 2017. 27 с. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Aud_Ukr_Swed_ukr_net.pdf; 9. Кудряченко А.І., Кривонос Р.А., Солошенко В.В., Скандинавська модель: досвід для України. «Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України». (2017–2019 рр.). Київ: НАН України, С. 42–49. URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/4780/1/Skandinavska%20model%20dosvid%20dlia.pdf>

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Подлепіна Поліна Олександрівна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
кандидат економічних наук

E-mail: podlepina@karazin.ua

Війна є основною проблемою сучасної безпеки, яка відрізняється від злочинності та тероризму своїм глибоким проникненням у суспільство та довгостроковими наслідками [3]. Безпековий чинник є вкрай важливим для формування життєздатності та якості туризму, метою якого є генерування позитивного настрою та самопочуття людини, тому дослідження впливу воєнних дії на туристичну діяльність, яка принципово не сумісна з конфліктами, насильством та воєнною агресією, є актуальним, особливо беручи до уваги масштабне вторгнення Російської Федерації на територію України з 24 лютого 2022 року.

Зазначимо, що військові конфлікти виступають своєрідними деструктивними маркерами часу та змушують сегментувати історію розвитку будь-якого явища на три етапи: «до війни», «під час війни» та «після війни» [5].

Останні роки еволюційного довоєнного розвитку туризму в Україні характеризувалися кризою, викликаною COVID-19. Обмеження на пересування людей, як превентивний механізм розповсюдження вірусу, суттєво вплинули на економіку туризму, що призвело до майже повного припинення туристичної діяльності в усьому світі на піку пандемії. Коронакриза здійснила дифузний вплив на суспільство, що включає і порушення психологічного комфорту та здоров'я, і соціальні, економічні, культурні, політичні, технологічні та екологічні напрямки, що у сукупності ускладнило перебіг подій та прогнозування постковідних результатів [2].

За прогнозами UNWTO, 2022 р. повинен був стати відправним періодом у глобальному відновленні темпів розвитку міжнародного туризму. Так, попередні оцінки експертів визначали можливі доходи від експорту міжнародних туристичних послуг на рівні 1,2-1,3 трильйона доларів США, що на 60-70% більше, ніж у 2021 році, або 70-80% від 1,8 трильйона доларів США, зафіксованих у 2019 році [4]. Але, воєнна агресія Російської Федерації щодо України завдала руйнівного удару по все ще крихкій постпандемічній перспективі відновлення світового туристичного ринку, подовживши умови невизначеності та турбулентності, підриваючи довіру до безпеки подорожей навіть у дестинації сусідніх з Україною регіонів, ускладнюючи в тому числі економічне середовище функціонування суб'єктів туристичного підприємництва у формі підвищення цін на енергоносії, зростання рівня інфляції, знищення інфраструктури, загострення ситуації на ринку праці, що

створило кризу платоспроможності населення і змусило скорочувати такі витратні статті, як туризм, тощо.

Аналізуючи ситуацію, яка склалася в туристичні галузі України, можна констатувати, що війна спричинила відхилення від шляху відновлення туризму, створюючи розрив між рівнем, якого туризм міг би досягти за відсутності війни, та рівнем, фактично досягнутим у результаті війни. Отже, динаміка розвитку туристично-бізнесової активності характеризувалася перед військовою первинною нестабільністю, коли туристи усвідомлювали наявність значного рівня ризику, пов'язаного з поїздками, і подальшим занепадом в наслідок драматичних жорстких військових дій на українській території [5].

Аксіоматичне твердження про те, що туризм не розвивається на територіях збройних конфліктів, вимагає злагоджених дій від інституцій державної туристичної політики, бізнесових структур та інших ринкових стейкхолдерів щодо пошуку механізмів післявоєнного відродження галузі та векторів її подальшого розвитку. І як демонструє досвід деяких країн світу, підготовка до післявоєнної відбудови туристичної індустрії розпочиналася різними зацікавленими сторонами (туроператорами, готельєрами, громадськими діячами, транспортними компаніями тощо) задовго до закінчення війни, яка кардинально може змінити міжнародний туристичний профіль країни, породжуючи нові диференційовані туристичні продукти.

Державні інституції у тісній співпраці з приватним сектором туристичного ринку України вже почали працювати над створенням механізмів та стратегії «феніксу» для вітчизняної туристичної галузі. Робота ведеться за такими напрямками:

- розробка масштабної кампанії з популяризації України як країни вільних нескорених сміливих людей, тобто відбувається формування потужного туристичного бренду з трансляцією меседжу «Будь сміливим, відвідай та підтримай Україну»;
- активізація відкладеного внутрішнього туристичного попиту в рамках нової туристичної кампанії під назвою «Надихніться Україною» [1];
- наділення вже існуючої комунікаційної стратегії «Мандруй Україною» новим змістовним розумінням та усвідомленням причин подорожей, в рамках якої тури будуть формуватися з акцентуванням на місцях для кращого розуміння подій минулого та сучасності, включаючи в тексти екскурсій компаративні елементи історичного співставлення;
- розвиток ініціативи створення маршрутів пам'яті (меморіального туризму), в які увійдуть локації, пов'язані зі злочинами росіян та героїчним спротивом українців. Головним організаційним завданням при цьому вбачається недопущення овертуризму в таких місцях та десакралізації жертви, принесеної українцями заради перемоги [1];
- актуалізація колективними закладами розміщування функції фізичного та морального відновлення, що є важливим у період післявоєнної реабілітації населення, з перспективами трансформації в центри медичного туризму;
- формування адаптаційних бізнес-моделей для функціонування у нових умовах невизначеності та турбулентності;

- залучення іноземних інвестицій у форматі спільних програм відновлення туристичної інфраструктури тощо.

Зазначимо, що беручи до уваги багатий та різноманітний туристичний потенціал України, варто уникати формування моно мілітарі іміджу та диверсифікувати туристичну пропозицію, активно залучаючи до цього регіони, які відносно менше постраждали від воєнних дій.

Таким чином, перед вітчизняною туристичною індустрією постає багато викликів, пов'язаних з післявоєнною відбудовою, але як демонструє аналогічний досвід інших країн, завдяки системним злагодженим чітко скоординованим діям державних органів, підприємницьких структур, міжнародних організацій та інших зацікавлених суб'єктів міжнародної туристичної спільноти, цей процес має оптимістичні прогнози.

Список літератури

1. Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua>; 2. Подлепіна П. О., Кучечук Л. В. Проблеми та перспективи розвитку міжнародного туризму в постковідному світі. *Бізнес Інформ*. 2022. №7. С. 155–161. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-7-155-161>; 3. Valene L. Smith *War and tourism: An American ethnography*. *Annals of tourism research*. 1998. Volume 25, Issue 1. P. 202–227; 4. *Impact of the Russian offensive in Ukraine on international tourism*. URL: <https://www.unwto.org/impact-russian-offensive-in-ukraine-on-tourism>; 5. Sébastien Jacquot *Tourism and War*. *Via [En ligne]*. 2021. URL: <http://journals.openedition.org/viatourism/7095>.

УКРАЇНА ТА КРАЇНИ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ: РОЗВИТОК ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН В ЕКОНОМІЧНІЙ ТА ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРАХ У 2000-х рр.

Подолінна Дар'я Олександрівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Email: dariypersian2@gmail.com

Науковий керівник: к. і. н., доц. Онацький М.Ю.

Протягом останніх десятиліть країни Перської затоки, завдяки наявності на їх території значних запасів стратегічно важливих енергетичних ресурсів, поступово перемістилися з регіональної периферії у центр світових політичних та економічних процесів. У зв'язку з цим актуального значення набуває дослідження специфіки розвитку відносин між країнами Перської Затоки та Україною.

Слід зазначити, що стосунки між Україною та державами Перської затоки характеризуються неоднозначністю: відносини з одними країнами перебувають лише на етапі становлення (Ірак, Оман, Катар, Бахрейн), у той час як з іншими

вже налагоджена активна співпраця (Іран, Саудівська Аравія, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати).

Основними факторами, які впливають на динаміку відносин України з країнами Перської затоки можна назвати:

- енергоресурсний потенціал країн Перської Затоки;
- необхідність диверсифікації джерел постачання енергоресурсів;
- зацікавленість сторін в інвестиційній співпраці [3].

Взаємодія України та країн Перської затоки бере свій початок ще в 1991 р. Однак протягом 1990-х рр. стосунки між Україною та державами Затоки мали більше формальний характер. Про відсутність інтенсивної динаміки у відносинах Києва з державами Затоки свідчить порівняно вузька нормативно-правова база, яка визначала характер та напрями двосторонньої взаємодії України з країнами вказаного регіону, а також відсутність регулярних зустрічей на найвищому рівні.

Певна активізація стосунків Києва з країнами Перської затоки відбулась лише на початку ХХІ ст. Після 2000-го року відбулись і перші візити на найвищому рівні. Досліджуючи тенденції розвитку відносин України та держав даного регіону в 2000-х рр., можна виділити кілька етапів.

Перший етап охоплює 2000 – 2008 р. На даному етапі спостерігається активізація двосторонніх економічних відносин та збільшення обсягів двосторонньої торгівлі. Поглибленню економічної співпраці сприяло започаткування спільних ініціатив, як, наприклад, створення українсько-саудівської ділової ради в 2005 р. В цей же період між Україною та державами Затоки було укладено ряд економічних угод. Серед них – договір про сприяння та захист інвестицій між Україною та ОАЕ, угоди з ОАЕ та Кувейтом про уникнення подвійного оподаткування, а також протокол про утворення міжурядової українсько-кувейтської комісії з питань економічного, технічного та торговельного співробітництва [6; 7].

Другий етап припадає на 2009 – 2011 рр. В цей час простежуються негативні тенденції економічного співробітництва, проявом чого було зменшення обсягів товарообігу. Головною причиною цього стала світова економічна криза. Вона призвела до значного зниження інтенсивності двосторонньої торгівлі між Україною та країнами Перської затоки та значно вплинула на обсяги імпорту та експорту (див. табл. 1).

Таблиця 1.

**Динаміка двосторонньої торгівлі між Україною та КСА
у 2008-2010 рр. (млн. дол. США)**

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Товарообіг	968,63	506,47	681,91
Експорт	956,39	498,18	644,55
Імпорт	12,24	8,3	37,36

Складено автором за джерелом: [4].

Подолання негативних наслідків економічної кризи сприяло налагодженню економічних зв'язків України з державами Перської затоки. Період з 2012 по 2021 рр. у стосунках Києва з монархіями Затоки можна назвати своєрідним «проривом» (принаймні з точки зору розвитку економічної співпраці). Спостерігається поступове зростання двостороннього товарообігу та збільшення обсягів інвестицій з країн даного регіону в українську економіку.

Головним економічним партнером України в регіоні виступає Саудівська Аравія. Про це свідчать масштаби економічної співпраці двох держав. Станом на 2021 р. товарообіг між Україною і КСА склав 957,1 млн дол. Український експорт становив суму 768,60 млн. дол., імпорт з КСА – 188,5 млн дол. [5]. Якщо брати в порівняння показники двостороннього торговельно-економічного співробітництва за той самий період між Україною та ОАЕ, то загальний обсяг торгівлі товарами склав суму 616,2 млн. дол., експорт українських товарів – 530,8 млн. дол., імпорт товарів до України – 85,4 млн. дол. [6].

У той же час, слід зазначити, що структура торгівлі товарами між двома країнами свідчить про домінування сировинної складової українського експорту. Головними експортними позиціями з української сторони виступає металургійна та сільськогосподарська продукція. Найбільшу частку в торгівлі займають зерно, яке в основному імпортується до Саудівської Аравії і Катару, а також металургійна продукція, яку в основному імпортують ОАЕ, Бахрейн і Саудівська Аравія. Іншими важливими статтями експорту виступають рослинні та тваринні жири, м'ясомолочна продукція, мед. Більш технологічний експорт включає ядерні реактори, котли, машини та вироби з чорних металів. Їх частка менша, але вони входять до п'ятірки найбільш експортованих товарів до ОАЕ, Катару та Кувейту. Що стосується частки високотехнологічної продукції в структурі українського експорту, то вона є набагато нижчою [5; 6; 7].

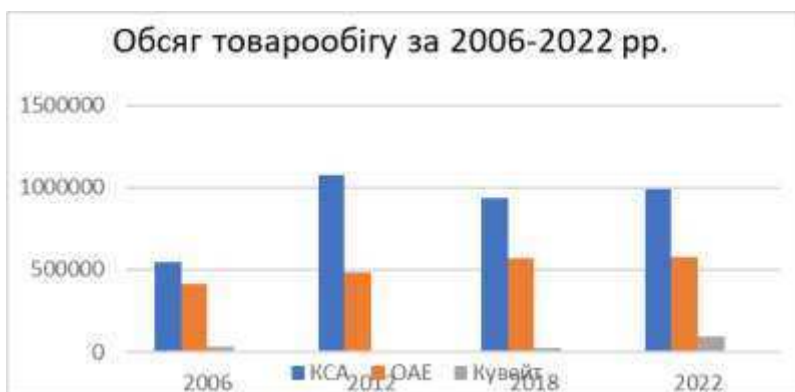

Рис. 1. Динаміка обсягу товарообігу України з Королівством Саудівська Аравія, Об'єднаними Арабськими Еміратами та Кувейтом за 2006-2022 рр. [8].

Важливою складовою двосторонніх стосунків між Україною та державами Затоки в другому десятилітті ХХІ ст. стала сфера туризму. Слід зазначити, що протягом останнього десятиліття кількість українців, які щорічно відвідують країни Перської затоки з туристичною метою, суттєво зросла. Впевнене лідерство тут утримують Об'єднані Арабські Емірати та Королівство

Саудівська Аравія, на які припадає значна частка туристичного потоку з України. Так, за статистичними показниками, у 2021 р. столицю ОАЕ відвідало понад 250 тис. українців, тоді як за період з травня по липень того ж року Україну відвідало понад 29 тис. туристів з ОАЕ та КСА. Зростанню обсягів туристичного потоку багато в чому сприяло запровадження безвізового режиму між Україною та ОАЕ, а також відкриття нових прямих авіарейсів після пандемії COVID-19 [11].

Певна активізація близькосхідного вектору української зовнішньої політики спостерігалась у період президентства П. Порошенка. Про це свідчать його візити до Саудівської Аравії, ОАЕ, Катару та Кувейту в 2017 – 2018 рр. та укладені в цей період угоди. Зокрема, ході цих візитів було обговорено питання економічної та оборонної співпраці, укладено Договір про співробітництво у сфері культури між кабінетом міністрів України та урядом Об'єднаних Арабських Еміратів, а також підписано Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом ОАЕ про взаємне скасування візових вимог [5; 6].

Одним із основних напрямів співробітництва між Україною та країнами Перської затоки у цей період виступає також гуманітарна сфера. Так, Київ підписав угоди про співробітництво у сфері культури та мистецтва майже з усіма країнами Перської затоки. Окремі Угоди про співробітництво в медичній, освітній та культурній сфері підписані з Королівством Саудівська Аравія. В рамках цих угод здійснюється співпраця в сфері музично-театрального мистецтва [8]. Протягом 2017 – 2021 рр. Україна брала активну участь у різноманітних фестивалях, що проходили в Саудівській Аравії та Об'єднаних Арабських Еміратах. Наприклад, Україна була представлена на щорічному фестивалі культурної спадщини емірату Шарджа (2019 р.), а також на фестивалі «Спадщини шейха Заїда» (2017 – 2020 рр.) в ОАЕ. Відбулись також гастролі балетної трупи та оркестру Національного академічного театру опери та балету України ім. Т.Г. Шевченка [11].

Початок третього десятиліття XXI ст. в історії відносин України з державами Перської затоки характеризується скороченням інтенсивності обсягів економічного співробітництва. Зокрема, знизилась обсяги двосторонньої торгівлі. Це обумовлено глобальною кризою, яка спричинена пандемією COVID-19, а також початком військового вторгнення Росії на територію України.

У той же час навіть у таких складних умовах Київ демонстрував певну зацікавленість у поглибленні двосторонньої взаємодії України. Протягом останніх років було здійснено кілька офіційних візитів на міністерському рівні: робочий візит міністра закордонних справ України Д. Кулеби до Об'єднаних Арабських Еміратів (2020 р.) та візит заступника Міністра розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України (2019 р.) [5; 6]. Під час своєї щорічної зустрічі з українськими послами в 2020 р. президент В. Зеленський підкреслив позитивну динаміку в співпраці з країнами Перської затоки, а міністр закордонних справ України Д. Кулеба на онлайн-брифінгу МЗС 24 грудня 2020 р., підсумовуючи результати роботи українського дипломатичного відомства, особливо відзначив розвиток співробітництва з Катаром [3].

Втім, слід визнати той факт, що як і в попередні роки регіон Перської затоки не виступає одним із основних векторів міжнародної політики України. Так, у Стратегії національної безпеки України до 2020 р. Близький Схід згадувався лише в загальному контексті. У документі вказувалось лише на необхідність розвивати взаємовигідне економічне співробітництво та вирішення спільних проблем безпеки. У Стратегії національної безпеки України від 2021 р. регіон Близького Сходу, включаючи субрегіон Перської затоки, теж не виділяється в окремий пріоритетний напрям політичної та економічної взаємодії України [1].

Таким чином, у першій чверті XXI ст. в історії стосунків України та країн Перської затоки можна виділити кілька етапів, кожен з яких мав свої специфічні риси. Основними напрямками двостороннього співробітництва є економічна та гуманітарна сфери. Головним партнерами України в даному регіоні виступають Саудівська Аравія (на яку припадає основна частка двостороннього товарообігу), Об'єднані Арабські Емірати та Катар. Динаміка відносини Києва з країнами Перської затоки протягом перших двох десятиліть XXI ст. свідчить про те, що ці стосунки не відрізнялись високим ступенем активності, а потенціал, який може принести двостороннє співробітництво, наразі використовується далеко не в повному обсязі.

Список літератури

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>;
2. Абумуфрех Х. Зовнішньоекономічні відносини України з країнами Перської затоки: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Х. Абумуфрех; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2014. 203 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Abumufrekh_Murad_Makhmud_Khasan/Zovnishnoekonomichni_vidnosyny_Ukrainy_z_krainamy_Perskoi_zatoky.pdf?PHPSESSID=bop9i7lurp23sa1e9te7hhv2s6;
3. Герасимчук А. Перська затока: вибір та можливості України / аналітична записка URL: <http://prismua.org.tilda.ws/persiangulf>;
4. Шелест Г. Стратегія активізації співпраці України з країнами Перської затоки / аналітична доп. URL: <https://www.academia.edu/>;
5. Співробітництво України з Королівством Саудівська Аравія / Посольство України в Королівстві Саудівська Аравія / URL: <https://saudiarabia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/532-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-sauidivsykoju-aravijeju/torgovelyno-ekonomichne-ta-investicijne-spivrobotnictvo-ukrayini-z-korolivstvom-sauidivska-araviya>;
6. Українсько-еміратське співробітництво / Посольство України в Об'єднаних Арабських Еміратах / URL: <https://uae.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/obyednani-arabski-emirati/torgovelyno-ekonomichne-spivrobotnictvo-ukrayini-z-uae/tes>;
7. Співробітництво між Україною та Державою Кувейт / Посольство України в Державі Кувейт/ URL: <https://kuwait.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/421-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kuvejtom>;
8. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Королівством Саудівська Аравія / Посольство України в Королівстві Саудівська Аравія/URL: <https://saudiarabia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/533-kulyturno-gumanitarne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-sauidivsykoju-aravijeju>;
9. Ukraine's Foreign Trade in Goods / URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/ztt/ztt_e/ztt1205_e.html;
10. Об'єднані Арабські Емірати, особливості країни / Луганська обласна державна адміністрація / URL: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/zovnishnoekonomichni-vidnosini-ukrayini-z-radoyu-spivrobotnictva-arabskih-derzhav-perskoyi-zatoki>;
11. Україна прийняла 35 тисяч туристів з Перської затоки за три місяці / URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/08/17/676959/>;

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНО-ЕКСКУРСІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Посохов Іван Сергійович

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат історичних наук, доцент

E-mail: ivanposokhov@karazin.ua

Мукомел Влада Владиславівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: vladamukomel.16@gmail.com

Культурний туризм відіграє помітну роль у розвитку міжнародного туризму. В останній час спостерігається зростання інтересу до релігійних уявлень інших народів з метою пізнання їх культури, побуту та традицій. Сьогодні екскурсії на релігійну тематику проводяться в світі майже скрізь: в церквах, мечетях та храмах. Такі екскурсії стали популярними для людей різного віросповідання, з метою виховання толерантності та поваги до інших культур та релігій. Екскурсії в релігійні центри, знайомство з різними релігійними об'єктами стають невід'ємною частиною як релігійних турів, так і комбінованих турів культурно-пізнавального спрямування.

Інтерес до українських культурних споруд обумовлений різноманітністю релігійних споруд різних конфесій, які належать різним релігійним організаціям України. Однак, серед 18453 культурних споруд України, лише 1645 занесені до переліку пам'яток архітектури національного значення України та 11 сакральних споруд занесені до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.

Статистичний аналіз об'єктів сакральної архітектури по областях України свідчить про високий потенціал для розвитку релігійного туризму. До найкраще забезпечених сакральними спорудами областей належать Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, де переважно більшість становить дерев'яна культова архітектура; а також Чернігівська область, яка представляє сакральну архітектуру доби Гетьманщини переважно стилю козацького бароко. Як наслідок, культова архітектура є важливим чинником формування дестинацій для приваблення екскурсантів до областей України.

Варто зазначити, що культурно-релігійний туризм стосується не лише споглядання сакральної архітектури, а також відвідання музеїв пов'язаних з

релігійною сферою. Релігійні музеї відвідують скоріше звичайні туристи, ніж паломники. Однак, визначити точну кількість відвідувачів в цих музеях неможливо, адже не існує детальної статистики.

Інфраструктура культурно-релігійного туризму дещо відрізняється від звичайного туризму. В даному випадку закладами розміщення можуть стати монастирі, а закладами харчування – трапезні. Сувенірна продукція також буде відрізнятися від звичайної сувенірної продукції в культурно-пізнавальному туризмі. В культурно-релігійному туризмі сувенірами можуть виступати як звичайні продукти (магніти, листівки, канцелярія з зображенням міста), так і суто релігійні речі (свічки, ладанки, ікони тощо) [1, с.134].

Як би дивно це не звучало, але релігійні об'єкти на рівні з музеями та арт-галереями також повинні бути залучені до технологічного прогресу. Однією з перспектив на майбутнє для церков України є використання інформаційних технологій. Деякі храми вже починають втілювати такий досвід в життя. Наприклад, дерев'яна церква Архістратига Михаїла в Комарно, яка є пам'яткою архітектури національного значення, бореться за звання туристичного магніту громади. В 2021 р. храм презентував 3D-мапінг. Такий досвід інтерпретації історії дерев'яної святині був для України вперше. За допомогою світла та звуку у храмі «повернули» до життя втрачені елементи іконостасу та надали можливість глядачам побачити церкву, коли вона ще була діючою [5].

У ХХ ст. на території України було знищено близько 80% унікальних церков, тож віртуальна реальність – це єдиний шанс побачити їх знову. До того ж, це може стати додатковим фактором залучення туристів до регіону. Прибуток від такої діяльності релігійна громада або будь-хто інший, в чий власності знаходиться церква, може витратити на відновлення та реставрацію релігійного об'єкту.

Ще одним прикладом співпраці церкви та інформаційного простору є дерев'яні церкви Закарпаття. Міністерство культури України та Google оцифрували 8 дерев'яних церков регіону і створили спеціальний сайт “Дерев'яні Церкви Карпатського Регіону”. Також було створено віртуальний тур, де можна дізнатися більше про ці церкви. 3D-тури всіх цих церков є доступними і в режимі Street View на Картах Google [2]. Отже, на підставі наведених даних, є декілька варіантів його розвитку на території нашої країни.

Одним з найлегших варіантів є 3D-тури. На сьогодні це – певна реклама, адже саме вони дають змогу детально показати атракцію більш реалістично, ніж при перегляді звичайних фото або читанні опису. Зараз більшість об'єктів використовують 3D-тури на своїх веб-сайтах як спосіб залучення туристів. Останнім часом багато церков та храмів також почали активно використовувати 3D в своїй практиці.

Наступним варіантом приваблення туристів до церкви є віртуальна реальність. Технології віртуальної реальності в церковній архітектурі можна використовувати у двох випадках. В першому, це задля можливості побачити церкву, храм або собор в її початковому вигляді за допомогою окулярів доповненої реальності. Інший спосіб реалізації віртуальної реальності – це можливість побачити та «погортати» унікальні старовинні експонати, експозиція яких є ризикованою.

Ще одним варіантом розвитку релігійно-екскурсійного туризму є інтерактивні інсталяції в церквах. Наприклад, відвідувач наводить всій гаджет на 3D-модель церкви, а технологія доповненої реальності оживляє її, дозволяє побачити з різних боків, розглянути детально матеріал, з якого вона виготовлена.

Найпопулярнішим способом залученням церков до екскурсійного туризму все-таки залишається влаштування музеїв всередині них. Але не завжди наявність музею при церкві може гарантувати велику кількість відвідувачів. Тож, музею при церкві не заважало б звернутися до сучасних інформаційних технологій.

Ще одним перспективним варіантом розвитку релігійно-екскурсійного туризму є досвід Великобританії та реалізація так званого «чемпінгу» на території України. По-перше, в Україні є багато унікальних релігійних споруд, підтримувати які досить важко. Здача церковних приміщень для ночівель забезпечить надходження додаткових коштів на утримання храмів. По-друге, зараз дуже популярний «туризм емоцій», тому можливість того, що турист обере для себе відчуття атмосфери церкви та переночувати в ній набагато більша, ніж просте споглядання архітектури. Варто сказати, що всі виручені кошти від ночівлі в храмі підуть на підтримання храму в належному стані. В даному випадку саме чемпінг стане фактором збереження унікальності архітектурної споруди.

Отже, Україна має перспективи для розвитку релігійно-екскурсійного туризму і має масу цікавих сакральних об'єктів для приваблювання туристів. Сакральна архітектура стає передумовою для формування нових екскурсійних маршрутів, які можуть зацікавити як певну групу туристів (паломників), так і туристів різної віри, метою подорожі яких є релігійно-екскурсійний туризм. Проблемами організації даного виду туризму є значне руйнування церковної архітектури внаслідок війни в Україні, недостатній нагляд за архітектурою та нестача коштів на її відновлення, юридичні проблеми, мала обізнаність туристичних представників країни про можливості використання релігійних об'єктів на потреби туризму. Серед наявних перспектив маємо зазначити наступні: 3D-тури храмами та соборами, VR-реальність, де можна побачити, як храм виглядав сотні років тому, інтерактивна інсталяція, де можна оживити предмет за допомогою гаджету, 3D-мапінг, влаштування музеїв всередині церков, чемпінг-туризм тощо.

Список літератури

1. Божук Т.І. Формування релігійно-туристичної індустрії. *Географія та туризм*. 2011. Вип. 14. С. 132-136.
2. Віртуальна мандрівка дерев'яними церквами Карпат. Львів в горі: веб-сайт. URL: <https://lviv.vgorode.ua/news/sobytyia/326685-virtualna-mandrivka-v-merezhi-zlavuvsia-3d-tur-derevianymy-tserkvamy-karpat>.
3. Державний реєстр національного культурного надбання / Науково-дослідний інститут пам'яток-охоронних досліджень. URL: <https://web.archive.org/web/20070304014821/http://www.heritage.com.ua/reestry/index.php?id=71>.
4. Реставрація об'єктів культурної спадщини. Слово і діло: веб-сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/09/15/infografika/kultura/yaki-obyekty-kulturnoyi-spadshhyni-minkult-planuye-restavruvaty-2021-roczni>.
5. 3D-мапінг дерев'яної церкви на Львівщині. *Твоє місто*: веб-сайт. URL:

https://tvoemisto.tv/news/v_ukraini_vpershe_pokazhut_unikalnyy_3dmaping_istorii_derevyanoi_tse_rkyu_na_lvivshchyni_125239.html. 6. У Чернігівській області у віртуальній реальності відтворили Вознесенську церкву, знищену більшовиками. ТСН: веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/tsikavinki/u-chernigivskiy-oblasti-u-virtualniy-realnosti-vidtvorili-vozneshensku-cerkvu-znischenu-bilshovikami-1749568.html>.

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ НА БЕЗПЕКОВУ СКЛАДОВУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ

Ритова Валерія Юрїївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: valeriary41@gmail.com

Науковий керівник: д. і. н., проф. Лиман С.І.

Війна, розв'язана Росією проти України, підвищила рівень загроз і ризиків для безпеки Європи. Слідом за цим, у травні 2022 року Швеція і Фінляндія подали заявки на членство в НАТО, що знову вивело на порядок денний питання про розширення альянсу. Дві країни, які брали участь у програмі НАТО "Партнерство заради миру" з середини 1990-х років, підтримували дуже тісні зв'язки з Північноатлантичним альянсом. Крім того, генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявляв, що Швеція і Фінляндія - дві найбільш близькі до альянсу країни. Однак, оскільки Росія становила ризик як для Європи загалом, так і для обох країн, це змусило Гельсінкі та Стокгольм подати заявку на вступ до НАТО якомога швидше [1].

Російську агресію проти України у Стокгольмі розглядають як найбільший виклик європейській безпеці з часів Другої світової війни. Серед нових загроз, з якими зіткнулася Швеція безпосередньо, слід відзначити збільшення російських сил у Балтійському регіоні, вторгнення російських винищувачів у шведський повітряний простір, а також імітацію ядерної атаки проти Швеції. Погіршення безпекової ситуації змусило керівництво країни радикально переглянути свою політику у сфері безпеки та оборони. Вперше за понад два десятиліття уряд ухвалив рішення про суттєве збільшення фінансування шведських збройних сил – на 11% [2]. По суті, шведський уряд прямо заявив про підготовку своїх збройних сил на випадок військової агресії, визначаючи сценарії потенційних воєнних загроз.

Серед основних політичних сил Швеції немає розбіжностей щодо допомоги Україні та підтримки її на міжнародному рівні. Політика уряду здійснюється трьома напрямками: координація заходів проти агресії Росії з боку ЄС, підтримка України у проведенні реформ і робота для забезпечення мирного розвитку у регіоні у довгостроковій перспективі [3]. Під час візиту до Києва глава МЗС Швеції Маргот Валлстрьом (листопад 2014 р.) наголосила, що

Швеція розглядає Україну як важливого партнера у створенні умов для зниження напруженості та мирного розвитку у регіоні. Попри те, Швеція докладає зусиль, аби переконати своїх партнерів всередині ЄС у необхідності продовження політичної та фінансової підтримки України.

Протоколи про вступ Швеції та Фінляндії до НАТО були підписані країнами-членами Альянсу на засіданні Північноатлантичної ради 5 липня 2022 р. Після того, як всі країни-члени НАТО ратифікують протоколи про вступ, Швеція та Фінляндія зможуть приєднатися до Альянсу. Після цього питання вступу Швеції до НАТО має бути передане на затвердження Риксдагу [4].

Участь у Програмі партнерство заради миру підкреслюється в протоколах щодо затвердження членства Швеції:

1. Доцільно аргументувати позицію тим фактом, що обов'язковість процедури подання плану дій щодо членства не є закріпленою в офіційних документах НАТО, а всі первинні роз'яснення щодо запровадження цього механізму підтверджують його дорадчу функцію, а не обов'язкову умову, що, зокрема, підтверджено і випадком Швеції. Теж саме вже лунає в інтерв'ю американських дипломатів, але це є позицією 1 з 30 країн-членів.
2. Країни, які отримували ПДЧ мали на меті через консультації та затвердженій перелік реформ наблизитися до стандартів НАТО, ринкової економіки та належного рівня врядування.
3. Найскладнішим аргументом є відповідність вимозі внеску в європейську безпеку, який є єдиною незмінною вимогою з 1949 р. Питання російської агресії актуалізувало цей індикатор. Саме на додатковій вазі та спроможностях Швеції у захисті від російської агресії та зміцненні європейської безпеки наполягають у більшості пояснювальних записок до ратифікаційних подань у національних парламентах країн-членів [5].

Проте Швеція зіштовхнулася також з труднощами вступу до НАТО. Для вступу до НАТО Швеції необхідна ратифікація протоколів про приєднання до альянсу всіма його 30 членами; наразі їх ратифікували 24 держави. Спочатку Туреччина виступала проти включення двох північноєвропейських країн в організацію, звинувачуючи Гельсінкі і Стокгольм у небажанні боротися з тероризмом і вимагаючи депортації курдських активістів, які мешкали у Швеції [6].

28 червня 2022 р. на саміті НАТО було підписано меморандум про взаєморозуміння; Туреччина погодилася підтримати заявку двох країн на вступ до Північноатлантичного альянсу в обмін на обіцянку Швеції боротися з тероризмом, яку було закріплено в документі.

Міністр юстиції Туреччини Бекір Боздаг розкритикував Швецію через відсутність будь-яких зрушень у питанні екстрадиції підозрюваних Анкарою в тероризмі [7].

За словами Бекір Боздага, Гельсінкі і Стокгольм "не зробили жодних кроків" за досягнутими 28 червні 2022 р. домовленостями. Анкара стверджує, що обидві країни продовжують підтримувати терористичні організації. Б. Боздаг нагадав, що ратифікація вступу Швеції до НАТО потребуватиме

схвалення з боку турецького парламенту – Гельсінкі та Стокгольм не отримують його, якщо не виконають вимоги Анкари [8].

Тому ставити крапку в ратифікованих документах ще рано. Попереду, всупереч сподіванням США, довгий процес ухвалення непростого для багатьох членів альянсу рішення.

Отже, Швеція донині зберігає активну підтримку України у конфлікті з РФ. На часі відбувається пошук шляхів більш ефективного забезпечення безпеки європейськими країнами загалом та Україною, зокрема. Це здійснюється в межах поступової трансформації національних безпекових парадигм в умовах нових безпекових викликів (у межах систем регіональної європейської безпеки та системи глобальних міжнародних безпекових механізмів). Безпека та забезпечення територіальної цілісності України має безпосередній вплив на безпеку європейського континенту, у зв'язку з чим криза в Україні є можливістю вдосконалити безпекові механізми окремих країн та посилити або остаточно втратити потенціал нинішніх міжнародних організацій (ЄС, НАТО, ОБСЄ тощо) чи безпекових альянсів.

Список літератури

1. Sweden, Finland have to comply with memorandum to be part of NATO: *Türkiy* URL: <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/sweden-finland-have-to-comply-with-memorandum-to-be-part-of-nato-turkiye/2629638>
2. Landstrategi för utvecklingssamarbetet med Ukraina: 1999-2001. – Stockholm: UD:s informationsbyrå, 1999. – S. 2.
3. Patrinskii, O. Skandinavshchina v davnoi Rusi (Saint Petersburg 1887)
4. Memorandum on Sweden's NATO membership circulated URL: <https://www.government.se/press-releases/2022/10/memorandum-on-swedens-nato-membership-circulated/>
5. Процедура надання плану дії щодо членства (ПДЧ) – URL: <http://prismua.org/120497534678-2/>
6. Уже 28 країн НАТО ратифікували вступ Швеції та Фінляндії. Залишилися ще дві URL: <https://hromadske.ua/posts/uzhe-28-krayin-nato-ratifikuvali-vstup-shveciyi-ta-finlyandiyi-zalishilisya-she-dvi>
7. Despite diplomacy, Hungary & Turkey still blocking Sweden and Finland from NATO URL: <https://www.euronews.com/2022/11/04/hungary-and-turkey-are-the-last-two-roadblocks-to-nato-membership-for-finland-and-sweden>
8. Turkey holds off on Finland and Sweden in NATO URL: <https://www.dw.com/en/turkey-is-in-no-rush-for-finland-and-sweden-to-join-nato/a-63643782>

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКУ ТА СВІТОВУ БЕЗПЕКУ

Руденко Світлана Сергіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: rudenko2021uk12@student.karazin.ua

Науковий керівник: к. е. н., доц. Шамара І.М.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, стало найбільшою загрозою для системи безпеки не тільки Європи, а й усього світу. У більш структурному сенсі, воно розвалило всю архітектуру

безпеки, яка наполегливо будувалась з часів кінця Другої світової війни, включно з міжнародними зобов'язаннями, узгодженими за минулі 30 років. Для багатьох військових експертів війна проти України – це далеко не обмежений конфлікт, це може бути початок подальшої територіальної експансії країною агресором [3].

Для того щоб зрозуміти, як ситуація в Україні впливає на безпеку в ЄС варто побудувати певний алгоритм. Розпочнемо з того, що мотивами Президента РФ В. Путіна є зовсім не «денацифікація» України і не захист російського народу від «ворожого» Заходу. Насправді головними цілями є недопуск розширення Північноатлантичного альянсу і Європейського Союзу. Дана ідея є сигналом для інших колишніх радянських республік, таких як Грузія і Молдова, а також для держав-членів ЄС, які наразі подали заявки вступу до НАТО. В свою чергу, це призводить до напруження й у країнах, що межують із Україною: Польща, Румунія, країни Балтії. І, як підсумок, війна в Україні загрожує всьому Європейському Союзу та Західному світові в цілому.

Однією з маніпуляцій російської влади в російсько-українській війні є також цілеспрямоване продовження підвищення рівня ризику можливого застосування ядерної зброї. Передусім вони вдаються до цього з метою відбити у західних союзників бажання надавати військову підтримку Україні та вселити страх у тих, хто приймає рішення. У порівнянні з практикою часів холодної війни, сьогодні кремлівські пропагандисти і офіційні особи вдаються до вкрай безвідповідальної риторики, виступаючи за використання ядерного арсеналу Росії проти України і, можливо, навіть проти країн НАТО. Довготривале табу, яке робило реальне застосування ядерної сили немислимим, було на словах знято [3].

Нинішня ситуація вимагає від Західного світу швидких, чітких, рішучих дій. Він має стати сильнішим і більш дієздатним гравцем у сфері безпеки і оборони. 21 березня 2022 року на зустрічі у Брюсселі міністрами закордонних справ та оборони країн-членів ЄС було схвалено стратегію в галузі безпеки та оборони – «Стратегічний компас». Грунтуючись на спільному розумінні мети та відповідальності, стратегія визначає чіткі цілі та проміжні результати за чотирима напрямками: діяти, інвестувати, співпрацювати і забезпечувати безпеку.

З метою швидко й чітко діяти у разі виникнення кризи, за цим документом ЄС: створить потужний потенціал швидкого розгортання ЄС чисельністю до 5000 військовослужбовців для різних типів криз; проводитиме регулярні навчання на суші та на морі; посилюватиме військову мобільність; посилюватиме цивільні і військові місії та операції ЄС в рамках СПБО. Для забезпечення безпеки: посилюватиме свої можливості з аналізу розвідувальної інформації; розвиватиме гібридний інструментарій і групи реагування, інструментарій цифрової дипломатії; розробить космічну стратегію; буде протидіяти інформаційним маніпуляціям.

Таким чином, держави-члени ЄС зобов'язалися суттєво збільшити свої оборонні видатки, щоб відповідати своїм колективним амбіціям щодо скорочення критичних прогалів у військовому та цивільному потенціалі та зміцнення своєї європейської оборонної технологічної та промислової бази. З метою протидії спільним загрозам і викликам ЄС посилюватиме співпрацю зі

стратегічними партнерами, такими як НАТО, ООН та регіональними партнерами, включаючи ОБСЄ, АС та АСЕАН [1].

Врешті-решт, під тиском подій, що відбуваються, Західний світ ухвалив пакет жорстких санкцій, які вже впливають на здатність Росії фінансувати свою війну та російську економіку в цілому. Така швидка реакція спонукала інші країни до узгодження та не менш жорсткі заходи, в т. ч. традиційно нейтральну Швейцарію. Що дійсно знаменує історичну зміну, так це рішення ЄС озброїти і підтримати Україну. Незважаючи на свою прихильність до багатосторонності та мирного вирішення конфліктів, союз був змушений прийняти це рішення через односторонню агресію Росії проти сусідньої країни всупереч міжнародним правилам. Ця нова мужність і готовність захищати цінності може стати початком довгоочікуваної конкретизації таких концепцій, як «відкрита стратегічна автономія», «Європейський суверенітет» та «Європейський оборонний союз», які широко обговорювалися останніми роками [2, с. 2].

В червні 2022 року на саміті в Мадриді країни-члени НАТО визнали, що здатність України стримувати російську агресію формуватиме безпечове середовище на наступні роки. Саме тому було запропоновано надати посиленій Пакет підтримки.

Нині обсяги і швидкість постачання Україні більш сучасних систем озброєння продовжують бути вирішальними для запобігання долання Росією української оборони. Нова Стратегічна концепція НАТО, яка була прийнята в Мадриді 29 червня 2022 року, чітко спрямовує альянс в напрямку більш жорстокої форми стримування на основі посиленої передової оборони. Значна і постійна військова присутність, підкріплена попереднім розміщенням техніки і стратегічним попереднім призначенням бойових сил, тепер є частиною нової моделі сил НАТО. Мета масового збільшення наявності військ у стані високої готовності має важливе значення для ефективного стримування. [3].

Отже, внаслідок російсько-української війни були здійснені важливі трансформаційні процеси в архітектурі європейської та світової безпеки. НАТО та Європейський Союз значною мірою ефективно відреагували ще у перші місяці війни. Було розроблено нові стратегії, схвалено важливі документи й прийнято значущі рішення. Лідери країн Західного світу нині розуміють, що безпека в їхніх державах більшою мірою залежить від того, як розгортатимуться надалі події в Україні. Також зрозуміло, що зупинити Росію вдасться лише за допомогою потужного стримування і авторитетної сили. Саме тому ЄС і НАТО активно продовжують підтримувати Україну військовими й гуманітарними допомогоюми. І впевнено можна сказати, що за цей час увесь світ побачив, як вільний демократичний світ згуртувався, аби подолати спільного ворога.

Список літератури

1. *A Strategic Compass for Security and Defence. EEAS Website. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en; 2. Dimitriadis D. *The war in Ukraine is changing the world and Europe's security architecture. The war in Ukraine is changing the world and Europe's security architecture. 2022. С. 1-2. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ceca18c6-abee-11ec-83e1-01aa75ed71a1/language-en>; 3. Pszczel R. *The consequences of Russia's invasion of Ukraine for***

international security – NATO and beyond. NATO Review. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2022/07/07/the-consequences-of-russias-invasion-of-ukraine-for-international-security-nato-and-beyond/index.html>; 4. Strategic Communications. A Strategic Compass for the EU. EEAS Website. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-eu-0_en.

НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Ситник Маргарита Максимівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: margarita.sytnik@icloud.com

Науковий керівник: к. е. н., доц., Шамара І.М.

Посилення авторитарного режиму, насильницькі спроби відновлення впливу Росії на території країн колишнього СРСР стали загрозою не тільки для безпеки України, а й для безпеки для всього світу. Російське вторгнення в Україну є серйозним економічним потрясінням невизначеної тривалості та неаби якого масштабу. Війна на території України завдасть більшої економічної шкоди Східній Європі та частині Азії, ніж пандемія коронавірусу. Світові ціни на нафту вже зросли на 33%, а вугілля – на 80%. Ціна на газ підвищилась на 85% в Європі, на 10% в Північній Америці і на 20% в решті світу [3].

Україна є ключовим гравцем на агропродовольчих ринках. У глобальному масштабі конфлікт призведе до тривалого скорочення експорту товарів з боку України та спричинить підвищення світових цін на продовольчі товари, що завдасть шкоди економічно вразливим країнам. Експерти ФАО припускають, що за такого сценарію загальна кількість людей, які страждають від недоїдання, може збільшитися на 8–13 млн людей у 2022 - 2023 роках, причому найбільш виражене зростання буде в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Війна в Україні відбувається у момент коли ФРС (Федеральна резервна система) США та інші центральні банки мають справу зі зростанням інфляції. У січні 2022 року споживчі ціни у США зросли на 7,5% порівняно з 2021 роком, що стало найбільшим стрибком з 1982 року.

У 19 країнах Європи, які використовують євро як грошову одиницю, інфляція зросла до рекордних 5,8% порівняно з 2021 роком. Очікується, що для боротьби з інфляцією центральний банк США (ФРС) підвищить контрольні відсоткові ставки.

Європейський центральний банк поступово скорочує надання допомоги в умовах пандемії, намагаючись знизити інфляційні ризики, які можуть зрости, якщо війну не зупинити. Міжнародний валютний фонд прогнозує, що рівень інфляції у США цього року досягне 7,7%, а у зоні євро — 5,3%. Як наслідок, така ситуація спонукає інвесторів продавати облігації [1].

Щодо експорту зерна з України, то традиційно Україна постачає зерно до Європи залізницею або через порти Чорного моря. До війни місячний експорт зерна становив 5 млн тонн. Щомісяця потягами з України до Європи можна експортувати лише 600 тис тонн зерна.

Також наслідки війни в Україні вже відчули найбідніші країни світу. Бідні райони Близького Сходу, Африки та Азії багато років залежали від експорту зерна зі Східної Європи, яким зараз загрожує небезпека бути відрізаними внаслідок війни. Ліван імпортував 96% своєї пшениці з України та Росії у 2020 році. Завдяки родючому ґрунту Україна вважається “житницею” Європи. В умовах нестачі пропозиції світові ціни на продукти харчування будуть зростати після досягнення десятирічного максимуму в 2021 році. У Лівані ціни на пшеницю зросли на 60% у перші тижні війни, а олії – на 40%. Така ж ситуація у Судані, Єгипті та Мавританії.

Африканський Ріг (Сомалі, Ефіопія, Джибуті, Еритрея) переживає найсильнішу посуху з 1981 року, ціни на продовольство зростають. 100% населення Сомалі залежать від причорноморської пшениці. Ємен, де триває громадянська війна, отримує третину зерна з України [2].

Аналітики Всесвітньої продовольчої програми (ВПП) та Міжнародного валютного фонду (МВФ) попереджають, що спричинена війною криза в Україні може призвести до громадянських заворушень у країнах Близького Сходу, змусити найбідніші верстви населення боротися зі зростанням цін на продукти харчування.

Також ситуація зі збільшенням кількості біженців, ця ситуація в Україні демонструє одне з найбільших та найшвидших (1 млн людей залишає країну щотижня) переселень з часів Першої світової війни. На даний момент кількість українських переселенців до інших країн сягла 4 млн людей, а внутрішньо переміщених – 7,1 млн. Якщо чоловікам дозволять покинути кордони України, це число збільшиться втричі. На даний момент кількість українських переселенців втричі перевищує кількість сирійських біженців. Для економіки багатьох країн ЄС українські біженці можуть бути як тягарем, так і порятунком. Згідно даних банку Goldman Sachs, чотири найбільші країни ЄС (Німеччина, Польща, Франція, Швеція) витратять майже 0,2% ВВП на підтримку біженців. Дефіцит бюджету цих країн зростає на 1,1% ВВП у 2022 році. За даними Міжнародної організації з міграції (The International Organization for Migration, IOM) з 24 березня по 1 квітня 2022 року більше 7,1 млн людей були внутрішньо переміщеними після вторгнення Росії в Україну [3].

Країни ЄС, США та інші у відповідь на вторгнення Росії в Україну ввели санкції, які можуть мати великий вплив на російський експорт природного газу та добрив. Російський експорт природного газу становить близько 20% світової торгівлі. Росія постачає 40% поточного імпорту ЄС (див. рис.6). Санкції можуть зупинити торгівлю та підвищити ціни на природний газ.

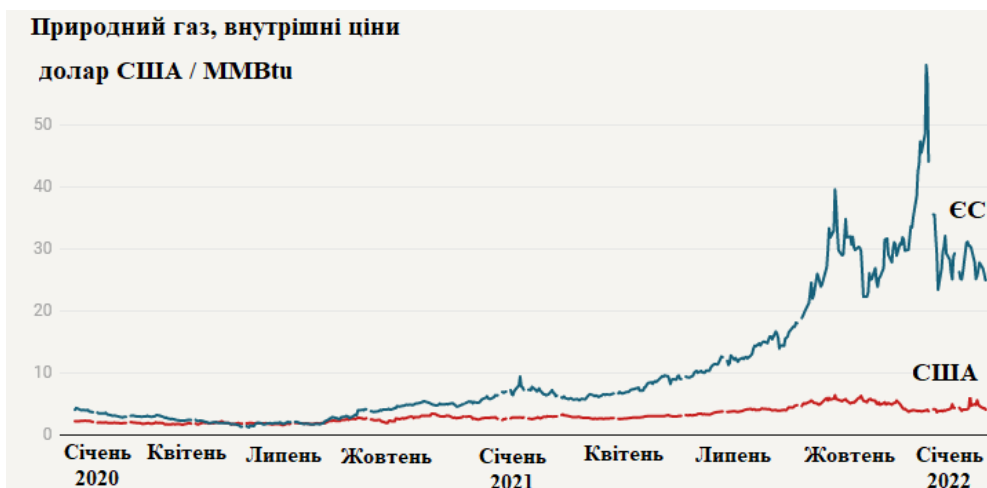

Рис. 6. Тенденція зростання цін на природний газ у Європі та США
Джерело: [4]

Важливо зазначити, що європейські імпортери можуть обрати інших постачальників, таких як ,наприклад, США. Але логістичні проблеми, такі як експорт зрідженого природного газу зі США додає витрат і не забезпечить значне полегшення, принаймні в короткостроковому періоді.

Світовий соціально-економічний розвиток знаходиться у взаємозалежності від геополітичних процесів та міжнародної стабільності. Російське вторгнення на територію України несе дуже важкий удар по економіці насамперед України, та майже усіх країн світу, після котрого економіка буде ще тривалий час намагатися реабілітуватися.

Список літератури

1. *The Worldwide Effects of Russia's Invasion of Ukraine.* URL: <https://learningenglish.voanews.com/a/the-worldwide-effects-of-russia-s-invasion-of-ukraine/6468531.html>
2. Aizenman N. *Russia's war on Ukraine is dire for world hunger. But there are solutions.* URL: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2022/03/06/1083769798/russias-war-on-ukraine-is-dire-for-world-hunger-but-there-are-solutions>
3. Чалюк Ю.О. Глобальні соціально-економічні наслідки Російсько - Української війни. *Економіка та суспільство.* Вип. 2022. № 37. С. 357 – 364.
4. Glauber J., Laborde D. *How will Russia's invasion of Ukraine affect global food security?* URL: <https://www.ifpri.org/blog/how-will-russias-invasion-ukraine-affect-global-food-security>.

НАСЛІДКИ ВПЛИВУ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Червоний Віталій Миколайович

доцент кафедри міжнародної електронної
комерції та готельно-ресторанної справи,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат технічних наук, доцент

E-mail: v.chervonyi@karazin.ua

Тарасова Марія Віталіївна

студентка кафедри міжнародної електронної
комерції та готельно-ресторанної справи,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: mt13052003@gmail.com

Індустрія гостинності була однією з найуспішніших галузей третинного сектору економіки України та розвивалася швидкими темпами. Пандемія COVID-19 завдала сильних збитків багатьом сферам діяльності, однак найбільшого удару зазнали туристичний та готельно-ресторанний бізнес. Введення карантину через коронавірус спричинило значну кризу серед готельних підприємств і відповідно призвело до припинення роботи багатьох суб'єктів господарювання та збільшення безробіття.

Після введення карантинних заходів, близько 40% готелів в Україні закрилися, інші працювали у дуже обмеженому режимі. Заклади, які працювали (7–8 тис об'єктів), втратили від 60% до 90% доходу [1]. Це стало сильним поштовхом до нового етапу існування індустрії гостинності та стимулом до змін серед власників готельних підприємств для забезпечення подальшого ефективного функціонування бізнесу в умовах пандемії.

В першу чергу, щоб стабілізувати ситуацію та вийти з критичного становища, заклади були вимушені вжити крайніх заходів, а саме оптимізувати штат працівників, зменшити витрати на рекламу, зменшити розміри заробітної плати та премій. Також для запобігання поширенню інфекції в роботу готельних підприємств почали вводити запобіжні заходи та протоколи знезараження, зокрема додаткові заходи дотримання чистоти, розміщення ємностей з антисептичними засобами на території готелю, додавання одноразових масок до гостьових наборів в номерах. В багатьох закладах було скасовано сніданки у вигляді шведських столів.

Також для допомоги подолання кризи в індустрії гостинності та туристичному бізнесу були вжиті заходи урядом України, а саме:

– впроваджено закон про державну підтримку сфери культури, креативних індустрій і туризму у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням COVID-19 (звільнення від податку на додану вартість; податку на прибуток та ЄСВ (єдиний соціальний внесок); земельного податку та податку на нежитлову нерухомість);

– введено податкові пільги на оплату оренди та землі комунальної та державної власності;

– введено 10% ставку ПДВ для туристичних послуг;

– виділено 1 мільярд гривень з фонду боротьби з COVID-19 на підтримку культури і туризму [2].

Цих заходів було достатньо для первинної підтримки та збереження життєздатності готельних закладів, однак для подальшої їхньої успішної роботи власникам необхідно було вдаватися до суттєвих змін, в тому числі й певних інноваційних рішень, які в майбутньому стали початком нової стадії розвитку підприємств.

Широкого застосування через впровадження карантину набули безконтактні платежі, які через зменшення кількості дотиків запобігають поширенню коронавірусу. Також почали розповсюджуватися й інші цифрові технології, спрямовані на зменшення контакту між працівниками та клієнтами. Це зокрема чат-боти в месенджерах, де можна дізнатися всю необхідну інформацію, отримати відповіді на питання та навіть замовити їжу в номер, при цьому уникнути безпосереднього контакту з персоналом готелю та зекономити час. Почала з'являтися в готелях можливість мобільної послуги реєстрації під час заселення без звичної процедури біля стійки реєстрації.

Більш затратними і не розповсюдженими територією України способами зменшення впливу пандемії із застосуванням цифрових технологій стали роботизація та віртуальні тури.

Готелі, ресторани та подібні заклади можуть використовувати роботів для привітання клієнтів та надання інформації про них, або для процесів безпеки. В готелях роботи використовуються для обслуговування номерів, для прибирання та інших господарських робіт [3].

Віртуальна реальність посідає одне з найбільш захоплюючих напрямків гостинності, забезпечуючи потенційним гостям готелю чи відвідувачам ресторану можливість краще зрозуміти наявні можливості закладу [3].

Для залучення клієнтів дуже важливим критерієм стали гарантія безпеки і мінімізація ризиків захворювання. Для відновлення ефективного функціонування готельної індустрії необхідним є застосування міжнародного досвіду введення сертифікату «Готелі без COVID-19», що буде свідчити про відсутність коронавірусу як у персоналу готелю, так і у майбутніх відвідувачів [4].

Отже, поява COVID-19 негативно вплинула на всі сфери діяльності, однак готельний бізнес виявився одним з найчутливіших до цього впливу. Щоб залишатися життєздатними та вийти з кризового становища, заклади готельного господарства вдавалися до різноманітних заходів. Уряд впроваджував законопроекти та виділяв кошти на підтримку працездатності індустрії гостинності. Рушійними силами до подальшого розвитку та

повернення до ефективного функціонування готельного бізнесу стали заходи, пов'язані з впровадженням цифрових технологій. Застосування інноваційних технологій допомагає не тільки мінімізувати ризики розповсюдження захворювань, але й зекономити час та вивести підприємство на новий рівень, хоча й деякі з них потребують суттєвих грошових вкладень.

Список літератури

1. Дишкантюк О. В., Потьомкін Л. М., Власюк К. В. *Індустрія гостинності та туризму в умовах COVID-19: світова практика та українські реалії. Причорноморські економічні студії. Економіка та управління національним господарством. 2021. Вип. 61. С. 11-17.* 2. *COVID-19 та соціальний діалог в туристичній галузі: практика ЄС та український реалії.* URL: <https://eu-ua-csp.org.ua/news/240-covid-19-ta-socialnij-dialog-v-turistichnij-galuzi-praktika-yes-ta-ukrayinskij-realiyi/> (дата звернення 22.11.22). 3. Ніколайчук О. А. *Тренди розвитку вітчизняної індустрії гостинності в умовах COVID-19. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Сер. Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. 2021. Вип. 13. С. 108-114.* 4. Даниліна С. О., Коцюрубенко Г. М., Шишкіна О. В. *Фінансово-економічні наслідки пандемії для світової туристичної галузі. Причорноморські економічні студії. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. 2020. Вип. 52-1. С. 29-34.*

ШЛЯХ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ПІД ВПЛИВОМ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Чурсіна Аліна Юрївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: achursinaa@gmail.com

Науковий керівник: к. е. н., доц. Шамара І.М.

24 лютого 2022 року – це не лише перехід російсько-української війни у супергарячу фазу, а й новий етап розвитку української держави та вплив на увесь цивілізаційний світ. Це не тільки трагедія для кожного українця, а й показник усьому людству значущості демократії та незалежності в сучасному світі.

Війна в Україні набула медійного характеру, а це означає, що не тільки сусідні країни знають ситуацію на нашій землі, а й увесь світ. Раніше, провідні країни навіть не слухали представників України, зараз – ситуація змінилась. Президент України Володимир Зеленський постійно виступає із потужними промовами перед усіма, хто не байдужий: Конгрес США, парламент Великобританії, парламенти інших країн, міжнародні установи та інше; в промовах він висвітлює єдину мету від українців: більше підтримки з боку держав у боротьбі з Росією за українську незалежність. Президент України показує та доводить значущість України на міжнародній арені, українські

воєнні захищають не тільки свою землю, а й територію інших країн завдяки своєю хоробрістю, мужністю, відповідальності за своїх побратимів.

З кожним днем ми бачимо вплив українського народу на європейський світ і зараз можемо впевнено казати, що без України неможливо побудувати новий світовий порядок.

Якщо почати аналізувати шлях України до європейських цінностей від Незалежності України, то ми можемо побачити вагомий вплив зі сторони РФ на розвиток політичної складової, через це Україні важко було доказати європейському середовищу своє змінене бачення щодо демократії та новий обраний шлях. Українська держава пройшла нелегкий шлях, як і усі європейські країни у свій час. Україна ніколи не починала вести війни на території інших країн у якості агресора, вона лише завжди захищала свій народ та цінності [1].

На сьогодні, Україна виступає обороною для Європи, будучи єдиною країною, яка добровільно відмовилась від ядерної зброї та надіялась на співдружжя з країною, яка зараз для нас виступає агресором. Цивілізаційному світові важко уявити, як Україна, не маючи гарантій безпеки – ядерної зброї, намагається розвиватися поруч з країною-сусідом, який живе принципами ХХ сторіччя.

Зараз актуальним питанням є поширення перевіреної інформації щодо ситуації в Україні та ставлення народу країни до сучасної ситуації не тільки в світі, а й у своїй державі. Цьому допомагає інформаційний простір, який набував свого розвитку ще до повномасштабної війни, а зараз перейшов у нову фазу. Поширилось значення та використання месенджерів, як то Telegram-каналів, хоча, нажаль, не вся інформація там правдива й її необхідно фільтрувати. Проте, багато державних діячів використовують цей ресурс для надання інформації своєму народу.

Українські ІТ-фахівці зробили великий прорив в українському середовищі, запровадивши електронний додаток «Дія», в якому українці можуть тримати важливі документи – паспорт, картку платника податків, а, також, отримувати державні онлайн-послуги. Й кожний рік цей додаток оновлюється в кращу сторону та облегчує життя кожного українця. Це впровадження показує, що Україна готова розвиватися та розвивається у важливій сфері – ІТ, та може виступати прикладом для багатьох країн.

Хоча і не зовсім доречно так казати, проте, російська агресія допомогла Україні швидше наблизитися до своїх цілей щодо євроінтеграції. Без її участі країні могло б знадобитися більше часу, але звісно, що краще б наближення до цілей євроінтеграції відбувалося в мирним час, ніж під час бойових дій.

Після перемоги Україні, доведеться вирішити багато задач, які не могли бути вирішені з дня Незалежності України. Перед країною відкриваються, і навіть вже зараз відкриваються, двері до нових можливостей, нової економіки, безпеки. Україна починає ставати важливим суб'єктом на міжнародній арені, хоча й робиться це з великими втратами.

Список літератури

1. Кульчицький С. В., Парахонський Б. О. *Україна і Росія в історичній ретроспективі. Том.3.* URL: *Україна і Росія в історичній ретроспективі. Том.3. Бібліотека VukLib.net;*
2. Шамара І., Курдюкова Ю. *Вплив військової агресії Росії на тенденції та перспективи розвитку туризму в Україні та світі. Інновації, гостинність, туризм: наука, освіта, практика: зб. тез доп. II Всеукр. наук.-практ. конф. мол. учених, асп. і студ. (19 травня 2022 року, м. Львів).* – Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2022. С. 124-126.;
3. Шамара І., Моргуненко О. *Воєнний туризм як перспективний напрям розвитку туризму в Україні. Міжнародна науково-практична конференція «Війна та туризм» 11 листопада 2022 року, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.*

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК ПІДТРИМКИ МИРУ У СВІТІ

Шамара Ірина Миколаївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент

E-mail: shamara@karazin.ua

Моргуненко Олена Вячеславівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: alena.morhunenko@gmail.com

Згідно з визначенням Всесвітньої туристичної організації, «туризм включає діяльність осіб, які подорожують до місць, що знаходяться за межами їхнього звичайного середовища, та залишаються в них не більше одного року поспіль з метою відпочинку, діловими та іншими цілями» [5]. Швейцарські дослідники туризму, професори Хунзікер і Крапф визначають туризм як «сукупність явищ і відносин, що виникають у зв'язку з подорожами та перебуванням нерезидентів, якщо вони не призводять до набуття постійного місця проживання і не пов'язані з діяльністю, спрямованою на отримання прибутку» [6]. Ці два визначення вказують на певні характеристики туризму, які відрізняють його від інших форм подорожей. Насамперед, ці визначення визначають туризм як тимчасову подорож до незнайомого середовища без наміру постійного проживання або постійної роботи.

Туризм є основним джерелом доходу для багатьох країн, що розвиваються, по всьому світу. У більшості слаборозвинених країн світу туристичний сектор становить значну частину їхньої економіки порівняно з іншими галузями виробництва товарів і послуг. Крім того, туризм зростає більш швидкими темпами, ніж інші сектори економіки багатьох слаборозвинених країн. З цих причин туризм має потенціал стати важливою відправною точкою для

економічного відновлення в більшій частині слаборозвиненого світу, який страждає від серйозного безробіття через світову економічну кризу [8].

Він відіграв важливу роль у зниженні рівня безробіття, збільшенні економічного зростання, сприянні збереженню природних ресурсів та культурному обміну [7].

Гуманітарні функції туризму дозволяють поєднати відпочинок з пізнанням життя, побуту, історії, культури, традицій, звичаїв свого та інших народів. Цікаві маршрути, різноманітна тематика екскурсій (історичні, архітектурні, етнографічні) розширюють кругозір, розвивають інтелект, формують естетичний смак, допомагають краще усвідомити реальну картину світу. Особливо важлива ця сторона туризму у вихованні підростаючого покоління. Гуманітарне значення туризму виходить за рамки тільки пізнавальної функції, бо він багато в чому сприяє взаєморозумінню народів, розвитку мирних, дружніх відносин. Добросусідські відносини між державами є найважливішою умовою для туристського обміну [1].

Туризм – найдемократичніша форма людських контактів, його головна мета-зміцнення і множення гуманістичного потенціалу співтовариства, сприяння миру і злагоді між народами. Це кредо туризму чітко проглядається, зокрема, у тематичних гаслах Всесвітнього дня туризму, які щорічно проводяться в країнах - членах ВТО.

В основі поняття "туризм заради миру", полягає в тому, що коли люди часто подорожують по всьому світу, це допомагає їм знайомитися з новими людьми, культурами, цінностями тощо. Цей досвід здатний підвищити взаєморозуміння між людьми, які жили в різних культурних середовищах. Крім того, такі подорожі також приносять користь приймаючим країнам в економічному та політичному плані [9].

На жаль, нині, поки в Україні триває повномасштабна війна і повітряного сполучення просто не існує, влада країн закликає своїх громадян не їхати до України. Наразі немає надійної статистики щодо туристичних прибуттів, але про деякі ми знаємо точно – йдеться про візити політиків, президентів країн, міністрів, директорів міжнародних організацій, державних секретарів. Україну відвідують і відомі люди, на прикладі акторів Бена Стіллера, Анджеліни Джолі, Джессіки Честейн [3].

Голлівудська зірка та пані посол ООН у справах біженців Анджеліна Джолі 1 травня, завітала в у реабілітаційний центр «ГАРМОНІЯ», де поспілкувалася з дітьми Луганщини [2].

Джессіка Честейн навідалася до однієї з ірпінських сімей, яка втратила житло під час російських обстрілів мирних будинків [4].

Голлівудський актор та посол доброї волі ООН Бен Стіллер відвідав Україну та містечка поблизу Києва. Побачив зруйновані житлові квартали міста й поспілкувався з людьми, які пережили окупацію. Що вже казати про постійні візити представників політичної еліти – президентки Молдови Марії Санду, президента Польщі Анджея Дуди, прем'єр міністра Люксембургу Ксав'є Бетеля, і колишнього прем'єр міністра Великої Британії Бориса Джонсона і багатьох інших високопосадовців [3].

Ще однією важливою метою мирного туризму є подолання етнічних, расових та регіональних кордонів, формуючи зв'язок, який створює гармонію, яка, в свою чергу, в масштабах створює мир. Цілі сталого розвитку ЮНВТО зосереджені на справедливості миру і сильних інститутах.

Оскільки туризм обертається навколо мільярдів зустрічей між людьми різного культурного походження, цей сектор може сприяти мультикультурній і міжконфесійній терпимості і взаєморозумінню, закладаючи основу для більш мирних суспільств. Туризм, який приносить користь і залучає місцеві громади, також може сприяти зміцненню миру в постконфліктних суспільствах.

Список літератури

1. *Самойленко А.О. Роль туризму у світовій економіці.* URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2013/17.pdf 2. *Анджеліна Джолі провідала дітей, волонтерів та переселенців: як пройшов візит у Львові* URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/30/248473/>; 3. *Візиту іноземних делегацій до України.* URL: https://lb.ua/tag/4845_viziti_inozemnih_delegatsiy_do ; 4. *Київ відвідала акторка Дзесіка Честейн* URL: <https://suspilne.media/268717-do-kieva-priihala-aktorka-dzesika-cestejn/>; 5. *Glossary of tourism terms.* URL: [https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms#:~:text=Tourism%20is%20a%20social%2C%20cultural,personal%20or%20business%2Fprofessional%20purposes](https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms#:~:text=Tourism%20is%20a%20social%2C%20cultural,personal%20or%20business%2Fprofessional%20purposes;); 6. *In 1941, Hunziker and Krapf defined tourism as people who travel "the sum of the phenomena.* URL: <https://studfile.net/preview/8835793/page:2/> ; 7. *Martha Honey, Raymond Gilpin. Special Report on "Tourism in the Developing World: Promoting Peace and Reducing Poverty". (Washington DC: United State Institute of Peace, 2009);* 8. *Peace through tourism.* URL: https://www.beyondintractability.org/essay/peace-through-tourism#_edn7 ; 9. *Louis J. D' Amore, Tourism A Vital Force for Peace, Tourism Management volume 9 issue 2 1988.*

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНО-БАЛТІЙСЬКИХ ВІДНОСИНИ

Шамара Ірина Миколаївна

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківській національній університет імені В. Н. Каразіна,
кандидат економічних наук, доцент

E-mail: shamara@karazin.ua

Чорнобай Анастасія Миколаївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національній університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: chornobai2021uk12@student.karazin.ua

Балтійський регіон складається з трьох малих держав, об'єднаних спільним геополітичним середовищем, які стикаються зі схожими безпековими загрозами та розвивають різноманітні формати регіональної співпраці. Чутливість до трансформацій у світовій кон'юнктурі змушує їх чітко визначати пріоритети зовнішньої політики, діяти точково та системно. Проте це не є перешкодою для розробки власного глобального бачення ситуації. Гомогенність регіону варто

сприймати як внесок у процес європейської інтеграції та, з точки зору України, як сприятливе підґрунтя для подальшої розбудови добросусідських відносин. Будучи членами ЄС і НАТО, та з урахуванням регіональної специфіки, всі три країни проводять послідовну політику соціальної та економічної стабільності, консолідуючи зусилля як на національному, так і на регіональному рівнях, що суттєво впливає на стан справ у Східній та Північній Європі в цілому, і в Україні зокрема [1].

У сучасному світі стратегічне партнерство держав, близьких одна до одної географічно, якими є сьогодні Україна та країни Балтії, відіграє значну роль у сфері забезпечення регіональної стабільності та безпеки, з метою створення сприятливої обстановки для розвитку взаємовигідного політичного, економічного, культурного партнерства.

Литва є надійним та незмінним партнером України. Вона продовжує лінію всеосяжної підтримки України на всіх майданчиках і у всіх сферах. У литовському Сеймасі було створено такі депутатські групи, як «ProUkraine» та «Група друзів українського Криму». Зміна президентів в обох державах не позначилась на активному діалозі на найвищому рівні, що засвідчив візит Президента України до Вільнюса та досягнуті протягом року домовленості у сфері безпеки та оборони.

Литва зацікавлена у збільшенні торгових потоків з Україною та інтенсифікації економічної кооперації, а також відбудові країни (реконструкція східних регіонів, що постраждали внаслідок війни) як в якості спонсора, так і учасника процесу [1].

За результатами засідання Ради Президентів України та Литовської республіки, яке відбулося під головуванням Володимира Зеленського та Гітанаса Науседа, було підписано низку документів. Зокрема, Глави держав підписали декларацію про розвиток стратегічного партнерства між Україною та Литовською Республікою на період з 2020 по 2024 роки. Спільна заява також передбачає реалізацію Україною та Литвою низки спільних заходів у таких сферах, як економіка, міжнародна й регіональна безпека, європейська та євроатлантична інтеграція, соціальна політика, розвиток торгівлі та інвестицій, наукова співпраця, співробітництво в культурній і гуманітарній сферах [2].

Також у плані здійснювати просування інформаційних технологій, створення цифрового ринку (в рамках EU4Digital ініціатива), фінансові інновації (фінтех для децентралізованого фінансування). Передбачається також посилення співпраці між національними залізницями на базі «Потягів вікінгів» — спільні залізничні проекти в Україні, Литві, Болгарії, Грузії, Азербайджані, Молдові, Румунії). Є домовленості щодо створення робочої групи у сфері будівництва житла та спільні проекти в інженерній галузі [3].

Між Україною та Латвією налагоджений конструктивний політичний діалог, створена договірно-правова база, охоплює практично всі сфери співробітництва. Латвія підтримує проведення в Україні всеоб'ємних реформ і курсів європейської інтеграції, в тому числі надається практична допомога. Президент Латвії заявив про повну підтримку президентами країн Балтії та Польщі надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС і ухвалення цього рішення за прискореною процедурою.

Діяльність Міжурядової українсько-латвійської комісії з економічного, промислового та науково-технічного співробітництва сфокусована на аграрній, транспортній та інноваційній сферах, галузях туризму, освіти, молодіжної політики, фізичної культури та спорту. У відповідності до рішення Уряду Латвії планується відновити функціонування латвійського Агентства інвестицій та розвитку в Україні [1].

Політичний діалог між Естонією та Україною підтримується на рівні президентів та керівників Міністерств закордонних справ. Ще у 2018 році було затверджено план заходів щодо посилення співпраці між міністерством аграрної політики та продовольства України і міністерством сільського життя Естонської Республіки на період 2018-2023 рр.

Українське–естонське партнерство є ефективним за своїм змістовим наповненням. Естонія є прихильником проєкту «Східне партнерство». У фокусі двостороннього співробітництва знаходиться підтримка боротьби з корупцією, освіти, бізнес–середовища, розвиток громадянського суспільства та незалежного медійного простору, електронного врядування, цифровізації державних та муніципальних послуг [1].

Російська військова агресія проти України сильно сколихнула балтійське суспільство. Політичні еліти донесли сильний сигнал єдності, активно виступаючи за Україну на міжнародному рівні. Водночас у громадському просторі, як і в багатьох інших європейських країнах, домінували безпрецедентні зусилля солідарності щодо України [5].

Протягом перших тижнів лютого і Латвія, і Литва постачали Україні зенітні ракети «Стрінгер», а Естонія — протитанкову зброю Javelin. Після російської атаки країни Балтії продовжували постачати Україну боеприпасами, ліками, особистим спорядженням та іншими припасами. Колективний крок Європи щодо введення безпрецедентних сильних санкцій проти Росії та її олігархів, а також індивідуальні рішення країн-членів розірвати попередню політику та надіслати велику допомогу Україні виявилися перемогою в країнах Балтії [5].

Країни Балтії намагаються робити усе можливе, щоб прийняти українців у найкращі умови. Різні латвійські громадські організації та волонтери цілодобово працюють, щоб сприяти прийому та інтеграції українців.

Отже, можна зробити висновок, що у відносинах України та країн Балтії, спостерігається стійке прагнення щодо зміцнення стратегічного партнерства шляхом повної реалізації просторів економіки, зовнішньої та внутрішньої безпеки. Балтійські країни рішуче підтримують суверенітет України. Незважаючи на низку проблем в минулому, Україна та країни–Балтії потенційно є сьогодні державами–партнерами, як у плані двосторонніх економічних і торгових відносин, так і в плані регіонального співробітництва. Взаємна вигода співпраці цих держав є очевидною і має великі перспективи.

Список літератури

1. Концепція Зовнішньої політики України: експертні рекомендації / за ред. Габер Є., Корсунського С., Шелест Г. 2020.108 с. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueeros/ukraine/16594.pdf>.
2. За результатами засідання Ради Президентів України та Литви підписано низку документів: за станом на 27 лист. 2019р.: Президент України. —

Офіц. Інтер.-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/za-rezultatami-zasidannya-radi-prezidentiv-ukrayini-ta-litvi-58609>; 3. Україна і Литва посилюють ділове співробітництво в умовах війни рф проти України. URL: <https://uspp.ua/news/ostanninyovyny/2019/ukraina-i-lytva-posyliiut-dilove-spivrobitnytstvo-v-umovakh-viiny-rf-proty-ukrainy>; 4. Una Bergmane. Latvia's First Response to Russia's War in Ukraine. Foreign Policy Research Institute. 2022. URL: <https://www.fpri.org/article/2022/03/latvias-first-response-to-russias-war-in-ukraine/>

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

Шарлай Олександра Романівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

E-mail: sharlay2021uk12@student.karazin.ua

Науковий керівник: к. е. н., доц. Кондратенко Н.Д.

Зовнішня торгівля – це обмін товарами чи послугами, що здійснюється принаймні між двома різними країнами. Обмін може бути імпортним або експортним. Під першим, відповідно, розуміється рух товарів/послуг від іноземного виробника до українських споживачів. Під другим розуміється рух товарів або послуг від українського виробника до іноземних споживачів.

Міжнародна торгівля характеризується такими особливостями:

1. Територіальна спеціалізація: міжнародна торгівля відбувається в основному завдяки географічній спеціалізації. Кожна країна спеціалізується на виробництві товарів і послуг, у яких вона має певну перевагу.

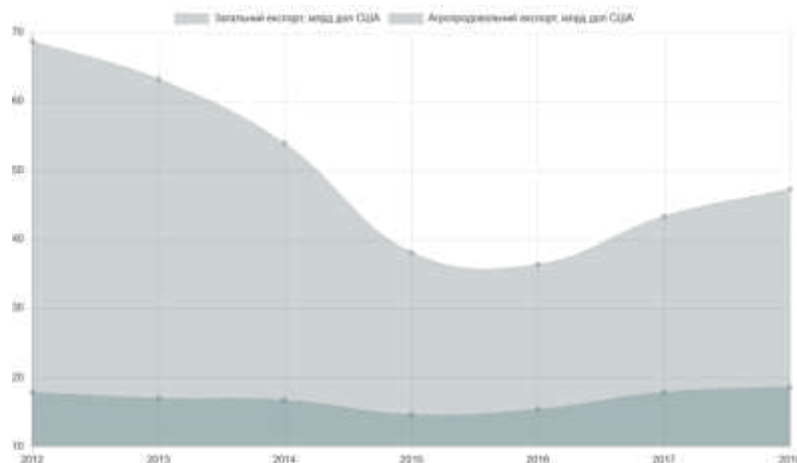
2. Міжнародний конкурс: виробники з багатьох країн разом з іншими продають свою продукцію. Тому в міжнародній торгівлі існує гостра конкуренція.

3. Взаємоприйнятна валюта: валюти країн-імпортерів та країн-експортерів зазвичай відрізняються. Тому необхідно знайти взаємоприйнятну валюту. Зазвичай вибираються долар і фунт стерлінгів. Ці валюти відомі як тверді валюти, оскільки вони прийнятні в усьому світі.

Вивченням теми розвитку зовнішньої торгівлі в Україні займалися такі дослідники, як Ткаченко В. В. [1], Алавердян Л. М., Романенко О. В. [2], Булах Т. М., Іващенко О. А., Плахотнікова Л. О. [3] та інші.

Тенденцією протягом 2012 – 2016 рр. в Україні стало скорочення експорту агропродовольчої продукції. Незважаючи на загальну негативну тенденцію, у 2017 р. відбулося зростання експорту, в тому числі сільськогосподарської продукції. У 2017 р. загальний експорт склав 43,3 млрд. доларів США, що на 19% більше, ніж у 2016 р. Станом на перше півріччя 2018 р. загальний експорт з України склав 23,3 млрд. доларів США, що на 3% менше, ніж за аналогічний період минулого року (рис. 1).

Динаміка експорту з України

Складено за матеріалами [4].

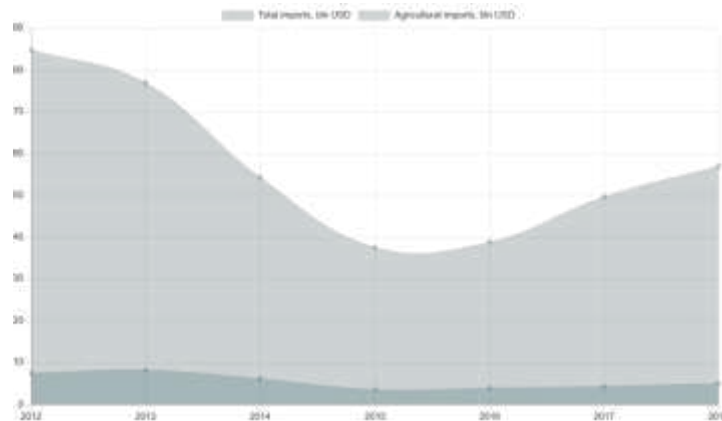
За останні роки частка сільськогосподарської продукції в структурі експорту України зросла з 27% у 2013 році до 41% у 2017 р. За підсумками 1 півріччя 2018 р. частка агропродовольчої продукції склала 36,5%. Проте слід зазначити, що основою аграрного експорту все ще є експорт сировини, а саме продукції рослинного походження – пшениці, кукурудзи, ячменю та сої. Частка цього продукту в структурі становить близько 55%. [4].

Імпорт після кризи 2012/13 р. пішов на спад. Проте з 2016 р. спостерігається зростання імпорتنих закупівель Україною, як продуктів, так і сільськогосподарської продукції. У 2017 р. імпорт сільськогосподарської продукції зріс на 10,5% порівняно з 2016 р. і досяг 4,3 млрд. доларів. За перші 6 місяців 2018 р. загальний імпорт склав 25,7 млрд. доларів, що на 4% менше, ніж за аналогічний період 2017 р. (рис. 2). Тоді імпорт агропродовольчої продукції за цей період зріс на 20% і склав 2,4 млрд. дол. [4].

Наразі, товарна структура експорту й імпорту, по суті, не змінилася проти показників за I півріччя 2022 р. В експорті, як і раніше, домінують продовольчі товари та сільськогосподарська продукція, метали та вироби з них, машини, устаткування й транспорт та мінеральні продукти. В імпорті переважали передусім машини, устаткування й транспорт, паливно-енергетичні товари, продукція хімічної промисловості, а також продовольчі товари та сільськогосподарська продукція.

Проте, спостерігається деяка негативна динаміка зовнішньої торгівлі, яка зумовлена насамперед наслідками війни РФ проти України, надмірним інфляційним тиском всередині країни, фактором високої бази порівняння попереднього року, а також ситуацією на зовнішніх ринках товарів, які становлять основу українського експорту та імпорту.

Динаміка імпорту до України

Складено за матеріалами [4].

Попри страх, що Україна може майже повністю втратити свою присутність на зовнішніх ринках, реальні вартісні обсяги скорочення товарообігу за підсумками першого півріччя 2022 р. становили 21,3 % порівняно з аналогічним періодом 2021 р. При цьому скорочення експорту було суттєвішим (на 24 %), аніж імпорту (на 18,6 %) [5].

Зазначимо, що в липні було зафіксовано зростання експорту української електроенергії до ЄС, що сприятиме процесу заміщення російського газу, який ЄС використовує для виробництва електроенергії.

Починаючи з II кварталу 2022 р., імпорт почав поступово відновлюватись та за підсумками червня наблизився до аналогічного показника 2021 р. (4,7 проти 5,5 млрд. дол. США) [5].

Таким чином, хоча багато дослідників пророкували неминуче падіння основних показників зовнішньої торгівлі в Україні за останні 10 років, наша системна та наполеглива праця людей не дали цьому статися. Тим більше відсотки експорту та імпорту впевнено пішли вгору. За останніх подій українські виробники переорієнтувалися на європейських споживачів: частка ЄС у товарному експорті зросла з 26% у 2013 р. до майже 40% у 2021 р.

Список літератури

1. Ткаченко В. В. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України. *Економічна наука*. 2012. С. 49-53.
2. Алавердян Л. М., Романенко О. В. Сучасні реалії та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України з іншими країнами світу. *Ефективна економіка*. 2019. № 4. URL: <http://www.econotyu.nauka.com.ua/?op=1&z=7005> (дата звернення: 20.11.2022).
3. Булах Т. М., Іващенко О. А., Плахотнікова Л. О. Аналіз стану та тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2019. № 1-2. С. 59-68.
4. Ukrainian Agribusiness Club. *Main indicators of international trade of Ukraine*. URL: https://ucab.ua/en/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini (дата звернення: 20.11.2022).
5. Вплив війни на зовнішню торгівлю України (за підсумками першого півріччя 2022 р.) URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/vplyv-viyny-na-zovnishnyu-torhivlyu-ukrayiny-za-pidsumkamy> (дата звернення: 23.11.2022).

ДВОСТОРОННЄ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ІСПАНІЄЮ: ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Шевченко Аліна Ігорівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: a.shevchenko0000@gmail.com

Науковий керівник: к. політ. н., доц. Панасенко Г.С.

Двостороннє співробітництво України з Іспанією має високе політичне й економічне зростання, про що свідчить зовнішньополітична й зовнішньоекономічна діяльність країн. Сучасна зовнішня політика Іспанії ґрунтується на підтримці більшості політичних сил країни. Іспанія прагне виступати в якості активного члена міжнародного співтовариства, одночасно зміцнюючи традиційні зовнішньополітичні зв'язки, розширюючи сферу своїх геополітичних інтересів з урахуванням все більш складного, багатомірного характеру сучасних міжнародних відносин.

Серед дослідників, які дослідили та вивчили особливості відносин Іспанії та України слід виокремити Чалого В.В [1], Матлая Л.С. [3], Лобова Л.А. [2]. Також були використані дані посольства України в Іспанії та посольства Іспанії в Україні [4; 9].

Обидві країни встановили дипломатичні відносини з моменту набуття Україною незалежності від СРСР у 1991 р. Іспанія та Україна підтримують міцні відносини дружби, засновані на взаємній повазі, довірі та злагоді. Між двома країнами існує політичний діалог.

Іспанія є одним із головних партнерів України в Європі. Іспанія історично мала взаємовигідні та динамічні відносини з Україною. Відносини між двома державами різноманітні та багатосторонні. Двостороннє співробітництво України та Іспанії спрямоване на подальший розвиток торгових відносин, залучення іноземних інвестицій та реалізацію програм регіонального співробітництва.

31 грудня 1991 року уряд Іспанії визнав Україну незалежною державою. Дипломатичні відносини між Україною та Іспанією встановлено 30 січня 1992 року після підписання у Празі спільної декларації [4].

Після встановлення дипломатичних відносин між двома державами договірно-правова база двосторонніх відносин включає 30 чинних договорів, у тому числі 10 міждержавних, 9 міжурядових та 11 міжвідомчих. Чинні угоди охоплюють різні сфери співробітництва, надаючи українсько-іспанським відносинам різноманітності та багатосторонності. З кожним роком ця база розширюється [1].

Також сторонами підтримується активний політичний діалог. Серед останніх контактів вищих посадових осіб слід визначити офіційний Президента України П. О. Порошенка до Іспанії (2 – 4 червня 2018 року), в ході якого Глава

Української держави провів зустрічі з Королем Іспанії Феліпе VI, Головою Уряду П. Санчесом і Головою Конгресу депутатів А. Пастор. Підтримується високий рівень співробітництва по лінії міністерств закордонних справ. Так, 29 – 30 жовтня 2017 року відбувся робочий візит Міністра закордонних справ та співробітництва Іспанії А. Дастіса в Україну, 19 жовтня 2018 року в м. Мадрид проведено двосторонні консультації на рівні політичних директорів МЗС Іспанії та України [1].

10 вересня 2020 року Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба здійснив офіційний візит до Королівства Іспанія. Під час візиту суттєво розширено договірно-правову базу українсько-іспанських відносин шляхом підписання: Конвенції між Україною та Королівством Іспанія про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи та запобігання податковим ухиленням і уникненням і Протокол до неї; Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством закордонних справ України та Міністерством закордонних справ, Європейського Союзу та співробітництва Королівства Іспанія у сфері кібербезпеки; Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерством сільського та рибного господарства і продовольства Королівства Іспанія в галузі сільського господарства та харчової промисловості; Угоди між Україною та Королівством Іспанія про співробітництво та взаємну допомогу у митних справах [1].

Навіть під час російської агресії Надзвичайний та Повноважний посол Королівства Іспанії Рікардо Лопес-Аранда Хагу прибув в Україну на Львівщину 12 — 13 жовтня 2022 р., де він висловив слова підтримки Україні.

Як уже зазначалося, Іспанія є одним із основних торгових партнерів України в Європі та світі. За індексом позитивного торговельного балансу Іспанія посідає четверте місце серед країн ЄС і 8-ме місце серед усіх країн світу [5].

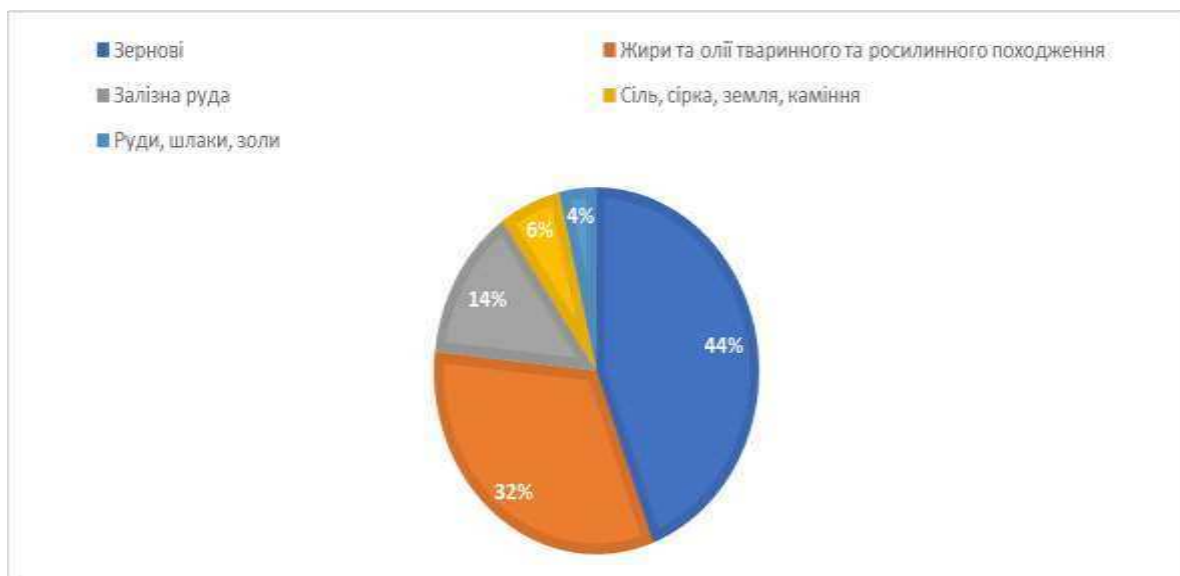

Рис.1. Статистичні дані експорту з України до Іспанії у 2021 р. [5].

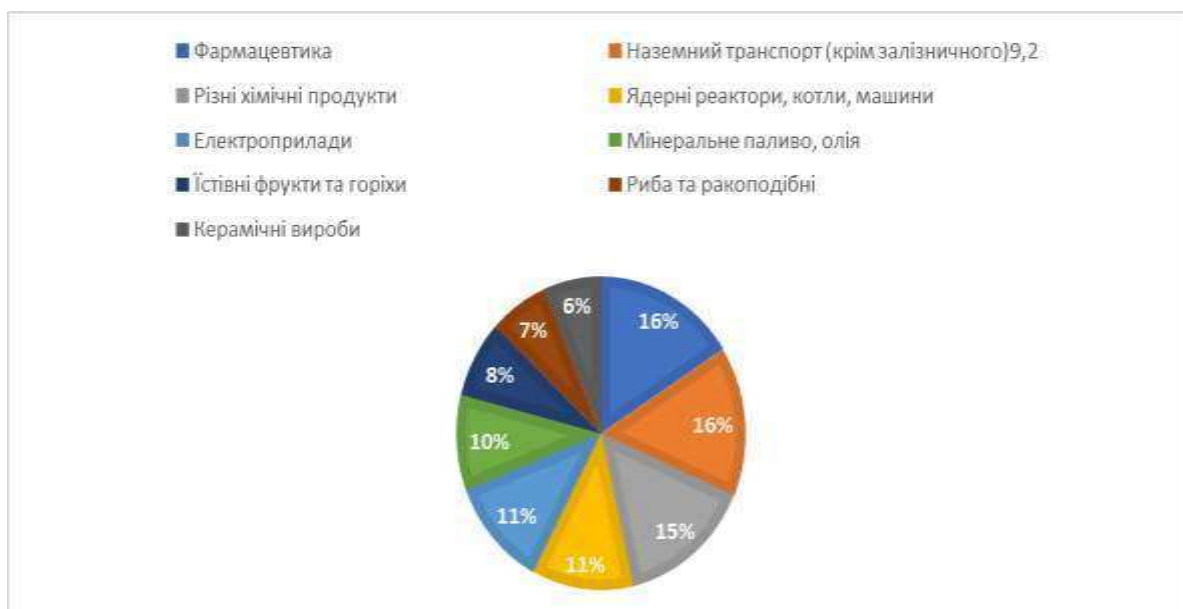

Рис.2. Статистичні дані імпорту з Іспанії до України у 2021 р. [5].

У 2021 році двостороння торгівля послугами становила \$124,6 млн у США, де експорт склав 74,8 млн дол. та збільшився на 52,7%, а імпорт – на 46,2 млн дол. США і збільшився на 28,1%. Сальдо позитивне: 28,6 млн дол. США [5].

Згідно з даними Національного банку України, за підсумками 2021 року прямі інвестиції з Іспанії в українську економіку склали \$93,3 млн США. З них: 42,2 млн дол. США – Інструменти акцій, 51 млн дол. США – боргові інструменти [5]. Інвестиції були спрямовані в промисловість та інші сектори.

Відповідно до Угоди про економічне та промислове співробітництво між Україною та Іспанією від 7 жовтня 1996 року (набула чинності 12 квітня 2000 року) Сторони створили українсько-іспанську змішану міжурядову комісію з питань економічного та промислового співробітництва. Щодо діяльності України та Іспанії у сфері культурного співробітництва, то воно спрямовується на проведення українських виставок, гастролей музичних колективів, забезпечення участі українських художників у фестивалях, що проводяться в країні перебування з метою популяризації вітчизняної культури в Іспанії, здійснення обміну фахівцями, інформацією та досвідом у цих сферах [4].

Україна та Іспанія домовилися про розвиток співробітництва також і в космічній сфері.

Отже, до початку російської агресії Україна мала вигідне та стале двостороннє співробітництво з Іспанією. Обидві країни намагались підтримувати та активно розвивати ці відносини.

Після початку російської агресії відносини двох країн зазнали змін – покращилися. Іспанія рішуче засудила військове втручання Росії в Україну, назвавши його "грубим порушенням міжнародного права", Іспанія також вимагала негайного припинення бойових дій та зазначила, що «виявляє усю підтримку та солідарність з українським народом» [7].

За час вторгнення відбулись зустрічі заступника Міністра закордонних справ України Євгена Перебийніса з Послом Королівства Іспанія в Україні

Рікардо Лопесом-Аранда Хагу, де сторони обговорювали розвиток співпраці між Україною та Іспанією та подальші кроки щодо підтримання активного політичного діалогу між Києвом та Мадридом.

Тобто, враховуючи усі обставини, Іспанія дає постійну політичну підтримку, військову, фінансову та гуманітарну допомогу, а також зміцнює обороноздатності України.

Посол Рікардо Лопес-Аранда Хагу на зустрічі запевнив у готовності Іспанії реалізовувати проекти з відновлення України. Також постійно обговорюються подальші кроки України на шляху до членства в ЄС, посилення санкційної політики проти держави-агресора [8].

Таким чином, зараз Іспанія є великим другом України в Європі. Гуманітарна допомога, яку отримує Україна, є найбільшою в історії Іспанії гуманітарною допомогою для будь-якої іншої країни. Значну підтримку бачимо в іспанських медіа, котрі доносять правду про Україну в країни Латинської Америки, де здавна домінувала російська пропаганда.

Список літератури

1. Договірні-правова база між Україною та Іспанією. URL: <https://spain.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/169-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-ispanijeju>
2. Матлай Л. С. Зовнішньополітичне відомство Іспанії: історія та сучасний організаційно—правовий устрій. 2014. № 4. С. 37-40. URL: [file:///C:/Users/Alina/Downloads/Nzlubp 2014_12_12.pdf](file:///C:/Users/Alina/Downloads/Nzlubp%202014_12_12.pdf) ;
3. Посольство України в Іспанії. URL: <https://spain.mfa.gov.ua/>;
4. Торговельно-економічне співробітництво. URL: <https://spain.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/170-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-ispanijeju>;
5. Українсько-іспанський стратегічний діалог. Центр Разумкова, 2012 / Видавництво “Заповіт”, 2012. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2012_The_Spanish_Ukrainian_Strategic_Dialogue.pdf;
6. España condena la "agresión de Rusia a Ucrania" y Sánchez cancela la conferencia de presidents. URL: <https://www.lavanguardia.com/politica/20220224/8079741/espana-condena-agresion-rusia-ucrania-coordinara-otan-respuesta.html>;
7. España rechazó la intervención militar en Ucrania por parte de Rusia//El Gobierno español condenó la agresión de Moscú y se solidarizó con el Gobierno y el pueblo ucraniano. URL: <https://www.aa.com.tr/es/mundo/espa%C3%B1a-rechaz%C3%B3-la-intervenci%C3%B3n-militar-en-ucrania-por-parte-de-rusia/2513049>;
8. La geopolítica de España., 2020. El Orden Mundial. URL: <https://elordenmundial.com/mapas/geopolitica—espana/#:~:text=Espa%C3%B1a%20es%20de%20los%20pa%C3%ADses,puente%20entre%20los%20dos%20continentes>.

ВПЛИВ COVID-19 НА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ РОДУ КНЯЗІВ ОСТРОЗЬКИХ У М. ДУБНО ТА М. СТАРОКОНСТЯНТИНІВ

Щербіна Христина Олександрівна

студентка кафедри географії України і туризму,
Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка

E-mail: khrystyna1612@ukr.net

Науковий керівник: к. г. н., доц. Альтгайм Л.Б.

Один із економічних видів діяльності, який зазнав найбільше збитки у 2020 – 2021 рр. через пандемію Covid-19 – це туризм. Обмеження, які були запроваджені в зв'язку з пандемією, не давали можливості повноцінно працювати усім учасникам туристичного ринку (готелям, ресторанам, об'єктам туристичного показу). На екскурсійні послуги це особливо вплинуло, адже заборонялись і шкільні екскурсії, і дитячі табори. Впроваджувались також певні обмеження, що стосувались транспортних перевезень. Кількість відвідувачів на туристичних об'єктах за час пандемії разюче зменшилась. Здавалося, якщо недоступний зовнішній туристичний ринок, то мав би розвиватись внутрішній. Та були обмеження, які цьому не сприяли.

Однак, загалом, для популяризації подорожей Україною Covid-19 послужився більше, ніж всі уряди України із 1991 р. Українці нарешті почали подорожувати своєю країною, і це чудово. Зазвичай, більшість таких подорожей мандрівники організовували самостійно. І туристична інфраструктура, яка могла б отримати вигоду від зростання внутрішнього туризму, практично цього не відчула. Під час обмежень на поселення у готелі, відвідування ресторанів, музеїв, замків та печер – туристи розпочали мандри природними об'єктами, мандрівники надавали перевагу наметам та вогнищам у мальовничих місцях України.

Протягом літніх місяців у 2020 р. турфірми уже відновили екскурсійні маршрути у музеї та замки, які тривалий час залишались закритими. Після завершення локдауну і спрощення умов для відвідування громадських закладів, внутрішній організований туризм почав оживати. Спочатку екскурсанти подорожували малими групами до 7 осіб на день у межах свого регіону (району, області), згодом уже на довші відстані і на більшу кількість днів та й більшими групами. Але замки, музеї, заповідники досі не мають тієї кількості відвідувачів, як до 2020 року.

Сьогодні, у 2022 році, можемо також стверджувати про те, що особливо низька кількість туристів на об'єктах, що розташовані у містах із критичною військовою інфраструктурою (полігони, військові частини і аеродроми). Наприклад, замки Острозьких у місті Дубно Рівненської області та місті Старокостянтинів Хмельницької області, які якраз і розташовані у таких місцях. Протягом 2020 – 2021 р. кожен із вищезгаданих об'єктів продовжував

здійснювати екскурсійну діяльність і не лише приймав туристів, а й займався науково-дослідною роботою, налагоджував співпрацю із партнерами, розвивався та ставав більш модерним.

А саме, у 2020 р. Державний історико-культурний заповідник м. Острога реалізував проєкт «Інклюзивний музей в Острозькому замку» за підтримки Українського культурного фонду. Проєкт покликаний продемонструвати багатогранність розвитку українського мистецтва та сформувати розуміння процесу розвитку української культури для людей з інвалідністю в Острозькому замку. В музеї встановлено новітнє обладнання – аудіогід англійською, польською та тифлокоментар українською мовами, створені тактильні копії експонатів, путівник музеєм для незрячих, путівник для слабозорих, путівник із адаптованим текстом для людей із порушеннями слуху українською. Прямим результатом проєкту є створення декількох продуктів, основним із яких є аудіогід. Три аудіогіди англійською, польською та український тифлокоментар розміщені на платформі izi.travel. Український тифлокоментар, покликаний описати музейні експозиції та експонати для незрячих [1].

А замок у місті Дубно протягом 2021 р. презентував театралізований проєкт «Шлюб за добу». Театралізоване дійство відбувається у романтичній атмосфері нещодавно відновленої Тронної зали. Справжню середньовічну казку, в якій одружувалися особи княжого роду, для наречених створили працівники замку, які дуже вдало вжились у свої ролі, а присутність на церемонії укладення шлюбу подружжя князів Острозьких додає неперевершеного колориту та шарму цьому проєкту. Нині бажання відчутти атмосферу княжої доби, зробити пам'ятним на все життя день одруження, виявляють все більше молодят регіону. У День Європи, 16 травня 2021 р. відкрито, вже тепер постійно діючу, виставку «Скарби наші духовні» у Надбрамному корпусі Дубенського замку, де майже усі роботи виконані своїми ж майстрами-реставраторами. Висока духовна атмосфера в оновленій каплиці святого пророка Іллі, задумливий силует ієромонаха Арсенія, який у своїй келії пише Дубенське Четвероєвангеліє, рідкісна експозиція старовинних ікон XVI-XIX століть, надгробна плита княгині Анни-Луїзи Ходкевич, онучки Василя-Константина Острозького – єдиний на території України надгробний пам'ятник князів Острозьких в імітованій поховальній капличці, масивний латунний п'ятисвічник 1575 р., експозиція церковних дзвонів, оздоблених рослинним орнаментом та ликами святих – все це скарби наші духовні [4].

Цього ж дня, 16 травня 2021 року, керівниками ОТГ Дубенського р-ну підписано меморандум про співпрацю із гмінами Седлецького повіту Мазовецького воєводства Республіки Польща. Документ передбачає співробітництво у культурній та освітній сферах, а також запозичення досвіду управління та створення безпекового середовища у громаді. Ця зустріч стала визначальною у започаткуванні міжнародного співробітництва між Україною та Польщею на рівні громад. Особливі надії дубенські музейники поклали на президентську програму «Велика реставрація». Реставрація бальної та банкетної зал палацу князів Любомирських дала б можливість із честю та

гідністю запрошувати колег і друзів з інших країн та регіонів на Дубенський бал [4].

У Старокостянтиніві також відбулись приємні зміни. Він став одним із семи міст Рівненської, Волинської та Хмельницької областей проєкту «Волинські барбакани». У рамках проєкту у 2021 р. відновлено в'їзну браму Старокостянтинівського замку XVI ст., саме тоді, коли її збудував князь Василь-Костянтин Острозький. І хоч не збереглося старих зображень брами, але за аналогом з іншими оборонними барбаканами князів Острозьких відтворили й аттик над вежею [3].

Також Старокостянтинів у 2021 р. увійшов до інтерактивного маршруту замками князів Острозьких. Маршрут пролягатиме через п'ять українських міст (Острог, Дубно, Старокостянтинів, Старе Село, Львів) та популяризуватиме культурну спадщину княжого роду Острозьких. У рамках проєкту передбачається створення мобільного додатку із квестами. Його актуальність обумовлюється запитами невеликих туристичних груп, як-от сімейні пари із дітками або велотуристи. Під час пандемії їх кількість відчутно зросла, а вони, своєю чергою, сформуvalи запит на подібні туристично-культурні продукти [2].

Список літератури

1. URL: <https://ostrohcastle.com.ua/novyny> 2. URL: <https://barabaka.org/> (дата звернення: 19.11.2022) 3. URL: <https://unas.news/news/2712-proyekt-volynski-barbakany-prezentuvaly-u-starokostyantynovi.html>. 4. URL: <https://zamokdubno.com.ua/news>.

ЯДЕРНЕ РОЗЗБРОЄННЯ УКРАЇНИ В 1990-х рр.

Яновська Оксана Ігорівна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: oksanayanovskayaa@gmail.com

Науковий керівник: к.і.н., доц. Онацький М.Ю.

Після розпаду СРСР на території України було зосереджено близько третини радянського ядерного арсеналу, а саме: 130 міжконтинентальних балістичних ракет (МБР) УР-100Н з шістьма боєголовками кожна, 46 ракет МБР РТ-23 з десятьма боєголовками кожна, а також 33 важкі бомбардувальники із загальною кількістю близько 1700 боєголовок. Всього станом на 1991 р. ядерний арсенал України становив близько 2 тис. стратегічних ядерних боєголовок і близько 2,5 тис. одиниць тактичної ядерної зброї [2].

Набуття Україною незалежності поставило на порядок денний питання щодо подальшої долі ядерного арсеналу, розташованого на її території. Провідні ядерні держави – Сполучені Штати Америки та Росія одразу заявили

про необхідність денуклеаризації України та інших колишніх радянських республік, де було розміщене ядерне озброєння. Офіційна мета США полягала в тому, щоб залишити Росію одноосібною спадкоємицею ядерного статусу Радянського Союзу після його розпаду та не допустити розосередження ядерного арсеналу колишнього СРСР по країнах пострадянського простору. США пропонували знищити весь ядерний арсенал та були готові фінансувати цей процес, в той час як РФ просила передати всю ядерну зброю їй.

Від самого початку набуття Україною незалежності Росія відмовлялась визнавати за Україною права власності на розміщений на її території ядерний арсенал. Від позитивного вирішення проблеми ядерного роззброєння багато в чому залежала подальша співпраця України з провідними міжнародними інституціями та міждержавними об'єднаннями (зокрема НАТО та ЄС), а також отримання міжнародної кредитної підтримки [4].

В 1992 р. розпочалися перші тристоронні переговори щодо вирішення питання ядерного роззброєння України. Під час переговорів були окреслені кілька основних питань, на вирішенні яких наполягала українська сторона. По-перше, Україна прагнула отримати гарантії безпеки в обмін на відмову від стратегічного озброєння. По-друге, ядерні компоненти, що містились у зброї, мали комерційну цінність, за яку Київ вимагав компенсацію. По-третє, ліквідація бомбардувальників та інших видів озброєння, а також відповідних інфраструктурних об'єктів була пов'язана зі значними бюджетними витратами, а відтак потребувала фінансової допомоги. Четверте питання стосувалось умов передачі або знищення ядерних боєголовок та інших ядерних матеріалів.

Слід зазначити, що серед політичної еліти України не існувало єдиної точки зору, щодо денуклеаризації країни. Так, у процесі переговорів тодішній прем'єр-міністр України Л. Кучма у промові, виголошеній у Верховній Раді 1993 р., відстоював ідею збереження в Україні найбільш ефективних і найбільш потужних складових українського ядерного потенціалу – 46 твердопаливних МБР СС-24 (460 ядерних боєголовок), які могли зберігатись протягом тривалого часу. На необхідності збереження частини ядерного арсеналу наполягали також і ряд представників національно-демократичного табору. В липні 1993 р. Верховна Рада проголосила Україну власником розташованого на українській території радянського ядерного арсеналу.

Втім, Москва і Вашингтон займали досить жорстку позицію щодо денуклеаризації України. США піклувались про власну безпеку, оскільки на українській території розміщувались МБР, що були націлені на американські міста. Москва ж була зацікавлена передусім у вивезенні з України тактичного ядерного озброєння, застосування якого могло потенційно загрожувати Росії. Категорична позиція США та РФ, слабкість та кризовий стан української економіки, а також відсутність міжнародної підтримки змушували Київ зайняти більш компромісну позицію під час переговорного процесу. Зрештою президент Л. Кравчук погодився на американські вимоги якнайшвидше позбутись ядерної зброї та основних засобів її доставки і запевнив, що особисто буде гарантом виконання домовленостей [5, с. 47].

3 вересня 1993 р. були підписані Масандрівські угоди, що передбачали шляхи та основні принципи утилізації ядерної зброї, розташованої на території

України, а також порядок здійснення нагляду за експлуатацією стратегічних ракетних комплексів, розташованих на територіях України та Росії. У 1994 р. Україна погодилася знищити всю ядерну зброю та приєднатись до «Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» (ДНЯЗ) [6].

14 січня 1994 р. в Москві відбулися україно-російсько-американські переговори між Л. Кравчуком, Б. Клінтоном та Б. Єльциним. Останній, потребуючи підтримки з боку США, був змушений піти на поступки у питаннях відшкодування Україні вартості вивезеної ядерної зброї. Досягнуті домовленості були закріплені у тристоронній заяві, що не мала прямої юридичної сили, виступаючи радше як декларація про наміри. У ній зазначалися гарантії для України, яка вчергове підтвердила відмову від ядерної зброї, щодо збереження її територіальної цілісності, незастосування проти неї військової сили і економічного тиску, а також містились зобов'язання США надати економічну допомогу в обсязі не менше 175 млн дол. В окремому додатку зазначалося, що протягом наступних 10 місяців на російську територію мали бути вивезені 200 ядерних зарядів від ракет СС-19 та СС-24 в обмін на 100 тон низькозбагаченого урану для українських АЕС, а вся діяльність України в сфері виробництва та використання атомної енергії мала бути поставлена під контроль МАГАТЕ [3].

У листопаді 1994 р. Україна приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. 5 грудня 1994 р. лідери України, Росії, Великої Британії та США за наполяганням Києва підписали в м. Будапешт меморандум про надання Україні гарантій безпеки у зв'язку з добровільною відмовою нею від володіння нею ядерною зброєю [1]. Франція та Китай також надали Україні гарантії, схожі на ті, які були зазначені у Будапештському меморандумі, проте їх зобов'язання не передбачали залучення ООН або консультативних механізмів у разі виникнення кризи. Вони лише зобов'язувалися поважати суверенітет і територіальну цілісність України [2].

Наслідком досягнутих домовленостей стало вивезення протягом 1995 – 1996 рр. з української території ядерних боєзарядів. Одночасно з ними ліквідовувались і також засоби їх доставки та відповідна інфраструктура [3]. 2 червня 1996 р. Україна офіційно втратила ядерний статус. В 1999 р. 8 літаків Ту-160 та 3 літаки Ту-95МС Україна передала Росії в якості погашення державного боргу за спожитий природний газ. Згодом було знищено ще 9 літаків «Ту-160» та 21 літак Ту-95МС. По одному зразку літаків зазначеного типу залишилось в якості експонатів у музеї дальньої авіації, що знаходиться в м. Полтава. Станом на 2000 р. з України були вивезені міжконтинентальні балістичні ракети, 176 шахтних пускових установок було демонтовано [6].

Таким чином, після здобуття Україною незалежності важливим завданням, яке мало вирішити українське керівництво, стало набуття Україною статусу без'ядерної держави. На цьому наполягали різні актори, як регіональні, так і позарегіональні. Саме від вирішення цього питання багато в чому залежала подальша розбудова двосторонніх і багатосторонніх відносин України з провідними державами світу та міжнародними організаціями. Спроби української сторони зберегти хоча б частину ядерного потенціалу виявились безрезультатними. США та РФ, виходячи з власних національних інтересів,

наполягали на повній денуклеаризації України. Зрештою офіційний Київ був змушений погодитись на ядерне роззброєння, отримавши натомість слабкі та нечітко окреслені гарантії безпеки для України, а також порівняно невеликі обсяги фінансової та матеріальної компенсації. У той же час, для системи міжнародних відносин «українська без'ядерна модель» стала прикладом несилового розв'язання складної проблеми планетарної ваги, а сама Україна внаслідок ядерного роззброєння отримала міжнародне визнання на світовій арені.

Список літератури

1. *Будапештський меморандум*: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (дата: 05.12.1994). 2. *Statement by France on the Accession of Ukraine to the NPT*: http://www.exportlawblog.com/docs/security_assurances.pdf (дата: 05.12.1994). 3. *Головко В.В. «Ядерне роззброєння України»*: <https://www.jnsm.com.ua/h/0114Q/> (дата: 14.01.2018). 4. *Потехін О.В. «Ядерне роззброєння України у контексті її відносин з США та РФ»*: https://elibrary.ivinas.gov.ua/397/1/Ukraines_Nuclear_Disarmament_in_the_Cont.pdf 5. *Miller S. Ukraine's flawed nuclear diplomacy / S. Miller // The Nonproliferation Review / P. 47*: <https://www.nonproliferation.org/wp-content/uploads/npr/miller13.pdf> (дата: 1994) 6. *William C. Martel "Why Ukraine gave up nuclear weapons : nonproliferation incentives and disincentives"*: https://books.google.nl/books?id=MNanc3IYUsQC&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (дата: 1998).

РОСІЙСЬКА ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ: РИЗИКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Ярмаченко Кристина Сергіївна

студентка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

E-mail: kkristinnaaaa@gmail.com

Науковий керівник: к.е.н., доц. Шамара І.М.

Вторгнення Росії на територію України призвело до великих людських втрат та гуманітарної кризи, уповільнення економічного зростання, прискорення інфляції, зростання цін на продукти харчування, паливо та добрива.

Російське вторгнення несе у собі величезні ризики для світової економіки, яка ще не повністю оговталася від пандемічного шоку COVID-19. Пандемія залишила світову економіку з двома ключовими моментами вразливості – високою інфляцією та нервовими фінансовими ринками. Останні поштовхи від вторгнення змогли легко посилити і те, й інше [1].

Війна в Україні відбувається у момент коли Федеральна резервна система США та інші центральні банки мають справу зі зростанням інфляції. У січні

2022 року споживчі ціни у США зросли на 7,5% порівняно з 2021 роком, що стало найбільшим стрибком з 1982 року. У 19 країнах Європи, які використовують євро як грошову одиницю, інфляція зросла до рекордних 5,8% порівняно з 2021 роком [2].

Європейська економіка знаходиться під великим ризиком, оскільки залежить від енергоносіїв з Росії. Ще весною ціни на природний газ зросли на 20%, а це у 6 разів вище, ніж на початку 2021 року. Високі ціни на газ спровокували інфляцію, європейці платять більше за опалювальні послуги. Наприклад, економіка Німеччини зіткнулась з рецесією у перші три місяці 2022 року.

Однак, за останні два місяці ціна на газ у Європі знизилася у 8 разів на тлі невеликого попиту та теплої осені. Європа вже майже на 100% заповнила свої підземні сховища газом, а через теплу погоду попит на "блакитне паливо" поки що не збільшується. Також повідомлялося, що Єврокомісія (ЄК) розробила план щодо обмеження цін на газ. Він передбачає механізм "динамічної" стелі цін на газ у ЄС та обов'язкові обмеження на коливання цін протягом одного дня [2, 3].

Але, газ це не єдина проблема у Європі, тому що у багатьох європейських країнах збільшилась кількість біженців. Ситуація в Україні демонструє одне з найбільших та найшвидших переселень з часів Першої світової війни. На даний момент кількість українських переселенців втричі перевищує кількість сирійських біженців. Для економіки багатьох країн ЄС українські біженці можуть бути як тягарем, так і порятунком. Згідно даних банку Goldman Sachs, чотири найбільші країни ЄС (Німеччина, Польща, Франція, Швеція) витратять майже 0,2% ВВП на підтримку біженців. Дефіцит бюджету цих країн зросте на 1,1% ВВП у 2022 році [4].

Традиційно Україна постачає зерно до Європи залізницею або через порти Чорного моря. До війни місячний експорт зерна становив 5 млн тонн. Щомісяця потягами з України до Європи можна було експортувати лише 600 тис тонн зерна. Наслідки війни в Україні вже відчули найбідніші країни світу. Бідні райони Близького Сходу, Африки та Азії.

Зерновий кризис, хоч і вирішився коридором, завдяки ООН та Туреччини, але він все одне не покриває той відсоток експорту, який Україна робила у 2021 році. 25 африканських країн імпортували більше 1/3 пшениці, у зв'язку з війною імпорт уменшилась, зросли ціни на продукти харчування, які вже вплинули на найуразливіші верстви населення, змусили їх витратити найбільшу частку свого доходу на їжу, а все це може призвести до голоду.

Щодо економіки України, то війна Росії проти України завдала масштабних збитків українській економіці. У вересневому звіті Світового банку їх загальна сума оцінюється у 349 мільярдів доларів США, за два місяці ця позначка значно зросла. За понад шість місяців від початку вторгнення Росії Україна зазнала широкомасштабних руйнувань. Оцінки збитків України у війні, зроблені Світовим банком, було оприлюднено одночасно з даними Держстату, згідно з якими у другому кварталі поточного року ВВП України впав на 37 відсотків у порівнянні з другим кварталом минулого року.

У доповіді Світового банку говориться також про те, що бідність в Україні зросте вдсятеро, а станом на кінець 2022 року один з п'яти українців, за прогнозами, житиме в бідності. У документі додають, що головними чинниками є різке зростання цін на продовольство, а також переміщення мільйонів людей, які втратили свої домівки.

Аналітики наголошують, що зростання рівня бідності буде ще більшим від прогнозованого, якщо уряди та інституції в усьому світі не зможуть надати Україні достатнього фінансування для поповнення невоєнного бюджетного дефіциту, тому, що Україні довелося мобілізувати велику кількість власних ресурсів, включно з монетизацією, що призвело до інфляційного тиску [4, 5].

Отже, світовий соціально-економічний розвиток знаходиться у взаємозалежності від геополітичних процесів, міжнародної стабільності. Безпрецедентне нехтування міжнародним правом з боку уряду Росії призвело до масштабних трагічних наслідків для України: вбивства і тортури військових, терористичні акти з мирним населенням, пошкодження критичної інфраструктури, для ремонтування якої немає обладнання. Все це впливає разом на економіку країни, не тільки нашої, але й на сусідні країни.

Список літератури

1. Aizenman N. *Russia's war on Ukraine is dire for world hunger. But there are solutions.* URL: <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2022/03/06/1083769798/russias-war-on-ukraine-is-dire-for-world-hunger-but-there-are-solutions>; 2. *The Worldwide Effects of Russia's Invasion of Ukraine.* URL: <https://learningenglish.voanews.com/a/the-worldwide-effects-of-russia-s-invasion-of-ukraine/6468531.html>; 3. *Європа не купує газ через надлишок палива.* URL: <https://focus.ua/uk/amp/economics/534493-europe-ne-pokupaet-gaz-iz-za-pereizbytka-topliva-ukraina-predlozhila-neozhidannoe-reshenie>; 4. Філіпчук Л., Ломоносова Н., Сирбу О., Кабанець Ю. *Вимушена міграція і війна в Україні.* URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migracziya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf>; 5. *Як війна вплинула на економіку України.* URL: <https://amp.dw.com/uk/ak-vijna-vplinula-na-ekonomiku-ukraini/a-63093916>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**УКРАЇНА У СВІТОВИХ
МІЖНАРОДНО-РЕГІОНАЛЬНИХ ПОЛІТИЧНИХ ТА
ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

2 грудня 2022 року

Українською мовою

Матеріали подаються в авторській редакції

Макет обкладинки М.В. Сідоров